

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὕφ' ἑτέρων δ'
εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψη-
φίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπεύραμαι συνα-
γαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν,
ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου
παραδιδούς.

Πλουτ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιφικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας,
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους: 81-82 • Ἡ ἱστορία ἐνὸς τόπου τῆς Ἀθήνας: 83-123 • Αἰσθη-
τικὲς ἀνησυχίαι 76 χρόνια πρὶν: 124-126 • ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Ἡ διεθνὴς διά-
σκεψις τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ συντήρησις καὶ ἀναστήλωσις τῶν ἱστορικῶν μνημείων: 127-
134 • Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία στὶς Κυκλάδες, 1872-1910. Πρῶτες ἔρευναι: 135-
141 • 40 χρόνια πρὶν: 142-144 • ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗ, Εἰκαστικὴ ἐγκατάσταση
στὰ Λουτρά Παράδεισος: 145-150 • *Τὸ Ἔργον* 2006: 151 • Ἡ Ἐταιρεία φιλοξενεῖ
τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν: 152 • Τὸ Σεμινάριο Μινωικῆς Ἀρχαιολογίας: 153 •
Δωρεές: 154 • Πρακτικὸ τῆς Α' Τακτικῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῆς 22 Ἀπριλίου
2007: 155-176.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἐλευθερίας Κονδυλάκη Κόντου

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθῆναι
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 83 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2007

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Στὸ τεῦχος τοῦτο περιέχεται, ἐκτὸς ἄλλων, ἡ νεώτερη ἱστορία τοῦ τόπου ὅπου κτίσθηκε τὸ μουσεῖο Ἀκροπόλεως. Τὴν παλαιότερη τὴν φανερώουν οἱ ἀνασκαφές ποὺ ἔγιναν ἐκεῖ τὶς τελευταῖες δεκαετίες. Ἐλπίζουμε, ὅτι σύντομα θὰ τὶς ἰδοῦμε πλήρως δημοσιευμένες. Μ' αὐτὲς ἀποκαλύφθηκε μία ἐκτεταμένη συνοικία τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας. Τῆς πόλης γνωρίζουμε σχεδὸν καλὰ τὰ μεγάλα μνημεῖα, τὰ νεκροταφεῖα τῆς ἀλλὰ ὄχι τὰ σπίτια τῆς, τουλάχιστον σὲ μεγάλη ἔκταση. Ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ εὐχὴ πολλῶν ἀνθρώπων, σημερινῶν καὶ παλαιότερων ἦταν τὰ ἀρχαῖα ποὺ βρέθηκαν σὶνὸν χῶρο τοῦ μουσείου νὰ διατηρηθοῦν ἐλεύθερα, γιὰ τὴ μελέτη τους, καὶ ὡς ἀνάμνηση τῆς ἀρχαίας ζωῆς τῆς πόλης. Ἔτσι θὰ ἐκπληρωνόταν καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἀποστόλου Ἀρβαντιοπούλου, τὴν ὁποία θὰ διαβάσετε σὲς ἐπόμενες σελίδες. Ἐκεῖνος εἶχε μὲ πολλὴ αἰσιοδοξία προβλέπει, τὸ 1930, ὅτι πρὶν συμπληρωθοῦν τὰ 200 χρόνια τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἓνας Ἕλληνας Μουσσολῖνι θὰ φρόντιζε νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ ἀρχαῖα τοῦ τόπου τοῦ μουσείου, καὶ νὰ γκρεμισοῦν οἱ συνοικίες Μακρυγιάννη καὶ Γαργαρέπιας, γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ νεώτερα κτίσματα ἢ νότια τῆς Ἀκροπόλεως περιοχῆ. Εὐτυχῶς δὲν παρουσιάστηκε κανένας, παρὰ μόνον ὑποκατάστατα. Θὰ ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἐξεντελισμὸς καὶ ταπεινώση νὰ χρειαστοῦν τέτοια πρόσωπα γιὰ νὰ δείξουν καὶ νὰ ἐπιβάλουν στοὺς σύγχρονους Ἕλληνας τὸ καλὸ τοῦ τόπου καὶ ἐκεῖνο ποὺ κατὰ τὴν διεστραμμένη

γνώμη τους ἄρμοζε σὴν τιμὴ τους. Ἐὰν ὅμως εἶναι καλύτερα ἢ χειρότερα τὰ πράγματα γιὰ τὰ ἀρχαῖα σήμερα σὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀρβανιπούλου, αὐτὸ θὰ τὸ κρίνουν ὅσοι ζοῦν σὸν τόπο αὐτό. Δὲν χρειάζονται ἕνα δικτάτορα γιὰ νὰ τοὺς τὸ φανερώσει.

Τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο, τὸ λεγόμενον σήμερα κτήριο Weiler. Τὰ προκατασκευασμένα οἰκήματα ἐμπρὸς τοῦ ἀνήκουν στὰ ἐργοτάξια τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη καὶ τῆς οἰκοδόμησος τοῦ ΝΜΑ.

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΤΟΠΟΥ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

“Όλα αρχίζουν από την απόφαση να γίνει ή Αθήνα πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Αν έμενε στο Ναύπλιο ή κάπου εκεί, ή Αθήνα και ή Αττική θα χτιζονταν, όχι όμως όπως σήμερα, και ίσως να σώζονταν περισσότερα αρχαία. Άλλα οι συλλογισμοί αυτοί είναι άνεδαφικές σκέψεις έναλλακτικής ιστορίας και κοινωνιολογίας.

Τò θέμα του σημειώματος είναι ή έκθεση μερικων στιγμων της από τò 1835 ιστορίας του περιφραγμένου χώρου που έως πριν από λίγα χρόνια λεγόταν «στρατόπεδο Μακρυγιάννη», όνομα που πήρε από τη συνοικία στην όποία αυτό άνηκε. Η συνοικία όνομάστηκε από τò σπίτι του στρατηγού Μακρυγιάννη, κτισμένο στη γωνία των σημερινων όδων Μακρυγιάννη και Διάκου¹.

Τò στρατιωτικό νοσοκομείο. Στο ΒΑ τμήμα του χώρου του κατοπιν «στρατοπέδου Μακρυγιάννη»² όρίστηκε από την Αντιβασιλεία να κτισθεί τò στρατιωτικό νοσοκομείο, τò όποίο σχεδίασε ó Βαυαρός ύπολοχαγός Wilhelm von Weiler. Ό ίδιος άνελαβε και την έκτέλεση του έργου. Κατά τις έκοκαφές των θεμελιων βρέθηκαν αρχαία. Κανείς δέν θα μάθαινε τίποτε αν ó άεικίνητος Κυριακός Πιττάκης (1798-1863), Έφορος των Αρχαιοτήτων Στερεάς τότε, δέν παρακολουθούσε άγρυπνα κάθε έκοκαφή που γινόταν στην αναπτυσσόμενη πόλη. Ό Πιττάκης τότε ήταν ύφιστάμενος του Γενικού Έφόρου Αρχαιοτήτων Anton Weissenburg (1790-1840), ό όποιος απόλύθηκε από την Έπηρεσία στις 15/27 Σεπτεμβρίου 1834. Στις 17/29 Σεπτεμβρίου διορίστηκε Έφορος Αρχαιοτήτων (όχι Γενικός) ό Ludwig Ross (1806-1859)³. Λίγες μέρες πριν ό Ross αναλάβει και τὰ καθήκοντα του Έφόρου Αρχαιοτήτων της Στερεάς και των νησιων (έως τότε έφόρευε μόνο στην Πελοπόννησο), ό Πιττάκης άπευθύνει έγγραφο προς τò Έπουργείο των Έκκλησιαστικων και ζητάει να διακοπούν οι έργασίες οίκοδόμησης του νοσοκομείου:

«'Α. Π. 128 | 'Εν 'Αθήναις τῇ 10 Σεπτεμβ. 1835 | Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν 'Εκκλησιαστικῶν καὶ | τῆς Δημοσίου 'Εκπαιδεύσεως Β. Γραμματείαν | τῆς 'Επικρατείας. |

'Ο κ. Βάϊλερ ἀνασκάπτων διὰ τὰ θεμέλια Νοσοκομείου, κατὰ τὸ νότιον τῆς 'Ακροπόλεως, πλησίον τοῦ 'Ωδείου τοῦ Περικλέους, ἤυρε ἓνα ψηφιδωτὸν ἔδαφος, μέρη ἀρχαίου τεύχους, τινὰ ἐπιστήλια Δωρικῆς οἰκοδομῆς καὶ πρὸς τούτοις ἐν κιονόκρανον 'Ιωνικὸν ἐκ τῶν ὠραιότερων, καὶ τινὰ ἄλλα λείψανα. 'Ερευνήσας πολλάκις τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας, καὶ ἐρωτήσας περὶ τῆς τύχης τοῦ ψηφιδωτοῦ, ἐπληροφορήθη ὅτι μέλλει καὶ τοῦτο νὰ χαλασθῇ. 'Αναγγέλ(λ)ων ταῦτα πρὸς τὴν Σ. Γραμματείαν παρακαλῶ. Α. Νὰ ἐμποδισθῇ, εἰ δυνατόν τοῦ νὰ οἰκοδομηθῇ ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου νέα κατασκευή, ἔνθα εἶναι πιθανὸν νὰ εὕρωμεν κανέν τι ἀρχαῖον ἔδαφος, ἢ τινὰ λείψανα ἀρχαίας οἰκο(δο)μῆς καὶ Β. Νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ κατεδάφισις τοῦ ἀρχαίου ψηφιδωτοῦ. Νὰ διαταχθῇ δὲ ὁ κ. Βάϊλερ νὰ μᾶς δόσῃ πᾶν ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἤυρεν ἀρχαῖον. | Εὐπειθέστατος | ὁ Συνεργάτης τοῦ ἐπὶ τῶν 'Αρχαιοτήτων | Κ: Σ. Πιττάκης». (φ. 9)⁴

'Ο Γραμματεὺς τῶν 'Εκκλησιαστικῶν 'Ιάκωβος Ρίζος (1778-1849) θεώρησε τὸ ζήτημα σοβαρὸ καὶ μὲ σημείωση πάνω στην ἀναφορὰ τοῦ Πιττάκη τὴν ἔστειλε στὸ 'Υπουργεῖο Στρατιωτικῶν.

«'Α. 812 | Διευθύνεται πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν παρακαλουμένην νὰ δώσῃ ἐν τάχει διαταγὰς πρὸς ἀπαγόρευσιν, εἰ δυνατόν, τῆς οἰκοδομῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔδαφος, καὶ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχαιοτήτων, ἰδίως δὲ τοῦ ψηφιδωτοῦ. 'Ωσαύτως παρακαλεῖται νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ τὴν παροῦσαν, εὐαρεστουμένη νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ περὶ τῶν γεγονότων. Γίνεται πρὸς τοῦτο ἡ παρατήρησις, ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοίων συγκρούσεων κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν, καλὸν ἦθελεν εἶσθαι ἄν, ὡσάκις γίνεται δημοσίου οἰκοδομῆς ἐπιχείρησις, ἐρωτῶνται καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρχαί. | 'Εν 'Αθήναις τῇ 10 Σεπτ. 1835. | 'Ο ἐπὶ τῶν 'Εκκλ. | κλπ. Γραμμ. τῆς 'Επικρ. | 'Ι. Ρίζος». (φ. 9)

Σύγκρουση ἀρμοδιοτήτων. Τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν ὁμῶς εἶχε τοὺς δικούς του νόμους, ποὺ δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τοὺς νόμους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὅπως συμβαίνει στὴν Ἑλλάδα γιὰ κάθε Ὑπουργεῖο ἢ αὐτόνομη Ὑπηρεσία, καὶ δὲν θεώρησε σοβαρὸ λόγο, γιὰ τὴ ματαίωση τῆς οἰκοδομῆς τοῦ νοσοκομείου, τὴν εὕρεση λίγων ἀρχαίων. Ἐπιστρέφει, ὅπως τοῦ ζητήθηκε, τὴν ἀναφορὰ τοῦ Πιττάκη μὲ τὴ σημείωση τοῦ Ἰ. Ρίζου, μὲ ἓνα ἀποφασιστικὸ καὶ σαφές, ὡς πρὸς τὰ δικαιώματά του, ἔγγραφο⁵:

«Α. Π. 13658, 13722 | Βασιλείον τῆς Ἑλλάδος | Ἡ | ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας | Πρὸς | Τὴν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαιδευσεως |

Ἀπαντῶν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 812 τῆς 10 τρέχοντος ἔγγραφόν σας Κύριε Γραμματεῦ, σὰς ἐκφράζω τὴν δυσαρέσκειάν μου μὴ δυνάμενος κατὰ τὴν πρόσκλησίν σας νὰ παύσω τὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ νέου Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, διότι ἡ Α.Β. Μεγαλειότης μὲ ἐκοινοποίησε τὴν Ὑψηλὴν Αὐτῆς θέλησιν, τοῦ νὰ μὴ ἀναβληθῇ ἢ τόσον ἀναγκαία οἰκοδομὴ ταύτη ἐξαιτίας τοῦ εὐρεθέντος ψηφιδωτοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐξεναντίας νὰ ἐπιταχυνθῇ ὅσον τὸ δυνατόν καὶ μὲ ὄλην τὴν δραστηριότητα ἢ κατασκευὴ τοῦ Νοσοκομείου.

Ὅσον ὁμῶς διὰ τὴν διατήρησιν τῶν εὐρεθέντων καὶ εἰσέτι εὐρεθησομένων ἀρχαιοτήτων, ἔδωκα διαταγὰς νὰ ἀκολουθήσουν οἱ Κύριοι Μηχανικοὶ νὰ τὰς ἐπιμελῶνται ὡς μέχρι τοῦδε καὶ δὲν θέλει ὑπάρξει καμμιά δυσκολία εἰς τὸ νὰ παραδοθῶσιν ἐγκαίρως εἰς τὴν ἀρμόδιον ἐπιτροπὴν παρὰ τοῦ ἐπιφορτισμένου τὴν οἰκοδομὴν Ὑπολοχαγοῦ Βαϊλέρου, ὅστις εἰδοποιήθη.

Εἰς τὴν τελευταίαν σας παρατήρησιν, ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοίων συγκρούσεων κατὰ τὴν «ὕπηρεσίαν καλὸν ἦθελεν εἶσθαι ἂν ὁσάκις γίνεται δημοσίου οἰκοδομῆς ἐπιχειρήσεις ἐρωτῶνται καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρχαί».

Πρέπει νὰ σὰς παρακαλέσω Κύριε Γραμματεῦ νὰ μοὶ δώσητε κάποιαν διασαφίσεις ἐπειδὴ δὲν ἐννοῶ κατὰ ποῖον τρόπον τοῦτο ἴσχυται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν ἐνεστῶσαν περίστασιν, οὔτε καταλαμβάνω ποῖον τὸ ὄφελος.

Ἐπιστρέφεται δὲ ἐσωκλείστως ἡ ἀναφορὰ τοῦ Κου Πιττάκη. | Ἀθῆναι τὴν 14/26 Σεπτεμβρίου 1835 | Σχμάλτζ». (φ. 9)

Ὁ Ἰάκωβος Ρίζος ἀναγκάστηκε νὰ ὑποταχθεῖ στὴν θέληση τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Χριστόφορου Schmaltz⁶, ἀλλὰ θέλησε νὰ ἔχει τὴν τελευταία λέξη. Τοῦ ἀπηύθυνε δεύτερο ἔγγραφο ἐξηγώντας του ὅτι, τουλάχιστον στὴν Ἀθήνα, πρέπει νὰ ἐξετάζεται ἂν οἱ δημόσιες οἰκοδομὲς χτίζονται πάνω σὲ ἀρχαιότητες ἢ ὅτι δὲν βλάπτονται ἀρχαιότητες· ἀκόμη προσθέτει, μὲ πολλὴ ἀφέλεια, «ἢ δὲν θέλει», ἢ οἰκοδομῆ, «καλύπτει ἀρχαῖον ἱστορικὸν χωρίον». Καταλήγει, ὅτι ἂν ἡ ἀρχὴ αὐτὴ γινόταν σεβαστὴ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν, πιθανῶς νὰ μὴ χτιζόταν τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο πάνω στὸ Ὠδεῖο τοῦ Περικλέους. Ἡ τελευταία παρατήρηση εἶναι ἀνακριβής, γιατί ὁ Πιττάκης στὴν ἀναφορὰ του λέγει «πλησίον τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους». Πρόκειται πιθανῶς γιὰ σφάλμα τοῦ συντάκτου γραφέως τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν.

«Α. Π. 1895 | 897 | Περὶ οἰκοδομῆς νοσοκομείου | Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν.

Διὰ τῆς φράσεως τὴν ὁποῖαν εἰς τὴν ἀπὸ 14/26 Σεπτ. περὶ οἰκοδομῆς νοσοκομείου κοινοποίησίν σας σημειώνετε, ἐννοῶ, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι ἀναγκαῖον, ὡσάκις πρόκειται περὶ δημοσίου τινὸς οἰκοδομῆς τουλάχιστον εἰς τὰς Ἀθήνας, νὰ εἰδοποιηθῆται περὶ τούτου καὶ ὁ Ἐφορος Ἀρχαιοτήτων, διὰ νὰ ἐξετάζη προηγουμένως τὴν θέσιν [διαγεγρ.: ἐπὶ τῆς ὁποίας ἡ οἰκοδομὴ θέλει γίνεῖ] καὶ κηρύττει ἂν ἡ οἰκοδομὴ δὲν παραβλάπτῃ ἀρχαῖον τι μνημεῖον, ἢ δὲν θέλει καλύπτει ἀρχαῖον τι ἱστορικὸν χωρίον. Νομίζω ὅτι ἂν τὸ τοιοῦτον ἐτηρεῖτο μέχρι τοῦδε, ἴσως στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον δὲν ἤθελεν οἰκοδομῆσθαι σήμερον ἐπὶ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους. | Ἐν Ἀθῆναις τῇ 17 Σεπτ. 1835 | Ἰ. Ρίζος». (φ. 9)

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Schmaltz στὸ τελευταῖο ἔγγραφο τοῦ Ἰ. Ρίζου ἔρχεται γρήγορα, στὰ γαλλικὰ ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια

στὰ πρῶτα Ὀθωνικὰ χρόνια. Εἶναι σαφῆς καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ θέση τοῦ νοσοκομείου ἔχει ὀριστεῖ ἐκ τῶν προτέρων στὸ γενικὸ πολεοδομικὸ σχέδιο τῆς Ἀθήνας ποὺ ἔχει ἐγκρίνει ὁ βασιλιάς καὶ μόνο μὲ δική του ἀπόφαση μπορεῖ νὰ ἀλλάξει. Ἀπορρίπτει ὁ Schmaltz τὴν ἰδέα νὰ ζητεῖται ἡ γνώμη τοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων (Inspecteur) γιὰ κάθε στρατιωτικὴ κατασκευή, πολὺ περισσότερο νὰ ζητεῖται ἡ ἔγκρισή του! Διαβεβαιώνει φυσικὰ τὸν Ἰ. Ρίζο ὅτι θὰ ὑπάρχει πάντα φροντίδα γιὰ κάθε ἀρχαῖο ποὺ θὰ βρισκόταν κατὰ τὴν οἰκοδόμησι τοῦ νοσοκομείου, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχουν δοθεῖ οἱ κατάλληλες ἐντολές.

«A. Π. 2092 | Royaume de la Grèce | Le Secrétariat d'État de la Guerre | au Ministère du Culte et de | l'Instruction publique. |

J' ai l'honneur de vous annoncer, Monsieur le Ministre, en réponse à Votre lettre du 17 courant N° 1895, que toutes les constructions, y comprises naturellement les militaires, sont faites d'après le plan de la ville d'Athènes, approuvé par Sa Majesté le Roi. Je regrette par conséquent de ne pouvoir admettre Votre proposition et consulter l'opinion de Monsieur l'Inspecteur des Antiquités avant de commencer une construction et de demander presque son agrément pour une bâtisse que l'on veut élever.

S' il y a des emplacements compris dans le plan de la ville, où la Commission chargée de la garde des antiquités a l'intention de faire faire des fouilles, c'est à elle, à désigner et à obtenir un ordre de sa Majesté le Roi, afin que personne n'y construise, comme cela n'est fait jusqu'à présent.

Je n'omettrai cependant pas d'informer sur la champ Votre ministère, si par hasard, on tombe, en creusant, sur des ouvrages de l'art, et j'ai déjà donné des ordres, qu'on en aie le plus grand soin, et qu'on Vous les remette. | Athènes le 27 Septembre/ 9 Octobre 1835 | Schmaltz». (φ. 9)

Nro 14, 240.

21
2. 10. 9. 4.

229 30 26/85.

Αρ. 40. 2498.

ROYAUME DE LA GRECE

Le Secretariat d'Etat de la Guerre,
Ministère du Culte & de
l'Instruction publique.

J'ai l'honneur de vous annoncer, Monsieur le Ministre, en réponse à votre lettre du 17 courant N° 1895, que toutes les constructions, y compris naturellement les militaires, sont faites d'après le plan de la ville d'Athènes, approuvé par le Roi. Il ne peut par conséquent être question d'admettre votre proposition et surtout l'opinion de Monsieur l'Inspecteur des Antiquités, avant de commencer une construction et de demander, par conséquent, pour une bâtisse que l'on veut élever. —

S'il y a des emplacements compris dans le plan de la ville, où la Commission chargée de la garde des antiquités a l'intention de faire faire des fouilles, c'est à elle, et non à elle, à les désigner et à obtenir un ordre de la part du Roi, sans que personne n'y construise comme cela s'est fait jusqu'à présent.

En attendant que l'inspecteur par le champ votre Ministère, si par hasard, on tombe, en creusant, sur des ruines qui de l'est, et j'en ai vu même des débris, qu'en on ait le plus grand soin, et qu'en vous les ramasse. — Athènes le 27 Octobre 1835.

J. Schmalz
Par le Ministre
L. Schmalz, Sec. de la Guerre
2. Souho

Concernant
les constructions militaires
à Athènes

Τὸ ἔγγραφο ἀριθμ. 2092/9 Ὀκτωβρίου 1835, τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Χριστόφορου Schmalz πρὸς τὸν Ἰάκωβο Ρίζο Νερουλό.

Τὰ εὐρήματα. Οἱ ἐλάχιστες μνεῖες τοῦ Πιττάκη γιὰ τὰ εὐρήματα στὸν χῶρο τοῦ κτηρίου Weiler δὲν μᾶς διαφωτίζουν. Ὁ μετὰ 7 ἡμέρες προϊστάμενός του Ludwig Ross μᾶς ἔχει δώσει μιὰ κάπως ἀναλυτικότερη περιγραφή⁷:

«Κατὰ τὴν ἑκοκαφῆ τῶν θεμελίων γιὰ τὸ νέον στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, στὴ ΝΑ. πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως, μεταξὺ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Καλλιρρόης, εὐρέθησαν τὸν Σεπτέμβριον, σὲ βάθος 4-6 ποδῶν τὰ θεμέλια ἀρχαίου οἰκοδομήματος μὲ ψηφιδωτὰ δάπεδα. Ἐκαλύπτοντο μὲ τόξα καὶ ἔτσι εἶχαν διατηρηθεῖ. Ὅσο εἶναι δυνατὸν νὰ κρίνουμε ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἔχουμε πρὸ ὀφθαλμῶν μία μεγάλη καὶ πλούσια κατοικία (ρωμαϊκῆς περιόδου). Τὰ ψηφιδωτὰ εἶναι μὲν καλαίσθητα, συνίστανται ὅμως μόνον ἀπὸ πλοχμούς, πλοκάμους καὶ παρεμφερῆ κοσμήματα. Ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἢ γλυπτὰ δὲν εὐρέθη τίποτε».

Ὁ Ross λοιπὸν εἶδε τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ σημείωσε καὶ τὸ ἔργο τοῦ νοσοκομείου συνεχίστηκε. Δὲν γνωρίζω ἂν συνεχίστηκε καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν δύο Ὑπουργῶν, ἴσως ὄχι, ἀφοῦ ὁ Ὅθων δὲν ἀκύρωσε τὴν ἀπόφαση τῆς οἰκοδόμησης τοῦ νοσοκομείου, τὸ ὁποῖο ὀλοκληρώθηκε, χρησιμοποιήθηκε μὲ διάφορους τρόπους καὶ ποικίλους ἐνοίκους καὶ σήμερα ἀνακαινισμένο εἶναι γεμάτο δραστηριότητα.

Νέα εὐρήματα. Ἐπειτα ἀπὸ 46 χρόνια ἓνα εὐρημα κοντὰ στὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο ξανάφερε στὸ προσκήνιο τὰ λησμονημένα ἀρχαῖα τῆς περιοχῆς. Ἐνα θραυσμένο σὲ πολλὰ κομμάτια ἄγαλμα βρέθηκε κοντὰ στὸ νοσοκομεῖο καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρείας Στέφανος Α. Κουμανούδης τὸ περιγράφει στὸν Τύπο μὲ ἀνακοίνωσή του⁸:

«Ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ παρὰ τὴν ὁδὸν Φαλήρου Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου εὐρέθη τὸν λήξαντα μῆνα ἔργον τέχνης γλυπτικῆς ἀξιόλογον περὶ οὗ ὁ κ. Σ. Κουμανούδης ἀνεκοίνωσε τὰ ἐπόμενα ἐν τῇ *Παλιγγενεσίᾳ* τῆς 18 Φεβρουαρίου.

Εἶναι λίθου Πεντελησίου, εὐρέθη δὲ εἰς πολλὰ τεμάχια τεθραυσμένον ἔκπαλαι, περὶ τὰ τριάκοντα, ὧν τινα τὰ μείζονα, αὐτοσχεδίως συναρμοσθέντα ἀπήρτισαν σῶμα γυναικεῖον γυμνόν, μεγέθους δύο τρίτων τοῦ φυσικοῦ, τὸ ὁποῖον

εἶναι πλαγιασμένο ἐπὶ βράχου καὶ κοιμᾶται. Ἡ κλίσις του ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ μᾶλλον πρηνῆς. Ὑπεστρωμένον εἶναι ἱμάτιον, προκρέμαται δὲ καὶ κεφαλὴ λεοντῆς. Ἡ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς εὐρέθη δυστυχῶς κολοβὴ κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ προσώπου καὶ ἀπεσπασμένη τοῦ λαιμοῦ, ἀνήκει ὁμως ἀναμφιβόλως εἰς τὸ σῶμα. Ἡ κόμη αὐτῆς οὕσα ἐντέχνως ἐκτενισμένη, μία πλεξίδα ἀνιούσα ἀπὸ τῆς ρίζης τοῦ μετώπου πρὸς τὴν κορυφὴν, συγκρατεῖται καὶ διὰ κρικοειδοῦς στεφάνης, τῶν δὲ ὀφθαλμῶν τὰ βλέφαρα εἶναι κλειστά. Ἴσως ἡ μορφὴ αὕτη ὀνομασιεὶα Νύμφη τις, ἐξ ἐκείνων τῶν συμπεριπόλων τοῦ Πανός, ἢ καὶ Ἀριάδνη, ἣτις ἐγκατελείφθη ἐν Νάξῳ κοιμωμένη παρὰ τοῦ ἀχαριστήσαντος ἥρωος Θησέως καὶ τὴν ὁποῖαν ὑπερον ἀνεῦρε καὶ ἀνέλαβεν ὁ θεὸς Διόνυσος. Ἡ τέχνη φαίνεται ὡς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἀλλ' ἱκανῶς φυσικὴ καὶ ἐπιμελής».

Πολὺ σύντομα, ὅπως συμβαίνει στὴν ἀρχαιολογία, ἄλλος ἀρχαιολόγος ὁ Arthur Milchhoefer (1852-1903), ὁ γνωστότατος συντάκτης τοῦ ὑπομνήματος στὸ ἔργο *Karten von Attika*, ἔδωσε τὴ δική του ἐρμηνεία τοῦ εὐρήματος⁹:

«Περὶ τοῦ ἐπ' ἐσχάτων εὐρεθέντος παρὰ τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον ἀγάλματος, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει τοῦ *Παρνασσῶ* ἐπιστέλλει ἡμῖν ὁ διδάκτωρ κ. Α. Μιχαῖφερ, ἑταῖρος τοῦ γερμανικοῦ ἰνστιτούτου, τὰ ἐξῆς ἀκριβέστερα.

Τὸ ἄγαλμα παριστάνει γυναῖκα ἣτις ὑπνοῖ κατακειμένη ἐπὶ βράχου· ἄνω δ' αὐτῆς ἐκτείνεται δορὰ πάνθηρος (οὐχὶ δὲ λέοντος ὡς ἐγράφη), δι' ἧς χαρακτηρίζεται ἀσφαλῶς ὡς Μαινάς.

Ἐν τοῖς εὐρωπαϊκοῖς μουσείοις ὑπάρχουσι πολλὰ ἀγάλματα κατὰ τὰ μὲν ἄλλα ἐντελῶς παρεμφερῆ πρὸς τὸ ἀθηναϊκόν, περὶ ἔν τι δὲ μόνον διαφέροντα. Οὕτω δὴ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Στοκχόλμης, τῷ τῆς Φλωρεντίας, τῇ Villa Borghese ἐν Ῥώμῃ καὶ δεύτερον δέ τι ἀντίτυπον ἐν Ῥώμῃ, ὅπερ ἐγὼ μὲν δὲν εἶδον ἀκόμη, λέγεται δὲ ὄν τὸ ἄριστον πάντων τῶν ἄλλων. Τὸ τελευταῖον δημοσιευθήσεται ἐν τῷ προσεχεῖ τεύχει τῶν *Monumenti* τοῦ ἐν Ῥώμῃ γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου. Τ' ἀγάλματα ταῦτα εἶνε ἀκριβῶς ὅμοια πρὸς τὴν ἀθη-

ναϊκὴν Μαινάδα κατὰ τὴν στάσιν τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἐνδύματος ὡς καὶ κατὰ τὸ μέγεθος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βράχος καὶ ἡ δορὰ τοῦ πάνθηρος ὑπάρχει ἐν τισιν τούτων. Ἡ μόνη δὲ διαφορὰ εἶνε ὅτι πάντα τὰλλα παριστῶσιν ἀνδρόγυνον πλάσμα, ἦτοι Ἑρμαφρόδιτον.

Τὸ ἀθηναϊκὸν ἄγαλμα ἀνέρχεται, ὡς καταδεικνύται ἐκ τῆς ἐργασίας, εἰς τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Τῷ 1835 εἶχον εὑρεθῆ ἐν τῷ χώρῳ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου λείψανα σπουδαίας ῥωμαϊκῆς ἐπαύλεως μετὰ ψηφιδωτοῦ ἐδάφους καὶ λοιπῶν (Ἰδ. Ross, *Archäologische Aufsätze* I, 103). Εἶνε ἄρα λίαν πιθανὸν ὅτι τὸ προκείμενον ἄγαλμα ἀνήκεν εἰς τὸν διάκοσμον τῆς ἐπαύλεως ἐκείνης, ὡς εὑρέθησαν ἐν Πομπητῆ καθ' ὁμοίαν χρῆσιν πολλὰ ἀγάλματα ἐκ τοῦ περὶ τὸν Διόνυσον κύκλου.

Ἄλλὰ καίπερ τὸ ἄγαλμα φαίνεται γλυφέν κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἡ ἐργασία αὐτοῦ ἐνέχει πολλὰς ἀρετάς, αἵτινες πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἐπλάσθη κατ' ἀξιολογόν τι πρότυπον τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων.

Ἄλλὰ τίς ἢ σχέσις τῆς Μαινάδος, πρὸς τὸν ὁμοίως πεπλασμένον Ἑρμαφρόδιτον; Πιστεύω ὅτι θὰ προηγήθη ὁ ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος τύπος, ὁ τῆς Μαινάδος, τοῦ μᾶλλον ἐζητημένου καὶ συνθέτου, λέγω τὸν τοῦ Ἑρμαφροδίτου, ὅτι ἄρα ὁ Ἑρμαφρόδιτος ἐπλάσθη ἐκ τῆς Μαινάδος, οὐχὶ δὲ τούναντίον.

Μανθάνομεν παρὰ τοῦ Πλινίου (XXXIV, 80) ὅτι ὁ Ἀθηναῖος Πολυκλῆς ὅστις εἰργάζετο ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὴν 156 Ὀλυμπιάδα, ἔπλασε διάσημον Ἑρμαφρόδιτον, ὅστις πιθανῶς εἶναι τὸ πρότυπον πάντων τῶν προμνημονευθέντων ἀγαλμάτων τοῦ ὑπνοῦντος Ἑρμαφροδίτου. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ὁ Πολυκλῆς ἔλαβεν ὡς πρότυπον τὸ ἄγαλμα τῆς ὑπνούσης Μαινάδος, οὗ τὸ πρωτότυπον πιθανῶς εὑρίσκετο ἐν τῇ πατρίδι του. Ὑπνούσης δὲ Μαινάδος παραστάσεις ὑπῆρχον ἤδη ἐν πολλῷ ἀρχαιοτέροις χρόνοις ὡς π.χ. ἐν πολυθρυλλήτῳ πινὲ ζωγραφίᾳ τοῦ Νικομάχου, ὅστις ἤκμαζεν ἤδη κατὰ τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα.

Φθάνω λοιπὸν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι 1) εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν Μαινάδα ὑπόκειται ὡς βάσις ἀρχαιότερον πρότυπον ἢ εἰς τοὺς Ἑρμαφροδίτους τῶν εὐρωπαϊκῶν μουσείων. 2) Ὅτι τὸ

πρωτότυπον τοῦ Ἑρμαφροδίτου εἶναι μίμησις τοῦ πρωτοτύπου τῆς ὑπνούσης Μαινάδος».

Μνησιῆρες γιὰ τὸν τόπο. Ἡ Δικαιοσύνη. Μισὸν αἰῶνα μετὰ τὴν εὕρεση τοῦ ἀγάλματος ὁ τόπος ξαναβρίσκεται στὴν ἐπικαιρότητα γιὰτὶ πάντα δημιουργοῦσε εὐγενεῖς προσδοκίες σὲ πολλούς. Ἔτσι τὸ 1930 βλέπουμε στραμμένα στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη τὰ βλέμματα τῆς Θέμιδος.

Ἐκεῖνο ποὺ σκέφθησαν τότε οἱ ἀρμόδιοι τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης ἦταν νὰ γκρεμιστεῖ τὸ κτήριο Weiler καὶ στὴ θέση του νὰ κτισθεῖ Δικαστικὸ Μέγαρο, *Θέμιδος Μέλαθρον*. Ἔγιναν τὰ σχέδια, ἀνακοινώθηκαν καὶ ἄρχισε ἡ ἀντίδραση ἀπ' ἔξω. Γιὰ τὴν ἐκθεση ποὺ ἀκολουθεῖ στηρίζομαι σὲ δημοσιεύματα ἐφημερίδων στὰ ὁποῖα παρέχεται πλήρης ἡ εἰκόνα τοῦ ζητήματος.

Μὲ τὸ Ἔθνος τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1930 ἀρχίζω τὴ διήγησή μου. Ἀνακοινώνεται λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, μετὰ τὶς ἀντιρρήσεις «αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν ἐκ μέρους ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου εἰς τὴν συνοικίαν Μακρυγιάννη, ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ συσταθῇ ἐπιτροπὴ ἐιδικῶν, ἡ ὁποία νὰ γνωματεύσῃ σχετικῶς».

Τὸ ζήτημα ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ δὲν ἦταν ἀρχαιολογικόν, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸ κτίσιμον τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου θὰ καταστρέφονταν ἀρχαῖα, ἀλλὰ αἰσθητικόν: τὰ μέλη τῆς παραπάνω ἐπιτροπῆς «θὰ παρακληθοῦν νὰ ἐκφέρουν τὴν γνώμην των ἐὰν ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως τὸ δικαστικὸν μέγαρον δύναται νὰ σταθῇ ἔναντι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἄν, ὡς ὑποστηρίζεται, ὁ Παρθενὼν θ' ἀποκρυβῇ ἢ θὰ χάσῃ ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τρούλλου τοῦ μεγάρου. Μαζὶ μὲ τοὺς ἐιδικοὺς θὰ κάμῃ ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος καὶ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὅταν ἐπιστρέψῃ ἐκ Τριπόλεως, καθὼς καὶ ὁ κ. Δίγκας».

Πρωθυπουργὸς ἀπὸ Ἰουλίου 1928 μέχρι Μαΐου 1932 ἦταν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης κατὰ τὸ διάστημα 7 Ἰουνίου 1929 ἕως 22 Δεκεμβρίου 1930 ἦταν ὁ Δημήτριος Δίγκας καὶ Ὑπουργὸς Παιδείας, ἀρμόδιος γιὰ τὴν αἰ-

σθητική προσβολή της Ἀκροπόλεως, ἀπὸ 2 Ἰανουαρίου 1930 μέχρι Αὐγούστου 1931 ἦταν ὁ Γεώργιος Παπανδρέου.

Ἡ γνώμη τῆς *Πρωΐας*. Ἡ ἐφημερίδα *Πρωΐα* ὅμως ἦταν ἐκείνη ποὺ ξεκίνησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη. Μὲ μεγάλο πρωτοσέλιδο κείμενό της στὸ φύλλο τῆς Πέμπτης 9 Ὀκτωβρίου 1930 συνοψίζει τὴν ἕως τότε ἱστορία ἀνέγερσης Δικαστικοῦ Μεγάρου καὶ παραθέτει ἄρθρο τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Ἐρνέστου Hébrard, κύριου πολεμίου τοῦ ἐγχειρήματος:

«Ἡ *Πρωΐα*, ἀπὸ ἐνὸς ἤδη ἔτους περίπου, εὐθὺς ὡς ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου παρὰ τὴν συνοικίαν Μακρυγιάννη καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, ἔκρινεν ὅτι ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὴν δι' ἐντόνου ἀρθρογραφίας νὰ ὑποδείξη τὸν παραλογοισμὸν τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ καταστραφοῦν οἱ λαμπρότεροι καὶ ὠραιότεροι ἀρχαιολογικοὶ χῶροι τῆς ὑψηλίου. Ἐπὶ ἐν ὀλόκληρον ἔτος, ἀναπτύσσοντες ἀπὸ πάσης ἀπόψεως τὸ ζήτημα αὐτό, προσεκρούομεν συνεχῶς εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἀναληγισίαν καὶ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ἀχαρακτήριστον, τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιολογικῶν ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦσαν εἰς θέσιν καλύτερον παντὸς ἄλλου νὰ γνωρίζουν πόσον ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο ἀκατάλληλος διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς δικαιοσύνης, δεδομένου ὅτι κάτωθι τῶν θεμελίων τοῦ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου ὑπάρχουν ἀρχαῖα μωσαϊκά, καλυφθέντα κατὰ τὴν οἰκοδόμησίν του. Εὐτυχῶς, ὅταν ἐσχάτως ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἀνεκοίνωσε τὴν ἔναρξιν τῶν τεχνικῶν ἐργασιῶν πρὸς ὀριστικὴν καταστροφὴν τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐκείνων χώρων, ἤρχισαν νὰ συγκινοῦνται εὐρύτεροι κύκλοι διὰ τὸ μελετώμενον ἔγκλημα, καὶ ἰδίως ξένοι ἐπιστήμονες καὶ ἀρχαιολόγοι, καὶ ἡ περὶ τὸ δικαστικὸν μέγαρον συζήτησις ἔφθασε καὶ μέχρι τῶν στηλῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ καὶ ἀμερικανικοῦ Τύπου. Οἱ ξένοι μετὰ φρίκης ἀναλογίζονται τὸ ἐπιτελούμενον ἀνοσιούργημα, τονίζουν δὲ πολὺ εὐλόγως, ὅτι οἱ ἀρχαιολογικοὶ χῶροι τῶν Ἀθηνῶν ἐνδιαφέρουν ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς Δύσεως, καὶ δὲν δύναται νὰ κατα-

στραφούν αὐθαιρέτως ὑπὸ μιᾶς κυβερνήσεως στερουμένης ἐσωτερικῆς καλλιιεργείας καὶ πραγματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀνύψωσις ἐνὸς τερατώδους ἀρχιτεκτονικοῦ μεγαθηρίου κάτωθεν τοῦ Παρθενῶνος δυνατὸν νὰ μὴ συγκινηῖ τὸν κ. Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσεν ἄλλοτε ὅτι «δὲν θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν του ψυχικῶς κατώτερον τοῦ Περικλέους», καὶ ὅστις θέλει, ἴσως, νὰ συναγωνισθῇ ἐμφανῶς μετ' ἐκείνου εἰς ἀρχιτεκτονικὰ θαύματα, προκαλεῖ ὅμως τὴν ἀγανάκτησιν ὄλων τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν κάπως καλύτεραν γνώμην περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τοῦ αἰῶνος τοῦ Περικλέους ἀπὸ τὸν Ἑλληνα πρωθυπουργόν.»

Δημοσίευμα τοῦ Λονδίνου. «Ὁ ἐν Λονδίῳ ἀνταποκριτὴς τῆς *Πρωῖας* μᾶς ἀποστέλλει σχετικῶς τεῦχος τοῦ ἀγγλικοῦ περιοδικοῦ *The Architect and Building News*, ὅπου μὲ πρόλογον τοῦ διασημοῦ «πολεοδόμου» H. V. Lanchester δημοσιεύεται ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πολυτεχνείου καὶ εἰδικοῦ εἰς τὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πόλεων κ. Hébrard περὶ τοῦ μελετωμένου ἐγκλήματος. Οἱ ἀναγνώσται τῆς *Πρωῖας* δύνανται νὰ κρίνουν ἐκ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ὁποῖαν ὀδυνηρὰν ἀπήχησιν εἶχεν ἔξω τῆς Ἑλλάδος ἢ θλιβερὰ καὶ βάρβαρος ἀπόφαισις τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως».

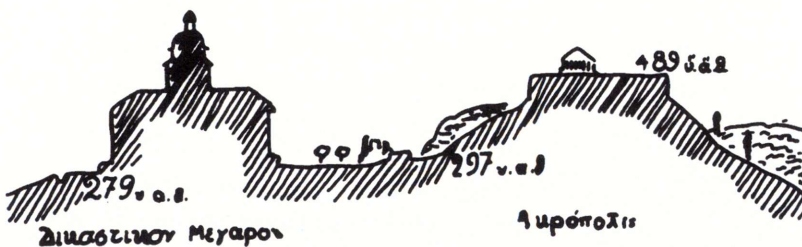
«Τὸ ὄνομα τοῦ κ. Ἐρνέστου Ἐμπράρ – γράφει εἰς τὴν προλογιστικὴν σημείωσίν του ὁ κ. Λάντσεστερ –, τοῦ διαπρεποῦς Γάλλου ἀρχιτέκτονος καὶ πολεοδόμου, εἶνε γνωστὸν εἰς πολλούς. Ὑπῆρξεν οὗτος μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, ἣτις διωρίσθη ἵνα παρασκευάσῃ σχέδιον ἀναπτύξεως διὰ τὰς Ἀθήνας, ὑπῆρξε δ' ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος ὑπόλογος διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν διάρκειαν προσφάτου ἐπισκέψεώς του εἰς τὴν Ἑλλάδα εὔρε τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς διενέξεως σχετικῆς μὲ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου Δικαστικοῦ Μεγάρου, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν· καὶ ἐπειδὴ αἱ ἀρχαῖαι Ἀθῆναι δὲν εἶνε κληρονομία τῆς Ἑλλάδος μόνης, ἀλλὰ τοῦ Δυτικοῦ κόσμου ἐν τῷ συνόλῳ του, οὐδεμία δικαιολογία χρειάζεται διὰ τὴν παρουσίαν εἰς τὸ ἀγγλικὸν κοινὸν τῶν δια-

γραμμάτων του σχεδίου και της άκολούθου συνοπτικής έκθεσως των επικρίσεων του κ. Έμπράρ».

Τὸ ἄρθρο τοῦ Ernest Hébrard¹⁰. «Ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον ζωηρὰ συζήτησις διεξάγεται ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν ἑφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν γύρω ἀπὸ ἓν ἀνόητον σχέδιον, συζήτησις ἣτις κυρίως χρησιμεύει ἵνα καταδείξῃ ἑναργῶς τὸν ἐπιπόλαιον τρόπον, καθ' ὃν συχνότατα μελετῶνται σοβαρῶς προτάσεις ζωτικῶς θίγουσαι τὴν ὠμορφίαν μιᾶς πόλεως, ἐνῶ τὸ μόνον ποῦ χρειάζεται διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ ἄσκησις τοῦ κοινοῦ νοῦ.

Εἶναι δύσκολον νὰ συλλάβῃ τις πῶς μία τοιαύτη πρότασις ἔφθασε νὰ ἐξετασθῇ σοβαρῶς· ἐν τούτοις, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν μᾶλλον φωτισμένων πολιτῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλῶν ξένων, οἱ ὅποιοι ἔχουν νοιώσει τὴν ὠμορφίαν τῆς πόλεως, οἱ ὑποστηρικταὶ αὐτῆς τῆς προτάσεως, ἐν ἀπολύτῳ καλῇ πίστει, φαντάζονται ὅτι ἡ ὠμορφιά αὐτὴ δύναται νὰ ἐπαυξηθῇ διὰ τῆς ἀνεγέρσεως παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ παραπλεύρως τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου ἑνὸς γιγαντιαίου δικαστικοῦ μεγάρου. Μεγαλύτερον τοῦ τῶν Βρυξελλῶν, τὸ μέγαρον

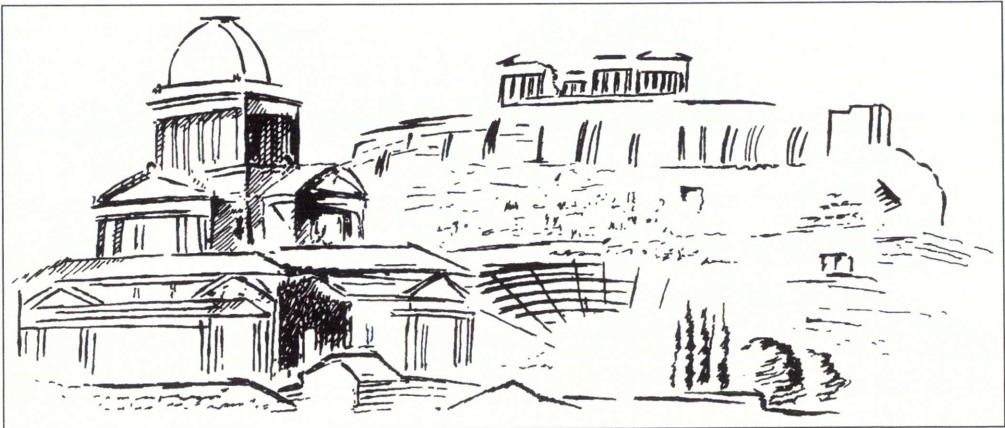

Σχεδιαστικὴ τομὴ τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου στοῦ Μακρυγιάννη σὲ σχέση μετὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ μνημεῖα τῆς (ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὴν *Πρωτὰ* τῆς Πέμπτης 9 Ὀκτωβρίου 1930. Πρώτη δημοσίευση στὸ ἀγγλικὸ περιοδικὸ *The Architect and Building News*).

τοῦτο θὰ ὑψωνε τὸν θρασὺν τροῦλλον τοῦ εἰς ὕψος 230 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, εἰς ἐπίπεδον δηλαδὴ ὑψηλότερον ἀπὸ τὸν θριγκὸν τοῦ Παρθενῶνος, καὶ οὕτω ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων θὰ ἐδέσποζε τῆς Ἀκροπόλεως καὶ θὰ κατέστρεφε τὴν πατροπαράδοτον εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἐσεβάσθη ὁ χρόνος.

Δυσκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ ὅτι, ἐὰν ἤρχιζεν ἡ οἰκοδόμησις ἐνδὸς τοιοῦτου κτηρίου, θὰ ἀφίνετο νὰ προχωρήσῃ πολὺ, ἀλλὰ, ἐπειδὴ φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ κάποια πιθανότης ὅτι ἔναρξις θὰ γίνῃ, θὰ ἦτο καλύτερον νὰ ἐξετασθῇ ἡ καταδίκη τοῦ προκαταβολικῶς.

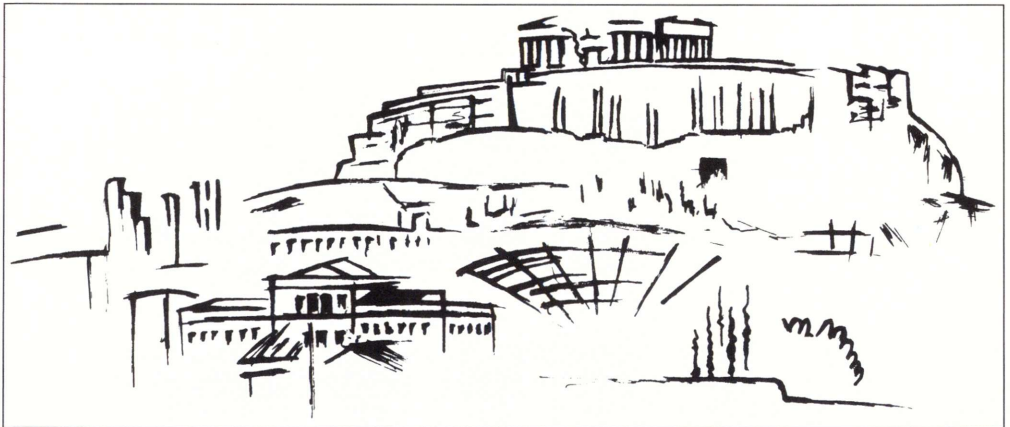
Αἱ θέσεις σημαντικῶν δημοσίων κτηρίων εἰς οἰανδήποτε πόλιν πρέπει νὰ κανονίζονται ἐπὶ τῇ βάσει σκέψεων, αἵτινες λαμβάνουν ὑπ' ὄψει τὸ σχέδιον καὶ τὴν σύνθεσιν τῆς πόλεως ἐν τῷ συνόλω τῆς. Ἡ παράβλεψις τῶν δεδομένων τούτων θὰ ἐνέπλεκε τὸν πολεοδόμον εἰς ὀλέθρια σφάλματα.

Τὸ Δικαστικὸ Μέγαρο στοῦ Μακρυγιάννη, στὴ θέση τοῦ κτηρίου Weiler, ποῦ θὰ κατεδαφιζόταν. Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα *Πρωτὰ* (βλ. σ. 95).

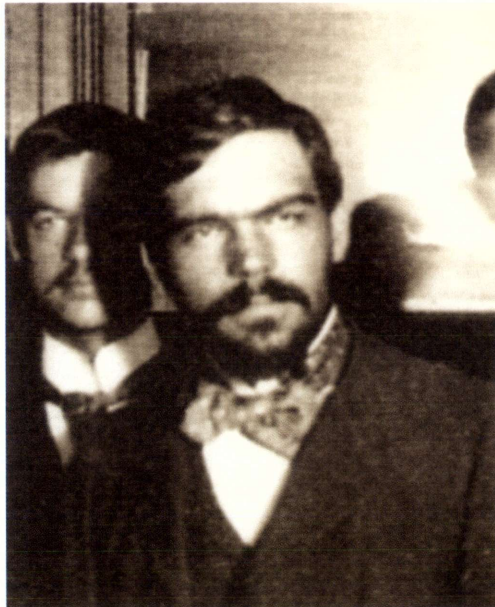
Ἐνα δικαστικὸν μέγαρον πρέπει νὰ τοποθετηθῆ εἰς τοποθεσίαν ὅσον τὸ δυνατὸν κεντρικὴν μὲ εὐρὴν περὶ αὐτὸ χῶρον, πρὸς τὸν ὁποῖον νὰ ἄγουν ὠραῖαι λεωφόροι συνδέουσαι αὐτὸν μὲ τὰ διάφορα κέντρα τῆς ἀστικῆς δραστηριότητος εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν τὴν εὐκόλον ἔλευσιν ὅλων ὅσοι τὸ χρησιμοποιοῦν. Ἡ τοποθέτησις ἐνὸς κτηρίου αὐτοῦ τοῦ ὄγκου, καλύπτοντος ἕκτασιν 400×300 ποδῶν, ὡς ἤδη προτείνεται, ἐγγύτατα πρὸς τὰ ἱερὰ ἐκεῖνα ἐρείπια, ὅπου ἡ ἡρεμία καὶ ἡ σιγὴ ἀποτελοῦν φόρον τιμῆς, τὸν ὁποῖον ὅλοι οἱ πεπολιτισμένοι ἄνθρωποι ἀποτίουν εἰς τὰ μεγάλα ἀριστοτεχνήματα τοῦ παρελθόντος, εἶναι σφάλμα τὸ ὁποῖον οὐδεὶς λόγος, ὅσονδῆποτε εὐλογοφανῆς, δύναται νὰ δικαιολογήσῃ.

Εἶναι πράγματι παράδοξον νὰ βλέπῃ τις πῶς, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, τὰ σπουδαιότερα ζητήματα, ἅτινα ἀπαιτοῦν τὰς μεγαλυτέρας τεχνικὰς γνώσεις καὶ καλλιτεχνικὴν κρίσιν θεωροῦνται ὡς ἐπιδεκτικὰ προχείρου λύσεως. Οὐδεὶς στερού-

Τὸ τοπίο τῆς περιοχῆς Μακρυγιάννη τὸ 1930. Ἐμπρὸς τὸ κτήριο Weiler, στὸ μέσον τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, πίσω ἡ Ἀκρόπολις μὲ τὰ μνημεῖα τῆς. Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν ἑφημερίδα *Πρωΐα* (βλ. σ. 95).

μενος ειδικής εκπαίδευσως θα έθεώρει έαυτὸν ἀρμόδιον νὰ ἀσχοληθῆ, φέρ' εἶπεῖν, μὲ μίαν μηχανὴν Ντιζελ ἢ κἄν μὲ ἓνα μηχανισμόν ὠρολογίου, ἀλλὰ προκειμένου περὶ ζητημάτων ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου ἢ πολεοδομικῆς, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μακρὰν μελέτην καὶ μεγάλην πείραν, ὁ καθεὶς εἶναι ἔτοιμος νὰ δώσῃ γνώμην καὶ νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς ἔχουσαν ἴσον βάρος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ ἐμπειρογνώμονος. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὡς ἀνὰ αὐτὸ ποῦ βλέπομεν εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται πρότασιν· καὶ βλέπομεν εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐσχεδιασμένην ἐπὶ κλίμακος παρεχούσης περίσσειαν ἀνοικτοῦ χώρου, αὐτὸ τὸ σχέδιον τοποθετήσεως ἑνὸς πελωρίου καὶ ἀλαζονικοῦ κτιρίου πολὺ κοντὰ εἰς ἓνα ἱστορικὸν συγκρότημα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ σθεναρῶς τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἀπομόνωσιν ἀπὸ ἀλλόκοτα μοντέρνα κατασκευάσματα.

Ὁ Ἐρνέστος Hébrard γύρω στὸ 1900. Ἀπόσπασμα ἀπὸ ὁμαδικὴ φωτογραφία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Οὐάσιγκτον.

Ἡ ἐκλεγεῖσα τοποθεσία οὐδὲν παρουσιάζει πλεονέκτημα, εἶναι δ' εὐκόλον νὰ ὀραματισθῶμεν τὰ ἄτοπα μιᾶς τοιαύτης θέσεως. Φαντασθῆτε τὴν κυκλοφορίαν ἀναριθμῆτων αὐτοκινήτων, τὴν ὁσμὴν τῆς βενζίνης καὶ τὴν γενικὴν ἐνόχλησιν τῆς τροχαίας κινήσεως εἰς τὴν ἄμεσον γειτονίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Πρὸς τούτοις, ἡ μελετωμένη ὁδὸς πρὸς τὸ μέγαρον θὰ χειροτερεύσῃ ἀπλῶς τὰ πράγματα καὶ θὰ ἦτο ἀφ' ἑνὸς δαπανηρὰ ὑπὸ ἔποψιν κατασκευῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐν δυσαρμονίᾳ πρὸς τὸ περιβάλλον τῆς Ἀκροπόλεως.

Δὲν πρέπει νὰ παραβλέπη κανεὶς τὸ γεγονὸς ὅτι, δεδομένου ὅτι τὸ προτεινόμενον κτήριον θὰ εὐρίσκετο ἀκριβῶς ἀντίκρυ εἰς τὸ ἀρχαῖον θέατρον, οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ καθήσῃ ἤρεμος ἐκεῖ καὶ νὰ στοχασθῇ ἐπὶ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοῦ Ἀριστο-

Ὁ Ἐρνέστος Hébrard γύρω στὸ 1931.

φάνους χωρίς να διαταράσσεται από τὸ τεράστιον αὐτὸ ἐμπόδιον τῆς θέας.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι εἰς τὸ Ἄστυ τοῦ Περικλέους ἡ ὀρθοφροσύνη θὰ ἐπικρατήσῃ πάλιν καὶ ὅτι μία τῶν ἄλλων τοποθεσιῶν τῶν προτεινομένων διὰ τὸ δικαστικὸν μέγαρον θὰ προτιμηθῇ ἐν τέλει αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀναντιρρήτως ἢ χειροτέρα πού ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλεγῇ.

Τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Νικολούδη¹¹ εἶναι ἀξιόπρεπές καὶ θὰ ἔκαμνε καλὴν ἐντύπωσιν μὲ περίσσειαν χώρου γύρω του, ἀλλὰ τοποθετούμενον ἐγγύτατα πρὸς τὸ συγκρότημα τῆς Ἀκροπόλεως, κανένα μεγάλο κτήριο, ὅσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι καλοσχεδιασμένον, δὲν θὰ ἦτο ἄλλο παρὰ καταστροφή».

Ἄποστολος Ἀρβανιτόπουλος (1874-1942).

Κριτική τοῦ Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου. Τὸ ζήτημα ἀκολούθησε τὸν δρόμο του καὶ κατέληξε, εὐτυχῶς γιὰ τοὺς τότε Ἀθηναίους, στὴ ματαίωση τῆς οἰκοδόμησής τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου. Ἀνάμεσα σὲ ὅσα δημοσιεύθηκαν γιὰ τὸ ζήτημα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Ἀρβανιτοπούλου¹², γιὰ τὴν, ἀρχαιολογικὴ-πολιτικὴ, ἀποψή του γιὰ τὴ συνέχεια τῆς μνημειακῆς παράδοσης, γιὰ τὸν ἔπαινο τοῦ Μπενίτο Μουσσολίνι. Ὁ Ἀρβανιτόπουλος¹³ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ εἶχε μαθητὲς· μὲ τὴ διδασκαλία του ἐπηρέασε ἀρκετοὺς ἀρχαιολόγους, ποὺ μὲ τὴ σειρά τους ἐπέδρασαν στὰ ἀρχαιολογικὰ πράγματα. Ἀξίζει νὰ ἀναδημοσιευθεῖ ἡ ἐπιστολὴ του, γιὰτὶ εἶναι διδακτικὴ:

«Τὸ ζήτημα τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου-Pro Urbe Antiqua Athenarum. | Καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ κέντρον τῆς σημερινῆς Ρώμης κρημνίζονται ἐκκλησῖαι, οἰκίαι κ. τ. τ. διὰ νὰ ἐπεκταθῇ ὀλίγον ὁ χῶρος τοῦ ἀρχαίου Forum Romanum ἡμεῖς ἐδῶ συζητοῦμεν κατὰ τρόπον «Βυζαντινὸν» διὰ τὸ ἄριστον σημεῖον τῶν ἀρχαιοτάτων Ἀθηνῶν.

Ἐνῶ δὲ ὁ μακαρίτης αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς φωνάζῃ ἀπὸ τῆς Πύλης τοῦ ἑλληνιστί¹⁴: «Ἄπ' ἐδῶ, κύριοι, ἐκτείνεται ἡ πόλις τοῦ Θεσέως, ἀπ' ἐκεῖ ἡ πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ, οὐχὶ τοῦ Θεσέως», ἡμεῖς οὐχὶ μόνον δὲν ἀκούομεν, ἀλλ' ἐπράξαμεν ἀκριβῶς τὰ ἀντίθετα πρὸς τὰς σοφὰς ὑποδείξεις του:

Ἰδρῦσαμεν δηλαδὴ τὸ Ζάππειον εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀπελευθερώσαντες ἀξιοθρηνητούς τινὰς Ρωμαϊκὰς ἐπαύλεις¹⁵, ἐβαραθρώσαμεν δὲ ὡς αἰχμάλωτον τὴν πόλιν τοῦ Θεσέως, τὴν ὁποίαν καὶ ἐσκεπάσαμεν «μὲ καφενεῖα, μαγειρεῖα, πατσατζίδικα καὶ ἄλλας τοιαύτας οἰκοδομικὰς ἀθλιότητας», κατὰ τινὰ χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ.

Ἄν θέλωμεν νὰ εἴμεθα γενναίοψυχοι καὶ φιλαλήθεις, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν ἐγκληματικὴν μωρίαν μας, μὲ τὴν ὁποίαν συμπεριεφέρθημεν πρὸς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον.

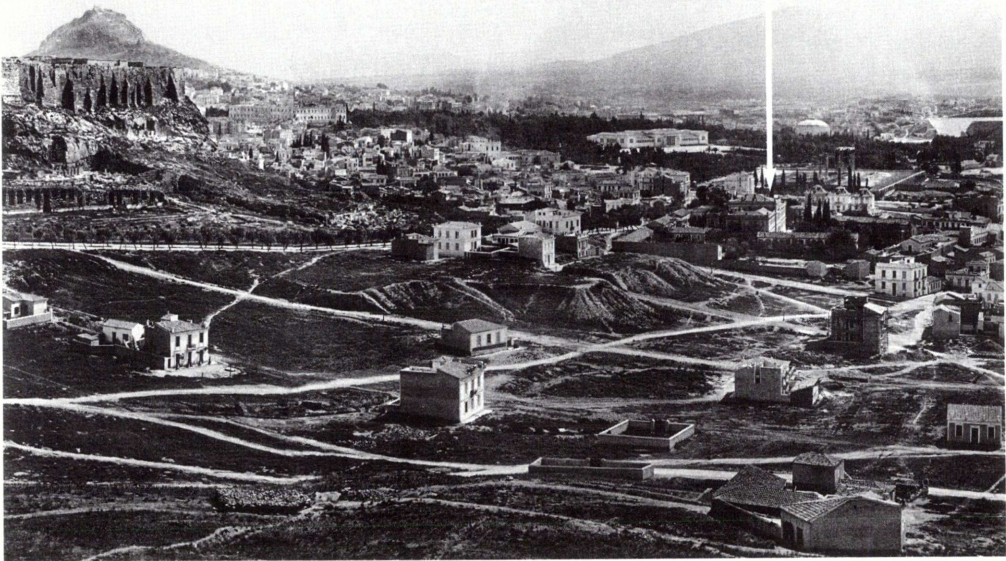
Ἄς φαντασθῇ ἕκαστος ὅψιν καὶ σημασίαν θὰ εἶχον αἱ σημερινὰ Ἀθήναι, ἂν ἦτο Ζάππειον ὁ Νοτίως τῆς Ἀκροπό-

λεως καὶ Ἀνατολικῶς τοῦ Φιλοπάππου χῶρος μέχρι τῆς κοίτης τοῦ Ἴλισσοῦ καὶ τῆς Πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ, με ἐλευθέρας τὰς συνοικίας Μακρυγιάννη-Γαργαρέττας, ὅπως καὶ ἦσαν σχεδὸν ἐλεύθεραι μέχρι πρό τινων δεκαετηρίδων.

Διαφόρως ὅμως ἐσκέφθησαν οἱ εὐλογημένοι Χριστιανοὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τριῶν γενεῶν, λόγιοι, ἀρχαιολόγοι, φιλόμαχοι, πολιτικοί, δήμαρχοι κ.ο.κ.

Καὶ ὅμως εἶχον ὑπ' ὄψει των ἐκτὸς τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τὸ πασίγνωστον χωρίον τοῦ μεγάλου Θουκυδίδου, λέγοντος, ὅτι ἡ ἀρχαιστάτη πόλις τῶν Ἀθηνῶν περιλάμβανε τὴν Ἀκρόπολιν «καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον»¹⁶. Ἄλλ' ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς ἔρριψαν τοὺς ὄγκους τῶν χωμάτων τῶν ἀνασκαφῶν¹⁷, ἀφῆκαν δὲ νὰ κτισθῶσι καὶ οἰκίαι, ἂν καὶ ὁ Θουκυδίδης ἀναφέρει ὀνομαστὶ πολλὰ ἀρχαῖα σημαντικώτατα ἱερὰ καὶ προσθέτει: «Ἰδρυται δὲ καὶ ἄλλα ἱερὰ ταύτη ἀρχαῖα»¹⁸.

KTHPION WEILER

Ἡ περιοχή νοτιῶς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς ὁδοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου. Οἱ λόφοι τῶν χωμάτων εἶναι τῶν ἀνασκαφῶν Ἀκροπόλεως. Ἀπόσπασμα φωτογραφίας τοῦ 1910. (Φωτ. Ἀρχεῖο Ἀρχ. Ἐταιρείας ἀρ. 1.)

Εἶνε λοιπὸν φανερόν, καὶ δὲν χρειάζεται οὐδεμία σοφία, νὰ ἐννοήσῃ τις ὅτι τὸ Α΄ Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον κατέχει σημαντικὸν χῶρον τῶν περιφήμων τούτων ἱερῶν τῆς γνησιωτάτης πόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ τὸ μὲν Νοσοκομεῖον τοῦτο ἐνδείκνυται νὰ κρημνίσωμεν ἐπὶ τέλους, τὸν δὲ χῶρον νὰ ἐξερευνήσωμεν μετ' ἄκρας ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες εἰδικοί ἐπιστήμονες, νὰ φροντίσωμεν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀπελευθερώσωμεν προσηκόντως ὅλον τὸν χῶρον μέχρις ὀλοκληρώσεως τοῦ ἀνωτέρω σχεδίου.

Δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὡς μὴ ἔχων ἐν τάξει τὰ ληξιαρχικά μου ἔγγραφα, ἂν εἶμαι κατ' εὐθείαν ἀπόγονος τοῦ Κάλχαντος¹⁹. ὅπωςδήποτε θὰ ριψοκινδυνεύσω τὴν ἐξῆς μὴ Ἰουδαϊκὴν προφητείαν:

Πρὶν ἢ ἐορτάσῃ ἡ Νεωτέρα Ἑλλάς τὴν δευτέραν ἑκατονταετίαν τῆς ἀπελευθερώσεώς της, θὰ ἔχη εὑρεθῆ κάποιος Ἕλλην Μουσολίνι²⁰, ὁ ὁποῖος σήμερον σαρώνει τὰ πλησίον τῆς Ἀρχαίας Ρωμαϊκῆς Ἀγορᾶς νεώτερα κτήρια, νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον εἰς τὰς συνοικίας Μακρυγιάννη-Γαργαρέττας, συμπεριλαμβάνων καὶ τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον, ἂν εὖρη ἐκεῖ τοιοῦτον».

Ἄλλες διαμαρτυρίες. Ὁ Σπύρος Μερκούρης (1856-1939), Δήμαρχος Ἀθηναίων (1899-1914, 1929-1934), παπποῦς τῆς Μελίνας Μερκούρη (1922-1994), Ὑπουργοῦ Πολιτισμοῦ (1981-1989, 1993), ὑπῆρξε σφοδρὸς πολέμιος τῆς κατασκευῆς τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, καὶ οἱ δηλώσεις του γιὰ τὸ ζήτημα²¹ ἦταν ὀξύτατες:

«Ἡ ἀνέγερσις τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου εἰς ἣν θέσιν ἔκειτο τὸ α΄ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον ἰσοδυναμεῖ πρὸς κατεδάφισιν τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἰσαξίαν τῆς πράξεως τοῦ Μοροζίνι. Πρέπει ὅλοι ὅσοι ἀγαπῶμεν τὴν πόλιν αὐτὴν νὰ διαρρήξωμεν τὰ ἱμάτιά μας διὰ νὰ σώσωμεν ὅ,τι δυνάμεθα».

Διαμαρτυρίες ἐκφράστηκαν καὶ ἀπὸ τὸ Institut de France γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου, μάλιστα ἡ *Πρωτῶ*²² κατηγορεῖ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιὰ τὴ σιωπὴ της.

Δὲν γνωρίζω ἄν, τότε, ἡ Ἀκαδημία διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ σχεδιαζόμενο Δικαστικὸ Μέγαρο ἢ ὄχι. Στὴν ἐπιστολὴ τῆς ὄμως²³ πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸ γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Μαραθῶνος, ἡ ὁποία δὲν ἦταν ἔως τώρα γνωστὴ, δὲν ἔλαβε ἀπάντηση!²⁴

Καὶ ἄλλη πρόταση γιὰ τὸν χῶρο. Νὰ κτιστεῖ Μουσεῖο. Παρὰ τὸ ὅτι τὸ Δικαστικὸ Μέγαρο δὲν κτίστηκε στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, τὸ ζήτημα εἶχε μιὰ θεωρητικὴ προέκταση. Ὁ Δικηγορικὸς Σύλλογος Ἀθηνῶν συζήτησε τὴν πιθανότητα τὸ Δικαστικὸ Μέγαρο νὰ γίνεῖ στὴ θέση τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου καὶ τὸ Μουσεῖο νὰ μεταφερθεῖ στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη²⁵. Εἶναι τὸ γνωστὸ ἑλληνικὸ σύστημα. Καταστρέφουμε κάτι ποῦ ὑπάρχει γιὰ νὰ βάλουμε στὴ θέση του ἐκεῖνο ποῦ συμφέρει σὲ μᾶς. Τὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχει τὴ μακρότερη παράδοση στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀποψῆς αὐτῆς (1835-2007).

Ἡ ἰδέα ὄμως δὲν ἦταν μόνο δικηγορικὴ ἀλλὰ καὶ ἀρχαιολογική, γιὰτὶ κάποιοι ἀρχαιολόγοι τὴν ἀσπάστηκαν. Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ Δικηγορικοῦ Συλλόγου²⁶ δημοσιεύτηκε ἐπιστολὴ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀθήνας Georg Karo²⁷ στὴν ὁποία ἐξέθετε τὸ ζήτημα ἔλλειψης χώρου στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ κατέληγε στὸ συμπέρασμα ὅτι «ὁ καταλληλότερος χῶρος δι' ἓνα νέον Μουσεῖον θὰ ἦτο φυσικὰ ὁ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν χῶρος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐσχεδιάζετο τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον». Προσθέτει καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ἐνδιαφέρουν τώρα πλέον. Μιὰ ἡμέρα ὄμως μετὰ τὴ δημοσίευση τῆς ἐπιστολῆς του, στὶς 4 Μαρτίου 1931, ἔδωσε ὁμιλία στὴν Ἑλληνογερμανικὴ Ἐταιρεία (Λέσχη Φιλαδελφείας)²⁸ γιὰ τὴ νεώτερη οἰκοδομικὴ τῶν μουσείων. Γιὰ τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο ἐπανέλαβε ὅτι «ἐκτίσθη κατὰ τὴν χειροτέραν ἐποχὴν τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς τουτέστι κατὰ τὸ 1860, οὐδόλως δὲ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης μουσείων, ἰδίως ἔνεκα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους τῶν αἰθουσῶν»²⁹. Τὴν ὁμιλία τοῦ Karo παρακολούθησαν πολλοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ

W. Dörpfeld, ό Γ. Οικονόμος, ό 'Α. Φιλαδελφεύς, ό Έμμ. Πεζόπουλος, ό Ν. Κυπαρίσσης, ό Φ. Δραγούμης.

Ή τελική χρήση του χώρου. Μουσείο 'Ακροπόλεως. Ή σύγχρονη ιστορία του οικόπεδου αρχίζει από τη στιγμή που ό Κωνσταντίνος Καραμανλής (1907-1998) παραχωρεί στην 'Αρχαιολογική Ύπηρεσία τó κτήριο Weiler για νά τó κάνει Μουσείο 'Ακροπόλεως καί μαζί, τόν ζωτικό του χώρο, τήν αύλή του παλιού νοσοκομείου. Πέρασαν τριάντα χρόνια σχεδίων, ύπολογισμών, άλλαγής κυβερνήσεων άλλα ένα πράγμα έμεινε σταθερά άμετάβλητο, ότι τó Μουσείο έπρεπε νά γίνει στο οικόπεδο Μακρυγιάννη, με όσα αρχαία καί αν αυτό έκρυβε. "Αρχισαν οί άνασκαφές καί σιγά σιγά άποκαλύφθηκε μία μεγάλη αρχαία συνοικία, μοναδική στην 'Αθήνα, με πυκνότατα αρχαία που διατηρούνται σε άρκετό ύψος. "Αν τó οικόπεδο άνήκε σε ιδιώτη που ήθελε νά κτίσει θά άπαλλοτριωνόταν για νά σωθούν τά αρχαία. Έδώ δέν χρειάστηκε. Τά αρχαία άνήκαν στο Κράτος που είχε τó δικαίωμα νά τά χρησιμοποιήσει όπως ήθελε.

'Αντιδράσεις για τó Μουσείο. Ή άπόφαση νά χτιστεί Μουσείο πάνω στα πυκνά αρχαία του οικόπεδου Μακρυγιάννη καί σε τόσο μικρή άπόσταση από τήν 'Ακρόπολη δημιούργησε αντιδράσεις, τόσο από τούς περιοίκους, πολλοί από τούς όποιους άναγκάστηκαν νά ξεοπιτωθούν, έξ αίτίας των άπαλλοτριώσεων πολυκατοικιών, όσο καί από μερικούς, λίγους φανερά, αρχαιολόγους, αρχιτέκτονες, φιλαρχαίους καί φιλαθήναιους. Έπί χρόνια τó ζήτημα άπασχολούσε όλους όσους άνέφερα, καί τούς ύποστηρικτές του Μουσείου καί τούς πολεμικούς της ιδέας. Διευκρινίζω, ότι ή αντίδραση ήταν για τή θέση. Στα χρόνια 2002-2003 ή διαμάχη έφθασε στο ύψηλότερο σημείο. Κατηγορίες, μηνύσεις, δημόσιες έκδηλώσεις, συλλήψεις, δίκες συσκόπισαν τελικά τó ζήτημα, μετέθεσαν τó ένδιαφέρον των πολλών από τήν ούσία σε έπουσιώδη θέματα καί ή κατάληξη υπήρξε ελληνικότητα. Έκείνος που ως βουλευτής είχε κάνει μήνυση «κατά των ύπευθύνων της καταστροφής στον αρχαιολογικό χώρο Μακρυγιάννη»³⁰ μετά 20

μηνες, ως ἀρμοδιότατος κυβερνητικὸς παράγων, εὐλόγησε τὸ ἔργο ποὺ θεωροῦσε καταστρεπτικόν.

Τὸ Μουσεῖο Ἀκροπόλεως εἶναι πλέον πραγματικότητα, χτισμένο πάνω σὲ ἀδημοσίευτα καὶ ἄγνωστα ἀρχαῖα. Δημοσιεύτηκε κανονικὰ μικρὸ μόνο τμήμα τοῦ οἰκισμοῦ ποὺ ἀποκαλύφθηκε. Ἡ περίπτωσή του δὲν εἶναι πρωτοφανής. Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μερικοὶ ἀρχαιολόγοι πίστευαν ὅτι τὰ μουσεῖα ἔπρεπε νὰ χτίζονται κοντὰ στὰ ἀρχαῖα ἢ, ἀκόμη, πάνω στὰ ἀρχαῖα. Διάσημο παράδειγμα εἶναι τὸ πρῶτο Μουσεῖο Ἀκροπόλεως, μὲ τὶς ἐπεκτάσεις του, ἢ χειρότερη περίπτωση μουσεῖου στὴν Ἑλλάδα μέσα καὶ πάνω στὰ ἀρχαῖα. Ἄλλα μουσεῖα, ὅπως τῆς Ἐπιδαύρου, τῆς Λυκόσουρας, τοῦ Ἀμφιαρείου, εἶναι λιγότερο σοβαρὲς περιπτώσεις, συγκρινόμενες ὁμως πάντα μὲ τὸ ἤδη παλιὸ Μουσεῖο Ἀκροπόλεως.

Ἡ ἀποψη τῶν ἀντιδραστικῶν. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιτάχθηκαν στὴν κατασκευὴ τοῦ ΝΜΑ εἶχαν, κατὰ περίπτωσι, κυρίως αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα.

1. Ὅτι τὸ μουσεῖο χτίζεται πάνω σὲ ἀρχαῖα τὰ ὁποῖα θὰ καταστραφοῦν, ἢ θὰ καταχωθοῦν ἢ θὰ μείνουν σὲ ὑπόγεια καὶ ὅτι τὸ ὀθωνικὸ κτήριο Weiler θὰ στραγγαλιστεῖ ἀπὸ τὸ παράταιρο καὶ γιγαντιαῖο ΝΜΑ.

2. Ὅτι χτίζεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀκρόπολη καὶ θὰ τὴ βλάβει αἰσθητικῶς, ὅπως καὶ τὰ γύρω τῆς μνημεῖα καὶ τὸ τοπίο.

3. Ὅτι ἓνα κτήριο τοῦ μεγέθους καὶ τῆς σημασίας του θὰ ἐπιβαρύνει τὴ γύρω του περιοχὴ μὲ τὴν ἀναπόφευκτη συγκέντρωση τροχοφόρων, καυσαερίων, θερμότητος.

4. Ὅτι θὰ βλαβοῦν πολλοὶ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι θὰ διωχτοῦν ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ θ' ἀλλάξουν, ἀναγκαστικῶς, κατοικία ἐξ αἰτίας τῶν ἀπαλλοτριώσεων.

Τὸ πρῶτο ἐπιχείρημα τὸ κρίνω ὡς τὸ σπουδαιότερο γιὰ τοὺς ἀρχαιολόγους. Ἡ καταστροφὴ ἀρχαίων ποὺ βρίσκονται σὲ χῶρο τοῦ Δημοσίου γιὰ νὰ κτισθεῖ ἓνα νέο κτήριο, ἔστω καὶ μουσεῖο, ἀποτελεῖ ἀντίφαση ἐπιστημονικὴ καὶ ἠθικὴ. Οἱ πολιτικοὶ μόνον, ὄχι οἱ ἀρχαιολόγοι, μποροῦν νὰ λάβουν τέτοια ἀπόφασι, καὶ τελικῶς αὐτοὶ τὴν ἔλαβαν, μὲ τὴ θερμὴ συνηγορία ὁμως καὶ ὑποστήριξη ἀρχαιολόγων καὶ τεχνικῶν.

Οἱ ἀρχαιολόγοι, λογικά, δὲν μποροῦν νὰ εἰσηγηθοῦν τέτοια ἀπόφαση οὔτε τὴν δέχονται, ἀκόμη περισσότερο δὲν ἐπικροτοῦν μιὰ ἀπόφαση ποὺ ἔχει ὡς συνέπεια τὴν καταστροφή ἀρχαίου οἰκισμοῦ γιὰ νὰ κτισθεῖ πάνω του ἓνα κτήριο, ἔστω καὶ μουσεῖο. Δὲν ἐπεκτείνομαι περισσότερο στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἄποψης αὐτῆς, γιὰτὶ θὰ ταραχθεῖ σύσσωμη μιὰ πολυάριθμη κατηγορία λογίων, ἱστορικῶν τῆς νεώτερης Ἑλλάδος, κριτικῶν τῆς λογοτεχνίας, φιλοσόφων, κοινωνιολόγων, ἀρχιτεκτόνων, ἐκπαιδευτικῶν κάθε βαθμίδος. Ἄρκοῦμαι εἰς τὸ ὅτι, στὴν Ἀθήνα τοῦ 21ου αἰῶνος, μὲ τὰ ἑκατομμύρια τῶν κατοίκων καὶ τῶν τροχοφόρων, τὸ ΝΜΑ θὰ κριθεῖ σιὸ μέλλον ἀπὸ τὸ τί θὰ προσφέρει στὴν καλύτερευση τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀπὸ τὸ τί θὰ τοὺς στερήσει. Θυμοῦμαι πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια τὸν σκελετὸ μιᾶς πολυκατοικίας, ἐκεῖ πολὺ κοντά, στὴν ἀρχὴ τῆς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ποὺ γκρεμίστηκε μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου γιὰτὶ ἔβλαπτε, τότε, τὴν θεὰ τῆς Ἀκροπόλεως. Θυμοῦμαι ἀκόμη τὸν σκελετὸ τοῦ μουσείου Πασᾶ, ποὺ κι αὐτός, νομίζω, γκρεμίστηκε, γιὰ ἄλλους λόγους. Ἡ κάθε ἐποχὴ ἔχει τὰ κριτήριά της γιὰ τὴν αἰσθητικὴ, γιὰ τὴ γλώσσα, γιὰ τ' ἀρχαῖα καὶ τὴ σημασία τους, καὶ φυσικὰ οἱ ἄνθρωποι της χαρακτηρίζονται ἠθικῶς ἀπὸ τὴν τόλμη ποὺ θὰ δεῖξουν στὴν ἀναγνώριση τῶν λαθῶν τους καὶ τὴν, κατὰ τὸ δυνατόν, προσπάθεια ἐπανόρθωσης τῆς βλάβης ποὺ οἱ ἴδιοι προκαλοῦν μὲ τὴ λήψη σφαλερῶν ἀποφάσεων καὶ τὴν ἐμμονή τους, ἰδιοτελὴ ἢ ὄχι, στὴν ἐφαρμογὴ τους.

Ἡ ἄποψη τῶν Μουσειακῶν. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ἄποψη, ἐκείνων ποὺ πίστεψαν, καὶ πιστεύουν, ὅτι τὸ ΝΜΑ χτίστηκε σιὸν σωστὸ τρόπο καὶ εἶναι τὸ σωστὸ μουσεῖο. Διαλέγω ἀπὸ ὅσες δημοσιευμένες ἔχουν ὑποπέσει στὴν ἀντίληψή μου δύο, τὶς πλέον ἐπίσημες καὶ ἔγκυρες.

Ἡ ΠΡΩΤΗ. Ἡ χρονολογικῶς παλαιότερη εἶναι τοῦ μέλους τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἀνέγερσης Νέου Μουσείου Ἀκροπόλεως Ἀγγελου Δεληβορριά³¹ μὲ τίτλο «Συμπτώσεις ἀρχαιολατρείας καὶ ντροπῆς». Ἡ ἔκταση τοῦ κειμένου εἶναι μεγάλη, γι' αὐτὸ παραθέτω ἀποσπάσματα, τὰ πλέον οὐσιώδη. Τὸ κείμενο περιέχει ὅλη τὴν ἱστορία τῆς κατασκευῆς τοῦ Μουσείου

Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τὸ 1865 ἕως σήμερα καὶ τῶν διαγωνισμῶν γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ νέου, τῶν δύο πανελληνίων τοῦ 1977 καὶ 1979 καὶ τῶν δύο διεθνῶν τοῦ 1989 καὶ τοῦ 2000.

- - - [*Ἡ ἀρχὴ τοῦ ζητήματος*]³² «Ἡ συζήτηση γιὰ τὴν ἀνέγερση ἑνὸς νέου μουσείου ἄρχισε τὸ 1975 καὶ τὴν ἐμπύχωναν μιὰ σειρά ἀπὸ αἰτήματα, ὅπως ἡ σωστὴ παρουσίαση τῶν ἔργων, ἡ ἐξασφάλιση τῶν προϋποθέσεων ποὺ ἔθετε ἐπιτακτικὰ πλέον ἢ ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τῶν γλυπτικῶν συνόλων, ἡ ἀνασυγκρότηση τῶν ομάδων ποὺ εἶχαν διασπαστεῖ, μὲ τὴ διασπορὰ τῶν εὐρημάτων σὲ ἄλλους μουσειακοὺς ὀργανισμοὺς καὶ ἀποθήκες, κυρίως ὅμως οἱ εὐδαίμονες προοπτικὲς ἑνὸς συνεχοῦς ἐμπλουτισμοῦ μὲ πρόσθετο ὑλικό, ἀνεξάρτητα καὶ ἀπὸ τὴν ἐνδεχόμενη προσθήκη τῶν ξενιτεμένων μαρμάρων τοῦ Λονδίνου. Ἐξίσου ἀποφασιστικὸς παράγων ὑπῆρξε ἡ τρομακτικὴ αὐξηση τῶν ἐπισκεπτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ προσιτότητα τοῦ μὴ ἐκτεθειμένου ὑλικοῦ, οἱ εὐκολίες δηλαδὴ τῆς προσφορᾶς του στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Κατὰ γενικὴ μάλιστα παραδοχὴ, τὸ νέο μουσεῖο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη καὶ τὴ γύρω ἀρχαιολογικὴ ζώνη. - - -

[*Ποιὰ εἶναι ἡ κατάλληλη θέση γιὰ τὸ Μουσεῖο;*] Ὁ περιβάλλον ὅμως ἀσφυκτικὸς οἰκιστικὸς ἱστός, ὑπερπληρωμένος ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ 1960, δὲν παρείχε ἀπεριόριστες δυνατότητες γιὰ τὴν ἐξεύρεση μιᾶς κατάλληλης θέσεως.

Ἡ ἀναζήτηση τοῦ χώρου ὀδήγησε ἔτσι σὲ τρεῖς ἐναλλακτικὲς προτάσεις: τὴν περιοχὴ ποὺ καταλαμβάνει τὸ ἐστιατόριο «Διόνυσος», τὴν ἀρχαία Κοίλη καὶ τὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη. Ἀπ' αὐτὲς ἡ πρώτη συγκέντρωνε τὶς λιγότερες προτιμήσεις, ὄχι μόνο γιὰτὴ ἡ προσφερόμενη ἔκταση ἦταν πολὺ περιορισμένη γιὰ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου μουσείου, ἀλλὰ καὶ γιὰτὴ κανεὶς δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ διανοηθεῖ τὴν ἐπέκτασή της μὲ τὴν κατασπάρραξη ἑνὸς μεγάλου μέρους ἀπὸ τὸν λόφο τοῦ Φιλοπάππου. Καὶ ἡ δευτέρη ὅμως θέση, γιὰ τοὺς εὐαίσθητοποιημένους στὰ περιβαλλοντικὰ προβλήματα τῆς πρωτεύουσας εἶναι ἕνα «τοπίο» ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ ὡς οἰκοδομήσιμο οἰκόπεδο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἐνστάσεις ὧσων

προέβαλαν σὰν κύριο ἀρνητικὸ ἐπιχείρημα τὴν παρουσία ἀρχαιοτήτων. Ἡ μόνη συνεπῶς περιοχὴ ποὺ ἀπέμενε ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ τετράγωνο τοῦ οἰκόπεδου Μακρυγιάννη, παρὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ διατηρητέου κτηρίου Weiler

Ἐρεῖπα μέρους ἀρχαίας συνοικίας στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη. Ἐπάνω δεξιὰ τὸ κτήριο Weiler. Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸ βιβλίο *Τὸ Μουσεῖο καὶ ἡ Ἀνασκαφὴ* (ἐπιμ. Σταματίας Ἐλευθεράτου, Ἀθήνα 2006, ἔκδ. τοῦ ΟΑΝΜΑ).

καὶ τῶν κατοικιῶν, οἱ ὁποῖες θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαλλοτριωθοῦν προκειμένου νὰ ἀποκατασταθοῦν τὰ ὅρια τῆς συνολικῆς του ἐπιφάνειας σὲ ἓνα τμῆμα τῆς ὁδοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου καὶ στὶς ὁδοὺς Μητσαίων καὶ Χατζηχρήστου. - - Ὑπὲρ τῆς θέσεως αὐτῆς συνηγοροῦσε ἄλλωστε χωροταξικὰ ἀφ' ἑνὸς ἡ σχετικὴ γεινίαση τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν μνημείων τῆς νότιας κλιτύος, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ δυναμικὴ τοῦ σχεδιαζόμενου δημόσιου οἰκοδομήματος γιὰ τὴν, ἔστω καὶ μελλοντικὴ, σταδιακὴ ἀναβάθμιση τῆς ὑποβαθμισμένης σήμερα πολυκατοικιοκρατούμενης περιοχῆς. - -

[Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη] Προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθεῖ τελικὰ τὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη γιὰ τὴν ἀνάγερση τοῦ νέου μουσείου ἄρχισε ἤδη ἀπὸ τὸ 1980 ἡ ἀνασκαφικὴ του διερεύνηση, ἡ ὁποία συνεχίστηκε τὸ 1983-1984, τὸ 1985-1986 καὶ ἀπὸ τὸ 1987 ὡς τὸ 1990. - -

[Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν οἰκοδομικῶν λειψάνων] Κανένα ὅμως ἀπὸ τὰ ἀκίνητα εὐρήματα δὲν κρίθηκε διατηρητέο, χωρὶς αὐτὸ νὰ πλήξει τὴν ἀρχαιολατρεία τῶν «ἀνησυχούντων» γιὰ τὴ μοῖρα τῆς πολιτισμικῆς μας κληρονομιάς, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἔθιγε ἄμεσα κάποια ζωτικὰ συμφέροντα. Τὸ ἀντίθετο συνέβη ὡστόσο μὲ ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν στὸ νότιο τμῆμα τοῦ οἰκοπέδου, ὅπου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1997 καὶ 2000 ἀποκαλύφθηκε σὲ ἐρειπώδη καὶ συγκεχυμένη κατάσταση ἓνα τμῆμα τῆς ἀρχαίας πόλεως μὲ οἰκοδομικὰ λείψανα χρονολογούμενα ἕως καὶ τὸ τέλος τῆς πρωτοχριστιανικῆς περιόδου. Ἀπὸ τὰ λείψανα αὐτά, μὲ τὴ σύμφωνη γνώμη τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίστηκε νὰ διατηρηθοῦν τὰ καλύτερα σωζόμενα ἐνὸς συγκροτήματος τοῦ 7ου αἰ. μ.Χ. - -

[Οἱ κριτὲς καὶ τὰ κριτήρια διατήρησης τῶν ἀρχαίων] Ἐδῶ πρέπει νὰ τονιστεῖ ὅτι τὰ ὑπόλοιπα εὐρήματα τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη, ἀξιολογημένα ἀπὸ τὰ ἀρμόδια ὅργανα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, ἀπὸ ἐπιστήμονες δηλαδὴ ἀγνωρισμένου κύρους καὶ ἠθους, δὲν ἐκπληροῦν κατὰ κανένα τρόπο τοὺς ὅρους τῶν θεωρητικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πρακτικῶν προϋποθέσεων ποὺ δικαιώνουν τὸν χαρακτηρισμὸ κάθε συγκροτημένου ἀρχαιολογικοῦ χώρου: κάποιο σεβαστὸ δηλαδὴ

βαθμὸ διατήρησης τῶν ἀρχαίων, τὴ σαφήνεια τῶν περιγραμμάτων τους κι ἕναν ὀρισμένο δείκτη ἱστοικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀνάλογο τουλάχιστον μὲ αὐτὸν ποὺ σημάδευε ἄλλα ἀνασκαφικὰ εὐρήματα τῆς πρωτεύουσας, τὰ τείχη της, λόγου χάρη, ἢ ἐξαφάνιση τῶν ὁποίων δὲν προκάλεσε ἕναν ἀντίστοιχο παροξυσμό.

[Οἱ περίοικοι. Οἱ ὑπεύθυνοι] Γιὰ τὸν καθορισμὸ ὁποσδήποτε τῶν προϋποθέσεων τῆς διατήρησης ἢ μὴ ἑνὸς εὐρήματος, σὲ κανένα μέρος τοῦ κόσμου δὲν θὰ ἦταν ὑπεύθυνοι οἱ ἀνησυχῶντες περίοικοι, ἀλλὰ τὰ θεσμοθετημένα ὄργανα, τὰ εἰδικὰ σώματα τῆς πολιτείας, καθὼς καὶ κάποιες διεθνῶς παγιωμένες ἀρχές. - - - Δὲν ὑπάρχει ἐπομένως καμιὰ ἀπολύτως ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὄψιμη ἀρχαιολογικὴ εὐαισθησία τῶν περιοίκων δὲν σχετίζεται μὲ τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν προάσπιση τοῦ ἰδίου συμφέροντος ἀπὸ τὴς ἐπικείμενες ἀπαλλοτριώσεις ὅσων ἀκόμη ἀκινήτων ἐμποδίζουν τὴν πλήρη ἀπελευθέρωση τοῦ τετραγώνου. - - - Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀπολύτως ἀμφιβολία ὅτι καὶ στὴν περίπτωση τοῦ νέου Μουσείου Ἀκροπόλεως ἐπαναλαμβάνεται μιὰ ἱστορία γνωστὴ ἀπὸ πολλὰ ἀνάλογα παραδείγματα, ἀπὸ τὴν ἐπὶ διετία, λόγου χάρη, ἀναστολὴ τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν στὸ Μουσεῖο Μπενάκη ἢ ἀπὸ τὴς περιπέτειες ποὺ ἔδω καὶ χρόνια παρακολουθοῦν τὴ στέγαση τῶν συλλογῶν τοῦ Βασιλῆ καὶ τῆς Ἑλίζας Γουλανδρῆ. - - -

[Οἱ ἐστέ, οἱ ψυσιολάτρεις, οἱ θεματοφύλακες, οἱ κήνορες] Οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ ἐπιτελούμενου ἔργου εἶναι ἔτσι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναλώνονται καθημερινά, ἀντιμετωπίζοντας μιὰ πρωτοφανῆ συστράτευση γιὰ τὴ ματαίωση τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μουσείου: Ὅσους κατοικοῦν γύρω καὶ πάνω στὴν περιοχὴ, τὴ «Συντονιστικὴ Ἐπιτροπὴ Φορέων καὶ Συλλογῶν», δημοσιογράφους μὲ ἀταλάντευτες ἀπόψεις καὶ ἀρχιτέκτονες μὲ ἀποκρυσταλλωμένες αἰσθητικὲς ἀρχές, περιβαλλοντολόγους ποὺ μάχονται γιὰ τὴν προάσπιση τῶν ἐλεύθερων χώρων καὶ ἐρασιεὲς τῆς φύσεως ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ πρασίνου στὴν τοιμεντούπολη, γνωστοὺς ζωγράφους οἱ ὁποῖοι τρομάζουν ἀπὸ τὴ γειννίαση τοῦ κτηρίου μὲ τὸν Παρθενῶνα καὶ θεματοφύλακες ἱστορικῶν ἐταιρειῶν, διακεκριμένους νομι-

κούς καὶ παρακομματικούς παράγοντες, τοὺς κήσσορες τῆς ἠθικῆς νομιμότητος καὶ τοὺς διαμορφωτὲς τῆς κοινῆς γνώμης. Στὴν πραγματικότητα, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε παρὰ μὲ τὴν ἀντιπαράθεση τοῦ ἀτομικοῦ πρὸς τὸ δημόσιο συμφέρον. Μιὰ ἀντιπαράθεση ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν καθυστέρηση μὲ τὴν παρεμβολὴ συνεχῶν ἐμποδίων, μηνύσεων καὶ ἀγωγῶν, προσφυγῶν καὶ ἀνακρίσεων, ὑπομνημάτων καὶ ἀστυνομικῶν παρεμβάσεων, μ' ἕναν καταγιασμό κακόβουλων δημοσιευμάτων καὶ μὲ τὴν κατασπατάληση τοῦ χρόνου ὅσων ἐπωμίζονται τὴν εὐθύνη τοῦ ἔργου. Ἐκείνων δηλαδὴ ποὺ δὲν ἐνδιαφέρονται τόσο γιὰ τὴν ἐκπλήρωση ὀλυμπιακῶν χρονοδιαγραμμάτων, ὅσο γιὰ τὸ χρέος μας σὲ μιὰ παρακαταθήκη οἰκουμενικῆς σημασίας».

Ἡ ΔΕΥΤΕΡΗ. Ἡ δεύτερη, δημοσιευμένη, σημαντικὴ ἀποψη εἶναι τοῦ Προέδρου τοῦ Ὄργανοιοῦ Ἀνέγερσης Νέου Μουσεῖοῦ Ἀκροπόλεως Δημητρίου Παντερμαλῆ³³, ἡ ὁποία ἐκτίθεται σὲ ἄρθρο μὲ τίτλο «Μιὰ θέση γιὰ τὸ Μουσεῖο Ἀκροπόλεως. Πῶς ἐκπονήθηκε ὁ διεθνὴς διαγωνισμός, πῶς προκρίθηκε ὁ χῶρος στοῦ Μακρυγιάννη καὶ ποιὲς ἦταν οἱ δεσμεύσεις ποὺ ἔθεσε τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ». Εἶναι ἐμπειριστατωμένη διήγηση τῆς ἀπὸ τοῦ 1977 ἱστορίας κατασκευῆς τοῦ Μουσεῖοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ ἄρθρο εἶναι ἐκτεταμένο καὶ παραθέτω μόνον τὰ μᾶλλον οὐσιώδη ἀποσπάσματα.

[*Γιατὶ ἔπρεπε νὰ χτισεῖ*] «Τὸ Νέο Μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολης ἔπρεπε νὰ χτισεῖ. Ὁ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ Εὐάγγελος Βενιζέλος μὲ ἐνθουσιασμό στήριξε τὴν προσπάθεια, ἐνῶ παράλληλα δημιούργησε νέα προοπτικὴ γιὰ τὴν ἐπιστροφή τῶν Μαρμάρων μὲ τὴν δελεαστικὴ του πρόταση πρὸς τοὺς Βρετανοὺς γιὰ εὐρύτερη πολιτιστικὴ συνεργασία. - - -

[*Ἡ θέση τοῦ Μουσεῖοῦ*] Ἡ θέση τοῦ Μουσεῖοῦ στὸ οἰκοδομικὸ τετράγωνο ἀρ. 55091 τοῦ Δήμου Ἀθηναίων προκρίθηκε μετὰ ἀπὸ πολλὰ καὶ οὐσιαστικὰ συζητήσεις καὶ μετὰ τὴν στάθμιση πλῆθους ἀντιπροτάσεων ὅπως: τὸ Μουσεῖο νὰ γίνεῖ στὴν Κοίλη, στὸν Διόνυσο, στὸν Κεραμεικὸ, στὴν αὐλὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσεῖοῦ, στὴν Ἀκαδημία Πλάτωνος, στὴν λεωφόρο Καβάλας ἢ στὸ Ζάππειο. Γιὰ κάθε προτεινόμενη θέση παρουσιάστηκαν θετικὲς πλευρὲς ἀλλὰ ἀποκαλύφθηκαν ἐν τέλει

περισσότερες ἀρνητικές. Ἡ θέση Μακρυγιάννη συγκέντρωσε τις περισσότερες θετικές προϋποθέσεις. - - -

[Τὰ κριτήρια] Οἱ προδιαγραφές γιὰ τὸ Νέο Μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολης, ἰδιαίτερα γιὰ κρίσιμα θέματα ὅπως τὸ ἐκθεσιακὸ πρόγραμμα, ἡ σχέση τοῦ νέου Μουσείου μὲ τὸ διατηρητέο κτήριο τοῦ 19ου αἰ. πὸν βρίσκεται στὸ οἰκόπεδο (κτήριο Weiler), ἡ σχέση του μὲ τὴν Ἀκρόπολη, διαμορφώθηκαν μετὰ ἀπὸ πολλὲς συνεδριάσεις μιᾶς ἐπιτροπῆς ἀρχαιολόγων καὶ ἀρχιτεκτόνων στὸ ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ ὑπὸ τὴν προεδρία τῆς γενικῆς γραμματέως Λίνας Μενδῶνη. - - -

[Τὰ γενικά του χαρακτηριστικά] Ὁ Bernard Tschumi δημιούργησε ἕναν ὀρθογώνιο κεντρικὸ πυρήνα μὲ τις διαστάσεις τοῦ Παρθενῶνα ὁ ὁποῖος διαπερνᾷ τὸ κτήριο ἀπὸ τὴ βάση ὡς τὴν κορυφή. Ἐκεῖ μέσα ἐντάχθηκαν τὰ κλιμακοστάσια καὶ οἱ

Μία ὄψη τοῦ ΝΜΑ. Δεξιά ἐπάνω τὸ κτήριο Weiler καὶ ἡ Ἀκρόπολη, δεξιά κάτω τὰ οἰκίματα τοῦ ἐργοταξίου τοῦ ΝΜΑ. Ἡ κύρια ὄψη, τῆς εἰσόδου, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ φωτογραφηθεῖ. (Φωτ. Ἀρχεῖο Ἀρχ. Ἐταιρείας.)

βοηθητικοί χώροι, ενώ στον τελευταίο όροφο ο πυρήνας αυτός θα χρησιμοποιηθεί ως στήριγμα για την έκθεση της ζωφόρου του Παρθενώνα, όπως ακριβώς ήταν στο αρχαίο κτήριο. Με τον τρόπο αυτόν ο Παρθενώνας σηματοδοτεί την αρχιτεκτονική του Μουσείου και δημιουργεί τη σπονδυλική του στήλη. - - -

[Η ανασκαφή. Ἡ ανάδειξη τῶν εῤρειπίων] Ἡ ανασκαφή στοῦ Μακρυγιάννη ἔγινε δεκτὴ ὡς ἀνεκτίμητο δῶρο τοῦ τόπου πρὸς τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολης. Τὸ Μουσεῖο μὲ τὴ σειρά του ἀνέλαβε νὰ προστατέψει καὶ νὰ ἀναδείξει τὴν ἀνασκαφή. Τὰ εῤρειπία τῶν οπιπῶν, τῶν καταστημάτων καὶ ἐργαστηρίων κατασκευασμένα ἀπὸ εὐτελὴ οἰκοδομικὰ ὑλικά μένοντας ἀκάλυπτα καὶ δίχως τὴν προστασία τοῦ Μουσείου δὲν θὰ ἄντεχαν στις καιρικὲς συνθήκες. - - -

[Ἡ πρόκληση τῆς γειννίασης] Ἀπάντηση στὴν πρόκληση τῆς γειννίασης τοῦ Μουσείου μὲ τὸν Παρθενῶνα, τὸ μεγαλύτερο δημιούργημα τῆς παγκόσμιας ἀρχιτεκτονικῆς, ἦταν ἡ σύγχρονη, δυναμικὴ ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικὰ λιτὴ ὄψη τοῦ κτιρίου, τὸ ὁποῖο μὲ μαθηματικὸ τρόπο ἀρθρώνεται σὲ τρία στοιχεῖα: στὴ βάση του, ποῦ ἔχει τὴ μεγαλύτερη ἐπιφάνεια κάλυψης καὶ προσαρμόζεται στὴν ἀνασκαφὴ τοῦ οἰκοπέδου· στὸ κυρίως σῶμα, μὲ διπλὸ ὕψος, μὲ τραπεζοειδῆ κάτοψη καὶ μὲ γυάλινους ἐξωτερικοὺς τοίχους· καὶ στὴν κορυφωσὴ του, ποῦ εἶναι ἡ ὀρθογώνια γυάλινη αἴθουσα τοῦ Παρθενῶνα ἡ ὁποία ἀλλάζει προσανατολισμὸ καὶ γίνεται παράλληλη μὲ τὸν ἴδιο τὸν Παρθενῶνα. - - -

[Ἡ συμφιλίωση τοῦ παλιοῦ μὲ τὸ νέο] Τὸ Νέο Μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολης ἔρχεται νὰ ἀπαλύνει μὲ τὴ διάφανη παρουσία του τὴ σκληρὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸ σπουδαιότερο ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῆς Ἑλλάδας καὶ στὸ ἀρραγὲς μέτωπο τῶν πολυκατοικιῶν τοῦ σήμερα. Δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις μιᾶς νέας ἰσορροπίας ἀνάμεσα στὸ τεράστιο βᾶρος τοῦ συμβολισμοῦ τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς».

Κάτοψη των άνεσκαμμένων αρχαίων ερειπίων στο οικόπεδο Μακρυγιάννη. Στο κέντρο, επάνω, το κτήριο Weiler. 'Αναδημοσιεύεται από το βιβλίο *Τὸ Μουσείο καὶ ἡ 'Ανασκαφή* (ἐπιμ. Σταματίας 'Ελευθεράτου, Ἀθήνα 2006, ἔκδ. τοῦ ΟΑΝΜΑ).

Τὰ μεγάλα σημερινὰ ἀρχαιολογικὰ ζητήματα. Τίς τελευταῖες δεκαετίες τὰ περισσότερα μεγάλα ἀρχαιολογικὰ ἔργα συναντοῦν ἔντονες ἀντιδράσεις. Ἐννοῶ ἔργα ποῦ λέγεται ὅτι ἀποβλέπουν στοῦ καλοῦ τῶν ἀρχαίων. Μαραθῶν, Ἐπίδαυρος, Ἀκρόπολις, Μυκῆνες ἀποτελοῦν τόπους ποῦ δέχτηκαν ἐπεμβάσεις. Σὲ ὀρισμένους, ὅπως στοῦν Μαραθῶνα καὶ τὴν Ψυττάλεια, ἡ καταστροφή ὑπῆρξε βαρβαρικῶς ὀλοκληρωτική. Ἄλλοῦ, ὅπως στίς Μυκῆνες, θὰ χρειασθεῖ πολλὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἀποκατασταθεῖ ἡ μορφή τῶν ἐρείπιων, ἂν ποτὲ γίνει κάτι τέτοιο. Σὲ ἄλλους τόπους, Ἐπίδαυρος, Ἀκρόπολις, Λίνδος, Νάξος, Ἀσκληπιεῖον Ἀθηνῶν κ.ά. τὰ μνημεῖα ἀνακατασκευάζονται καὶ παύουν νὰ εἶναι γνήσια. Ὁ μὴ εἰδικὸς θὰ τὰ βλέπει ὅλα ὡς ἀρχαῖα, ἐνῶ δὲν θὰ εἶναι. Σὲ 100 χρόνια καὶ ὁ εἰδικὸς θὰ τὰ μελετᾷ ὡς γνήσια στοῦ σύνολό τους, καὶ θὰ ἀγνοεῖ ὅτι εἶναι κίβδηλα.

Τὰ ἐρείπια τῆς στοῆς τοῦ Ἀττάλου ποῦ ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ τὸν Στέφανο Α. Κουμανούδη. Φωτογραφία τοῦ 1910. (Φωτ. Ἀρχεῖο Ἀρχ. Ἐταιρείας ἀρ. 42.)

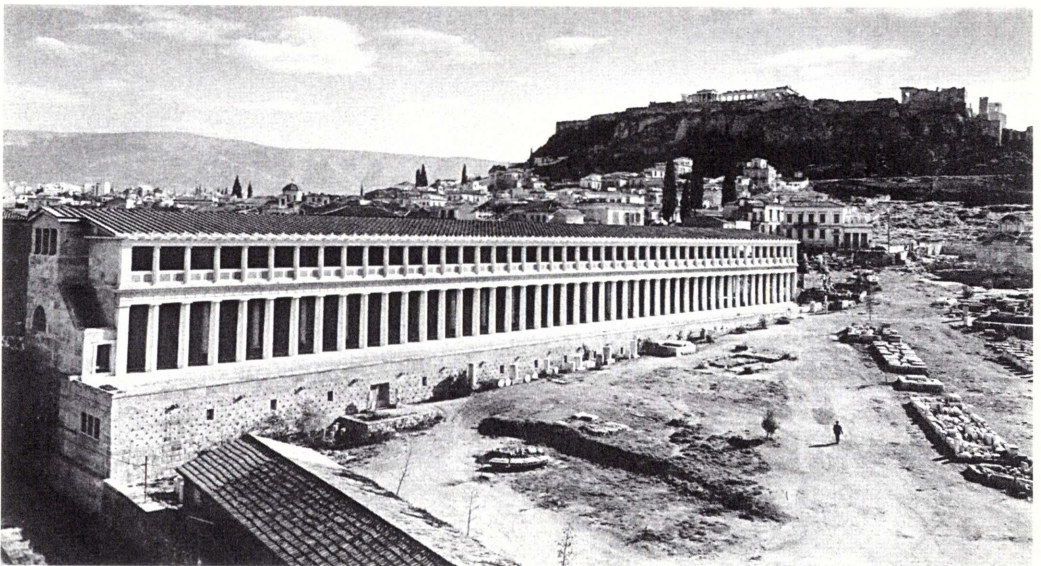
Ἡ ἀκρότατη περίπτωση ἀνακατασκευῆς ἀρχαίου μνημείου εἶναι ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου, στὴν Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὄταν ὀλοκληρώθηκε προκάλεσε πολλὲς ἀντιδράσεις ποὺ σιγὰ σιγὰ ἔσβησαν. Τὴ γνώμη ἐκείνων ποὺ νοιάζονταν, τότε, γιὰ τὸ οἰκοδόμημα αὐτό, ποὺ ἀντέγραφε τὸ ἀρχαῖο κτισμένο στὴν ἴδια θέση, τὴν ἐκφράζει πλήρως ἡ κρίση τοῦ Σαρακατσάνου, ποὺ μᾶς διέσωσε ὁ Στέφανος Ν. Κουμανούδης³⁴. Στὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα πρὸς τὸν Πειραιᾶ μὲ τὸν ἠλεκτρικό, ἕνας Σαρακατσάνος ρωτᾷ συνταξιδιώτη φίλο τοῦ Κουμανούδη, δείχνοντάς του, μετὰ τὸ Μοναστηράκι, τὴν ὀλόλευκη στοὰ τοῦ Ἀττάλου.

«Ἐπιθῶνο ἔφιοῦ τί εἶνι;

—Εἶναι ἀρχαῖο. Ἡ Στοὰ τοῦ Ἀπάλου.

Ὁ Σαρακατσάνος στράβωσε τὰ μούτρα του κι ἀπάντησε:

Ἄμ δὲν εἶνι, ἤϊανι».

Ἡ ἀνακατασκευασμένη στοὰ τοῦ Ἀττάλου στὴν Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν. Στὸ νότιο ἄκρο της προβάλλεται ἡ οἰκία Κωλέττη, ἄλλοτε γραφεῖα τῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

Ἡ κύρια βιβλιογραφία γιὰ τὰ ἀρχαῖα στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη εἶναι, ὅσο γνωρίζω, ἡ ἀκόλουθη: (Παραλείπονται οἱ δευτερογενεῖς περιγραφές σὲ ξενόγλωσσα δημοσιεύματα ἢ συμπληρώματα.)

L. Ross, *Archäologische Aufsätze I* (Leipzig 1855) 103.

Εὐρεση λειψάνων ρωμαϊκῆς ἔπαυλης στὸν χῶρο τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τὸ 1835.

Παρνασσός Δ', 1880, 166 καὶ 249-250.

Εὐρεση ἀγάλματος κοιμωμένης Μαινάδος, τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου, στὴν περιοχὴ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τὸ 1880.

ΑΔ 35, 1980, Β' 1 Χρονικά, 25-27 πίν. 17α.

Μυρτῶ Σταυροπούλου, Ἀνασκαφὴ τῆς Γ' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη.

ΑΔ 39, 1984, Β' 1 Χρονικά, 8-10.

Ἐ. Λυγκούρη, Ἀνασκαφὴ τῆς Γ' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη.

ΑΔ 41, 1986, Β' 1 Χρονικά, 11, 5 πίν. 32, σχ. 1, 2.

Κ. Τσάκος - Φ. Τυροβούζη, Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ ὑπόγειο τοῦ κτηρίου Weiler.

ΑΔ 45, 1990, Β' 1 Χρονικά, 18, σχ. 3 (σελ. 20).

Π. Γ. Καλλιγᾶς, Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη.

Λυδία Παλαιοκρασοῦ, Ἀνασκαφὴ Μακρυγιάννη-Ἀνασκαφικὴ περίοδος 1986, *Αρχαιολογία* 4, 1985-86, 141-147.

Ἀνασκαφὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν στὸ βόρειο τμήμα τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη.

Πέτρος Γ. Καλλιγᾶς, Ἀνασκαφές στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, *Ἀνθέμιον* 1, 1995, 5-11.

ΑΔ 47, 1992, Β' 1 Χρονικά, 21-23.

Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων στὸν Σταθμὸ Μακρυγιάννη (χωρὶς ἔκθεση).

ΑΔ 52, 1997, Β' 1 Χρονικά, 34-36, πίν. 20β-γ.

Στ. Ἐλευθεράτου, Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἀνασκαφές Μητροπολιτικοῦ Σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν.

ΑΔ 53, 1998, Β' 1 Χρονικά, 30.

Στ. Ἐλευθεράτου, Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων. Ἀνασκαφὴ Μητροπολιτικοῦ Σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν.

ΑΔ 54, 1999, Β' 1 Χρονικά, 45-56, εἰκ. 5-14.

Στ. Ἐλευθεράτου - Νικολ. Σαραγᾶ, Ἀνασκαφὴ τῆς Α' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων (γιὰ τὴν ἀνάγεση τοῦ Νέου Μουσείου Ἀκροπόλεως).

Τὸ Ἔργο τοῦ ΥΠΠΟ 1, 1997, 64.

Ἀνασκαφὴ στὸ δυτικὸ καὶ νοτιοδυτικὸ τμήμα τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη ἀπὸ τὴν Α' Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὸ Ἔργο τοῦ ΥΠΠΟ 2, 1998, 69.

Ἴ�νασκαφὴ στὸ δυτικὸ καὶ νοτιοδυτικὸ τμήμα τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη ἀπὸ τὴν Α΄ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Τὸ Ἔργο τοῦ ΥΠΠΟ 3, 1999, 79.

Ἴ�νασκαφὴ στὸ δυτικὸ καὶ νοτιοδυτικὸ τμήμα τοῦ οἰκοπέδου Μακρυγιάννη ἀπὸ τὴν Α΄ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων.

Πέτρος Καλλιγιάς, *Σταθμὸς Ἀκρόπολις*, στὸν κατάλογο τῆς ἐκθέσεως *Ἡ πόλη κάτω ἀπὸ τὴν πόλη* (ἐπιμ. Λ. Παρλαμᾶ - Ν. Χρ. Σταμπολίδης, Ἀθήνα 2000) 29-39. (Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ὑπογείου σταθμοῦ Ἀκρόπολις, ποῦ ἔγινε μέσα στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, δημοσιεύονται στὶς σελίδες 40-117 τοῦ τόμου ἀπὸ περισσότερους ἀρχαιολόγους.)

Σταματία Ἐλευθεράτου, Δύο τελετουργικὲς πυρῆς ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ γιὰ τὸ Μετρὸ στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, *ΑΔ* 51-52, 1996-97, *Μελέτες*, 99-118.

Σταματία Ἐλευθεράτου, Τὸ ἀνατολικὸ λουτρὸ στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, *ΑΔ* 55, 2000, *Α΄ Μελέτες*, 285-327.

Ν. Σαραγᾶ, Ἐργαστήρια Κεραμικῆς Βυζαντινῶν χρόνων στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, *Πρακτικὰ 22ου Συμποσίου Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης* (Ἀθήνα, Μάιος 2002) 257-278.

Ἰομήνη Τριάντη, Ἐνα νέο πορτραῖτο τοῦ Πλάτωνα, *Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ γλύπτη Στέλιου Τριάντη*, *Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γλυπτικὴ* (ἐπιμ. Δ. Δαμάσκου, Ἀθήνα 2002) 157-169.

Σταματία Ἐλευθεράτου (ἐπιμ.), *Τὸ Μουσεῖο καὶ ἡ ἀνασκαφὴ. Εὐρήματα ἀπὸ τὸν χῶρο ἀνέγερσης τοῦ νέου μουσείου Ἀκροπόλεως* (ἐκδόση ΟΑΝΜΑ, Ἀθήνα 2006).

Σταματία Ἐλευθεράτου, Ἀποθέτης μὲ κεραμικὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ γιὰ τὸ νέο μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολις στὸ οἰκόπεδο Μακρυγιάννη, *Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ Ἐπιστημονικῆς Συνάντησης γιὰ τὴν ἑλληνιστικὴ κεραμικὴ*, *Αἴγιο*, Ἀπρίλιος 2005 (ὑπὸ ἔκδ.).

1. Κώστα Η. Μπῆρη, *Αἱ τοπωνυμῖαι τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων τῶν Ἀθηνῶν* (1971) 66.

2. Μετὰ τὴν ἐγκατάληψη τῆς χρήσης τοῦ κτηρίου Weiler ὡς νοσοκομείου ἔγινε στρατώνας Χωροφυλακῆς. Κατὰ τὰ Δεκεμβριανὰ ὑπέστη ἐπιθέσεις καὶ πολιορκία μὲ πολλοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίες καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρῆς. Βλ. Γιάννη Σ. Κιλιομάνη, *Ἀπὸ τὴν Ἰωνία στὸ Δημοκρατικὸ Στρατό* (1989) 41-50.

3. *Ὁ Μέντωρ* 73, 2004, 148.

4. Ὁ μέσα σὲ παρένθεση ἀριθμὸς τοῦ φακέλου παραπέμπει σὲ εἰδικὸ ἀρχεῖο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, γιὰ τὸ ὁποῖο βλ. *Ὁ Μέντωρ* 73, 2004, 110.

5. Τὸ ἔγγραφο μνημονεύεται ἀπὸ τὴν Ἀριστέα Παπανικολάου Κρίστensen, *Χριστιανὸς Χάνσεν, Ἐπιστολὲς καὶ σχέδια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα* (Ὠκεανίδα 1993)

66 σημ. 111. Ἡ συγγραφεὺς μνημονεύει ἀκόμη καὶ ἀπόφαση τοῦ Ὁθωνος νὰ γίνει τὸ νοσοκομεῖο «παρὰ τὴν ἀνεύρεση ἀρχαιοτήτων». Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως ποὺ παραθέτει εἶναι οἱ τοῦ ἐδῶ. Πιθανῶς λοιπὸν πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο ἔγγραφο ποὺ δὲν περιέχει αὐτολεξεῖ τὸ παράθεμα, τὸ ὁποῖο ἴσως ὀφείλεται σὲ παραδρομὴ.

6. Ὁ Χριστόφορος Schmaltz (1774-1849) ἦταν Βαυαρὸς στρατηγός. Πολέμησε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ διακρίθηκε στὶς μάχες τῆς Λειψίας (1813) καὶ τοῦ Βατερλώ (1815). Ἦλθε στὴν Ἑλλάδα ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ Βαυαρικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος ποὺ συνόδευε τὸν Ὁθωνα, ἐγένε ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν (1833), ἀνέλαβε τὴν κατάπιξη τῆς ἀνταρσίας στὴ Μάνη (1834), ἐγένε τὸ 1835 πάλι Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸ 1840 ἀπεχώρησε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία καὶ ἐπέστρεψε στὸ Μόναχο.

7. *Archäologische Aufsätze I* (Leipzig 1855) 103.

8. *Παρνασσὸς Δ'*, 1880, 166.

9. *Παρνασσὸς Δ'*, 1880, 249-250.

10. Ὁ Ernest Hébrard (1875-1933) ἦταν διαπρεπὴς ἀρχιτέκτων καὶ πολεοδόμος. Σπούδασε στὴν École des Beaux Arts τοῦ Παρισοῦ καὶ κατόπιν στὴν Villa Medici τῆς Ρώμης ὡς ὑπότροφος τῆς φημισμένης αὐτῆς Γαλλικῆς Σχολῆς. Στὴν Ἑλλάδα ἦλθε, πιθανῶς, γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1905 καὶ ξανὰ τὸ 1907. Κατὰ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο βρέθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ὡς ὑπαξιωματικὸς στὴ Στρατιὰ τῆς Ἀνατολῆς (Armée d'Orient) καὶ εἰδικότερα ὡς μέλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Στρατιάς. Μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴ κάνει ἀνασκαφὲς στὴν ἀψίδα τοῦ Γαλερίου καὶ στὴ Ροτόντα. Μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ πυρκαϊὰ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1917, ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις ἀποφασίζει τὸ ξαναχτίσιμο τῆς πόλης πάνω σὲ νέο, μοντέρνο, σχέδιο. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀνατίθεται σὲ μεγάλη ὁμάδα Ἑλλήνων καὶ ξένων ἀρχιτεκτόνων καὶ πολεοδόμων, τὴν ὁποία διευθίνει ὁ Hébrard. Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἦταν ὁ Ἀριστοτέλης Ζάχος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κιτσιῆκης.

Τὸ 1918 ὁ Hébrard ἐγκαθίσταται στὴν Ἀθήνα καὶ φιλοξενεῖται στὴ Γαλλικὴ Σχολὴ τῆς ὁδοῦ Διδότου. Διευθυντὴς τότε τῆς Σχολῆς ἦταν ὁ Charles Picard (1883-1965), ὁ διάσημος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικὸς τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὴν ἴδια χρονιὰ ὁ Hébrard γίνεται καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς στὸ Πολυτεχνεῖο. Ταυτόχρονα ἀναλαμβάνει καὶ ἄλλα κρατικὰ καθήκοντα. Τὸ 1920 ἀπολύεται ἀπὸ τὸ Πολυτεχνεῖο καὶ ἀναλαμβάνει νέα καθήκοντα στὴν Ἰνδοκίνα. Ἐπιστρέφει στὴν Ἀθήνα τὸ 1928, τὸ 1929 διορίζεται πάλι καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖο καὶ παράλληλα κάνει μελέτες γιὰ κρατικὰ ἔργα. Τὸ 1932 γυρίζει στὸ Παρίσι, ἐξ αἰτίας τῆς κλονισμένης υγείας του. Πέθανε τὴν 1 Μαρτίου 1933.

Σημαντικὸ γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἔργου τοῦ Hébrard εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Χάρη Γιακουμῆ, Ἀλέκας Καραδήμου Γερόλυμπου καὶ Κριστιὰν Πεντελαχὸρ ντε Λοντίς, *Ernest Hébrard 1875-1933*, ἐλληνικὰ καὶ γαλλικά (Ποταμὸς 2001).

11. Ἀλέξανδρος Νικολοῦδης (1874-1944), ἀρχιτέκτων, ἐκπρόσωπος τοῦ νεομπαρόκ μὲ κύρια ἔργα γνωστὰ κτήρια τῆς Ἀθήνας [Πανεπιστημιακὴ Λέοχη, Λέοχη Ἀξιωματικῶν (Σαρόγλειον), κινηματογράφος Ἀττικόν].

12. *Πρωΐα*, 21 Ὀκτωβρίου 1930.

13. Ἀπόστολος Ἀρβανιτόπουλος (1874-1942), Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων (1908-1917, 1920-1926), καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν (1926-1942). Ἔκανε σπουδὲς στὴν Ἀθήνα καὶ κατόπιν στὸ Ἐξωτερικὸ ὡς ὑπότροφος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ὡς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ὑπηρετήσε στὴ Θεσσαλία, ὅπου ἔκανε πληθὸς ἀνασκαφῶν, μὲ γνωστότερη τῆς Δημητριάδος ὅπου βρῆκε τὶς γραπτὲς ἐπιτύμβιες στήλες, καὶ στὴν Ἀττικὴ. Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀρχαιολογίας, ἰδιαίτερα ὅμως μὲ τὶς ἐπιγραφές. Ἰδρυσε καὶ διεύθυνε ἐπὶ χρόνια τὸ περιοδικὸ *Πολέμων*.

14. Οἱ ἐπιγραφές τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ εἶναι δύο (*JG* II² 5185 τοῦ 128/9 μ.Χ.) καὶ τὸ κείμενό τους εἶναι τὸ ἑξῆς. Ἐκείνης ποὺ βλέπει πρὸς τὰ δυτικὰ: Αἴδ' εἶσ' Ἀθηναίη Θησέως ἢ πρὶν πόλις. Ἐκείνης ποὺ βλέπει πρὸς τὰ ἀνατολικά: Αἴδ' εἶσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησέως πόλις. Τὶς δύο ἐπιγραφές παραφράζει ὁ σχολιαστὴς τοῦ *Παναθηναϊκοῦ* λόγου τοῦ Αἰλίου Ἀριστείδου (2ος μ.Χ. αἰ.): «ὁ Ἀδριανὸς ἐλθὼν καὶ μείζονα ποιήσας τὸν περίβολον ἔνθα μὲν ἦν πρὸ τοῦ τείχους τὸ παλαιὸν ἔγραψε· τοῦτο ὁ Θησεὺς ἔκτισε καὶ οὐκ Ἀδριανός· ἔνθα δὲ αὐτὸς ἔκτισεν, ἔγραψε· τοῦτο Ἀδριανὸς καὶ οὐ Θησεὺς ὠκοδόμησεν». (Σχολ. Ἀριστ. *Παναθην.* III, 201, 32, W. Dindorf).

15. Ἐννοεῖ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια βαλανείου ποῦ ἐρευνηθήκαν στὴν περιοχή τοῦ Ζαηπίου *AE* 1862, 150· *ΠΑΕ* 1873/74, 33-34 καὶ 37-47· John Travlos, *Pictorial Dictionary of Ancient Athens*, 181.

16. II, 15, 3.

17. Ὑπονοεῖ τὰ χώματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως ποὺ εἶχαν ἀποτεθεῖ σὲ οἰκόπεδα, κάτω τῆς σημερινῆς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, ἀγορασμένα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία.

18. II, 15, 4.

19. Μάντις τῶν Ἑλλήνων στὸν Τρωικὸ πόλεμο, ἀπὸ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὴ μαντεία τοῦ θυσιάστηκε ἡ Ἴφιγένεια.

20. Ὁ Ἀρβανιτόπουλος ἐπαινεῖ τὸν Μουσοσλίνη γιὰ τὰ ἔργα ἀνάπλασης ἑνὸς τμήματος τῆς Ρώμης, κυρίως γιὰ τὴ δημιουργία τῆς Via dei Fori Imperiali (ἀρχικὰ Via dell'Impero) μεταξὺ τοῦ Κολοσσαίου καὶ τῆς Piazza Venezia ὅπου, ὅπως θυμόμαστε ἀπὸ τὸν πόλεμο, ὁ Μουσοσλίνη ἐκφώνουσε τοὺς πύρινους καὶ βίαιους λόγους του. Γιὰ νὰ γίνῃ ἡ λεωφόρος αὐτῆ, κάτι σὰν τὴ λεωφόρο τῶν Ἡλυσίων Πεδίων στὸ Παρίσι, χρειάστηκε νὰ γίνουν ἀνασκαφές, νὰ γκρεμιστοῦν οἰκοδομήματα, νὰ καταστραφεῖ τὸ τοπίο τῆς περιοχῆς, ἀκόμη νὰ ἰσοπεδωθεῖ ὁ λόφος Collina della Velia, νὰ ἀνακατασκευαστεῖ ἡ βασιλικὴ τοῦ Μαξεντίου. Τὴν πομπικὴ αὐτῆ ὁδὸ ἐγκαινίασε, ἔφημος, ὁ Μουσοσλίνη στὶς 9 Ἀπριλίου 1932. Τὸ ἔργο εἶχε ἀναγγεῖλει γενικῶς ἤδη στὶς 31 Δεκεμβρίου 1925, κατὰ τὸν διορισμὸ τοῦ διοικητῆ τῆς Ρώμης Filippo Cremonesi. Ὁνειρευόταν, τότε, ὁ Μουσοσλίνη μιὰ Ρώμη «μεγάλῃ, τακτοποιημένῃ καὶ δυνατῇ» καὶ τὰ ἀρχαῖα τῆς μνημεῖα καθαρὸς ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν «αἰῶνων τῆς παρακμῆς - - γιγάντια μέσα στὴν ἀναπόφευκτη μοναξιά τους».

Τὸ θέμα τῆς καταστροφῆς ἀρχαίων ἢ παλαιῶν λειψάνων χάριν τῆς βελτίωσης τῶν συγχρόνων πόλεων εἶναι παλαιό. Τέθηκε στὴν Ἀθήνα τοῦ Ὁθω-

νος, στο Παρίσι του Ναπολέοντος Γ', στην Κωνσταντινούπολη πρὶν ἀπὸ λίγες δεκαετίες, στο Βουκουρέστι τοῦ Τσαουσέσκο. Γιὰ τὴ Ρώμη πληροφορίες καὶ βιβλιογραφία μοῦ ἔδωσε ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Luigi Beschi τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ:

Italo Insolera, *Archeologia e città. Storia moderna dei Fori di Roma* (Bari 1983) • Daniele Manacorda-Renato Tamassia, *Il piccone del Regime* (Roma 1985) • Antonio Cederna, *Mussolini urbanista. Lo sventramento di Roma negli anni del consenso* (Bari 1988) • Italo Insolera, *Roma fascista* (Roma 2001).

Τὸ 1929 βρισκόταν στὴ Ρώμη ὁ Χρῆστος Καροῦζος. Σὲ γράμμα τοῦ πρὸς τὴν Σέμνη, τῆς 3 Ὀκτωβρίου, περιγράφει τὶς ἐντυπώσεις του, ἐνθουσιώδεις, ἀπὸ τὴν περιδιάβασή του στὴν ώραία πόλη, καὶ διευκρινίζει «καὶ μ' ὅλο πὸν αὐτὴ τὴ φορὰ ὁ φασισμὸς μοῦ δίνει περισσότερο στὰ νεῦρα, γιατί μοῦ φαίνεται περισσότερο θρασὺς καὶ σιχαμένος».

21. *Πρωΐα*, 11 Ὀκτωβρίου 1930.

22. 11 Ὀκτωβρίου 1930.

23. Α.Π. 63451/26 Ἰανουαρίου 2001, ὅπου ἐξετάζεται πλήρως ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς πλευρᾶς τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖο ἀποδείχθηκε ὅτι ἦταν θέμα στεγανό, καὶ δὲν ἀναμείχτηκε οὔτε ὁ Πρωθυπουργός.

24. Τὸ κείμενο τῆς ἀγνωστῆς ἐπιστολῆς δημοσιεύτηκε προσφάτως ἠλεκτρονικῶς www.academyofathens.gr

25. *Πρωΐα*, 3 Φεβρουαρίου 1931.

26. *Ἡ Βραδυνή*, 3 Μαρτίου 1931.

27. Ὁ Georg Karo εἶχε γεννηθεῖ στὶς 11 Ἰανουαρίου 1872 στὴ Βενετία καὶ οἱ γονεῖς του ἦσαν πλούσιοι Ἑβραῖοι. Ἐκανε σπουδὲς στὸ γυμνάσιο στὸ Freiburg, ἔγινε διδάκτωρ, μὲ καθηγητὴ τὸν G. Loeschke, στὴ Βόννη καὶ ὑφηγητὴς τὸ 1902 στὸ πανεπιστήμιο τῆς ἴδιας πόλης. Τὸ 1905 ἔγινε Β' Διευθυντῆς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ἀθήνας καὶ Α' Διευθυντῆς τὸ 1912. Κατὰ τὸ διάστημα 1916-1918 ἐργάστηκε στὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1920-1930 δίδαξε στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Halle. Ξαναγύρισε στὴν Ἀθήνα ὡς Α' Διευθυντῆς τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ τὰ χρόνια 1930-1936. Ἀποχώρησε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο τὸ 1936 ἐξ αἰτίας τῶν νόμων τῆς Νυρεμβέργης τοῦ 1935 μὲ τοὺς ὁποίους καθοριζόταν τὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ καθεστῶς γιὰ τοὺς Ἑβραῖους.

Οἱ νόμοι κατὰ τῶν Ἑβραίων ἄρχισαν νὰ ἐκδίδονται καὶ νὰ ἐφαρμόζονται στὴ ναζιστικὴ Γερμανία ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1933 ἀλλὰ ὁ Karo εἶχε τὴν προστασία τοῦ Γκαϊρινγκ καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τοὺς ἐπάνω του ἄργησαν νὰ ἐκδηλωθοῦν, καὶ ὅπωςδήποτε δὲν εἶχαν μοιραῖες συνέπειες γι' αὐτόν.

Ἔως τὸ 1939 διέμενε στὸ Μόναχο καὶ ἀπ' ἐκεῖ διέφυγε στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες ὅπου ἔως τὸ 1952 δίδαξε σὲ διάφορα πανεπιστήμια. Ἐπέστρεψε στὸ Freiburg τὸ 1952, ἀνακηρύχθηκε ἐπίτιμος καθηγητῆς τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου καὶ τιμήθηκε μὲ ἀνώτατο παράσημο τῆς ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας. Πέθανε στὶς 12 Νοεμβρίου 1963.

28. Ἡ Λέσχη Φιλαδελφείας ἦταν σωματεῖο τῶν Γερμανῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 3 Ὀκτωβρίου 1835 μὲ τὸ ὄνομα Flibustia καὶ μὲ μέλη ἀρχικῶς ἀξιωματικὸς καὶ κατόπιν καὶ δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ ἐμπόρους. Στὶς 4/16 Σεπτεμβρίου 1837 μετονομάστηκε σὲ Philadelphia καὶ

ἐξακολούθησε νὰ εἶναι κλειστή ἐταιρεία μὲ περιορισμένο ἀριθμὸ μελῶν. Τὸ 1862 πολλὰ μέλη ἀκολούθησαν τὸν Ὅθωνα καὶ τὴν Ἀμαλία στὴ Γερμανία. Μὲ τὴν ἴδρυση, τὸ 1874, τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τὴν ἐξαφάνιση πλέον τῶν στρατιωτικῶν μελῶν ἡ σύσταση τῆς Λέσχης ἄλλαξε. Μέλη τῆς ἔγιναν Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι ὅπως ὁ Ulrich Köhler, ὁ H. G. Lolling, ὁ H. Schliemann, ὁ W. Dörpfeld. Μάλιστα ὁ Dörpfeld ἔγινε, τὸ 1894, πρόεδρος τῆς Λέσχης. Τὸ 1901 ἡ Λέσχη εἶχε 92 τακτικά μέλη καὶ 24 ἔκτακτα καὶ κατὰ τὶς δύο πρῶτες δεκαετίες τοῦ 20οῦ αἰ. εἶχε ἐξαίρετες σχέσεις μὲ τὰ Ἀνάκτορα, ἰδιαίτερα μὲ τὸν διάδοχο Κωνσταντῖνο, ὁ ὁποῖος τὸ 1915, κατὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β΄ προσῆλθε στὴ Λέσχη φορώντας στολὴ Πρώσου στρατηγῶ. Μὲ τὴν κήρυξη πολέμου στὴ Γερμανία, τὸ 1917, οἱ περισσότεροι Γερμανοὶ τῆς Ἀθήνας ἐκτοπίστηκαν στὴ Σκύρο ὅπου μεταφέρθηκε καὶ ἡ ἔδρα τῆς Λέσχης!

Μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ ἡ Λέσχη ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ κανονικά· ἀπὸ τὸ 1933 ἔγινε τόπος συγκέντρωσης καὶ συνάντησης τῶν μελῶν τοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος (NSDAP). Κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ πολέμου ἡ λειτουργία τῆς σταμάτησε καὶ ξανάρχισε τὸ 1956 μὲ ἀλλαγὴ τοῦ καταστατικοῦ τῆς, ποὺ ἐπέτρεπε πλέον νὰ γίνονται μέλη καὶ γυναῖκες. Τὸ 1997 ἀριθμοῦσε 350 μέλη.

29. *Ἡ Βραδυνή*, 5 Μαρτίου 1931.

30. *Ἡ Καθημερινή*, Τρίτη 16 Ἰουλίου 2006, σελ. 15.

31. *Ἡ Καθημερινή*, Κυριακὴ 27 Ὀκτωβρίου 2002.

32. Οἱ τίτλοι μέσα σὲ ὀρθογώνιες ἀγκύλες εἶναι τοῦ *Μέντορος*.

33. *Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς*, 15 Ἰουνίου 2003.

34. *Ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία* (Τυπογραφεῖο Κεῖμενα Ἀθήνα 1984), 25.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ 76 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ

Πολύ συχνά στις σελίδες του *Μέντορος* εκφράζονται απόψεις για τὸ φυσικὸ καὶ ἱστορικὸ τοπίο, γιὰ τὶς ἀναστήλώσεις τῶν μνημείων καί, τελευταῖα, γιὰ τὶς ἀνακατασκευές τῶν μνημείων. Συνήθως οἱ ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι ἀποδοκιμαστικὲς γιὰ βλάβες ἢ καταστροφὲς κάποιου τοπίου, κάποιας κατασκευῆς κοντὰ σὲ μνημεῖα ἢ κάποιας ἀνακατασκευῆς μνημείου ποὺ γίνεται μὲ τὸν μανδύα τῆς ἀναστήλωσής του. Τὰ παραδείγματα, μὲ φωτογραφίες, εἶναι ἄφθονα, μάλιστα στὰ τελευταῖα τεύχη τοῦ *Μέντορος*. Ἡ ὑπόμνησή τους τώρα γίνεται μὲ τὴν

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Γεώργιος Π. Οἰκονόμος (1883-1951).

εὐκαιρία τῆς ἀναδημοσίευσης ἑνὸς ἄρθρου τοῦ Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Γεωργίου Οἰκονόμου (1883-1951), σχετικοῦ μὲ τὶς ἐργασίες τῆς Διεθνoῦς Διασκεψέως τῶν Ἀθηνῶν (21-25 Ὀκτ. 1931) γιὰ τὴ συντήρηση καὶ τὴν ἀναστήλωση τῶν ἱστορικῶν μνημείων. Πέρα ἀπὸ τὶς γενικότητες ὁ Γ. Οἰκονόμος τονίζει ἓνα ζήτημα ποὺ ἀπασχολοῦσε τότε, τὸ 1931, πρὶν ἀπὸ 76 χρόνια, τοὺς ἀρχαιολόγους, τοὺς φιλόλατρους καὶ τοὺς φιλότεχνους: πῶς θὰ πετύχαιναν «τὴν αἰσθητικὴν προστασίαν τοῦ μεγίστου μνημείου τῆς οἰκουμένης, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν». Συγχρόνως τονίζει, ὅτι ἐπειδὴ στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1931 ἐπικρατεῖ ὑγιὲς μέθοδος στὶς ἀναστηλώσεις «δὲν θὰ εἶναι ἐφικτὴ ἡ ὀλικὴ ἀνέγερσις τῆς νοτίας κιονοστοιχίας τοῦ Παρθενῶνος». Ἀκόμη τονίζει ἓνα ζήτημα, ἐπίκαιρο τότε, τὴ σωτηρία τῆς μορφῆς τοῦ Λυκαβηττοῦ, τὸν ὁποῖον ἀπειλοῦσαν ὄχι οἱ πολυκατοικίες ποὺ τὸν ἔχουν καταλάβει καὶ τὸν ἔχουν στραγγαλίσει, ἀλλὰ οἱ λατόμοι, ὅπως λ.χ. τοῦ Μαρκόπουλου σήμερα.

Προκαλεῖ ἐντύπωση ἡ ἀνησυχία τοῦ Γ. Οἰκονόμου γιὰ τὴν αἰσθητικὴ βλάβη τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰ χρόνια ἐκεῖνα γύρω ἀπὸ τὸν Βράχο ὑπῆρχαν, στὴ βόρεια κλιτῶ, χαμηλὰ σπιτάκια, ἴσως ἄθλια ἀλλὰ ὅπωςδήποτε δὲν κυριαρχοῦσαν ὀπτικῶς καὶ ἦταν σχετικῶς εὐκόλο νὰ ἀπαλλοτριωθοῦν καὶ νὰ γκρεμιστοῦν. Στὴ νότια κλιτῶ τὰ πράγματα ἦσαν καλύτερα, γιὰτὶ οἱ νεώτερες κατασκευές, συνήθως ἰσόγεια σπιτία, ἦσαν ἀρκετὰ μακριά. Τὸ μόνο ἀξιόλογο κτίσμα τῆς περιοχῆς, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἦταν τὸ κτήριο Weiler. Βλέποντας τὰ πράγματα μὲ τὴ σημερινὴ γνώση καὶ ἐμπειρία ἴσως γελάσουμε μὲ τοὺς φόβους τοῦ Γ. Οἰκονόμου. Ἐκεῖνος ὅμως εἶχε ἄλλο κριτήριον, τὴ γαλλικὴ νομοθεσία κατὰ τὴν ὁποία «ἀπαγορεύεται ἡ κατασκευὴ καπνοδόχων ὀρατῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ δάσος ἐστραμμένης πλευρᾶς τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλῶν, εἰς ἀπόστασιν ὀκτῶ χιλιομέτρων!». Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ νοοτροπία τῶν τελευταίων 50 χρόνων τέτοιες ἀπόψεις φαίνονται ἀστεῖες, διότι σήμερα καὶ σὲ ἀπόσταση μιᾶς ἑκατοντάδος μέτρων ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη χτίζονται μεγαθήρια, μάλιστα πάνω σὲ ἀρχαῖο συνοικισμό, ἄγνωστο καὶ ἀδημοσίευτο. Οἱ καπνοδόχοι, ἔστω καὶ χασαποταβέρνας, θὰ μᾶς ἦταν ἀδιάφορες.

Ἡ μνεία ἀπὸ τὸν Οἰκονόμο τῆς νότιας κιονοστοιχίας τοῦ Παρθενῶνος δὲν εἶναι χωρὶς σημασία. Ὑπῆρχε σκέψη τότε νὰ ἀναστηλωθεῖ καὶ αὐτὴ μὲ διάφορους σκόρπιους σπονδύλους κίωνων. Σήμερα δὲν ὑπάρχει τέτοια πρόθεση, τουλάχιστον πρὸς τὸ παρὸν. Μετὰ τὴν ἀνακατασκευὴ τοῦ προνάου ποὺ ἔγινε σχεδιάζεται ἡ ἀνακατασκευὴ τῶν δύο μακρῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ. Φαίνεται ὅτι ἔχουν ταυτιστεῖ ὅλοι οἱ λίθοι, ἔχουν βρεθεῖ οἱ θέσεις τῶν λίθων τῶν ἐξωτερικῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὄψεων τους καὶ ἀπομένει νὰ ξαναχτιστοῦν, ὥστε ὁ ναὸς νὰ ἀποκτήσει διδακτικὴ ὄψη καὶ συγχρόνως νὰ γίνεῃ χρηστικός. Μὴν ξεχνᾶμε, ὅτι ὁ σηκὸς τοῦ Παρθενῶνος χρησίμευσε τὸ 1854 γιὰ ἐσπιατόριο τῶν ἀξιωματικῶν τῶν κατοχικῶν δυνάμεων, Ἕγγλων καὶ Γάλλων. Ἐκεῖ μέσα τοὺς εἶχε παραθέσει γεῦμα ὁ στρατηγὸς Καλλέργης*. Βεβαίως ἐκεῖ γίνονταν τὰ παλιότερα χρόνια καὶ οἱ δημόσιες συνεδρίες τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας καὶ ὁ ἑορτασμὸς τῶν 100 χρόνων τῆς. Ἐκεῖ ἔγινε καὶ ἡ ἔναρξη τοῦ πρώτου διεθνοῦς συνεδρίου τῆς ἀρχαιολογίας. Ἀλλὰ ἡ μελλοντικὴ χρῆση τοῦ σηκοῦ τοῦ Παρθενῶνος θὰ ἐξεταστεῖ ὅταν φύγουν οἱ γερανοί.

Τὸ κείμενο τοῦ Γ. Οἰκονόμου ἔχει ἐνδιαφέρον, γιατί εἰκονίζει παλιὰς ἀπόψεις. Σήμερα καὶ νὰ θέλαμε νὰ τὶς ἐφαρμόσουμε εἶναι ἀνέφικτο. Οὔτε ἱστορικὰ τοπία ὑπάρχουν γιὰ διατήρηση οὔτε χώρος αἰσθητικῆς προστασίας τῶν μνημείων (*zona di rispetto, zones de protection*), μάλιστα τῆς Ἀκροπόλεως.

* Περιγραφή τοῦ γεύματος μὲ εἰκόνα βλ. *ΕΔΑΕ* 6, 1989, 30-32.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ Η ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ**

Ἡ ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς γραφείου τῶν μουσείων διοργανωθεῖσα καὶ ἡ ἀπὸ τῆς 21-25 Ὀκτωβρίου συνεδριάσασα ἐν Ἀθήναις διεθνῆς διάσκεψις περὶ συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως τῶν ἱστορικῶν μνημείων εἶναι ἡ δευτέρα μεγάλη σύνοδος ἐμπειρογνομόνων ἢ συνερχομένη μετὰ τὴν περυσινήν ὁμοίαν συγκέντρωσιν τὴν γενομένην ἐν Ρώμῃ.

Τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῶν μουσείων εἶναι παράρτημα τοῦ «Διεθνοῦς καθιδρύματος πνευματικῆς συνεργασίας» τοῦ ἐδρευόντος ἐν Παρισίοις εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ διαμερίσματα τοῦ Palais Royal, τὰ ὁποῖα παρεχώρησε πρὸς τοῦτο ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις. Τὸ Διεθνὲς Καθίδρυμα εἶναι τέκνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα ταύτης λειτουργεῖ, διοικούμενον ὑπὸ διευθυντοῦ καὶ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐξ ἀντιπροσώπων πλειόνων ἔθνων. Τὴν αὐτὴν περίπου ὀργανώσιν ἔχει καὶ τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῶν μουσείων, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἴσταται πρόεδρος ἀντὶ διευθυντοῦ. Σκοπὸς τῶν ἰδρυμάτων τούτων εἶναι ἡ διὰ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας πραγματοποιήσις τῆς παγκοσμίου συναδελφώσεως, ἥτοι αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καὶ ἡ ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ διεθνῆς συνεργασία πρὸς ἀμοιβαίαν διαφώτισιν καὶ προαγωγὴν τῶν πνευματικῶν κλάδων, τοὺς ὁποίους περιλαμβάνει.

Εἰδικῶς τὸ Διεθνὲς γραφεῖον τῶν μουσείων ἀποβλέπει εἰς τὴν προαγωγὴν παντὸς μουσειακοῦ ζητήματος ἢ μᾶλλον, ὅπως τελευταῖον ηὔρυνθη, εἰς τὴν προαγωγὴν παντὸς μνημειακοῦ γενικῶς ζητήματος διὰ τῆς διαρκοῦς διεθνοῦς ἐπικοινωνίας.

Ἄλλ' ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης, τὸ μνημειακὸν τοῦτο καθίδρυμα τηρεῖ αὐστηρὸν σύστημα τῆς ἐπιλύσεως

** Ἔργασια, ἔτος Β', τεῦχος 97, Σάββατον 7/11/31.

τῶν σχετικῶν ζητημάτων διὰ τῆς συγκλήσεως εἰδικῶν συγκεντρώσεων ἀπολύτως εἰδικῶν προσώπων, εἰς τὰ ὅποια ἐκ τῶν προτέρων ὑποβάλλονται ὠρισμένου κύκλου ζητήματα πρὸς συζήτησιν. Τὰ πρόσωπα ταῦτα, οἱ, κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν γνωστὴν ὀρολογίαν, ἐμπειρογνώμονες (experts) δὲν προέρχονται ἐκ τεχνικῶν μόνον κλάδων, ὡς ἐκ παρεξηγήσεως καὶ ἀγνοίας πολλάκις πιστεύεται, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς πᾶσαν οἰανδήποτε εἰδικότητα, τῆς ὁποίας ὀφείλουσι νὰ εἶναι κάτοχοι· εἶναι οἱ *ἐπαῖοντες* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Τῶν συνόδων τῶν ἐμπειρογνομόνων τούτων ὁ χαρακτήρ εἶναι ὡσαύτως αὐστηρῶς καθωρισμένος, διότι ὁ σκοπὸς τῶν συγκεντρώσεων τούτων δὲν εἶναι ἢ ἐν ἀπεριορίστῳ ἐλευθερίᾳ ἀνακοίνωσις ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν ἐξ ἑνὸς εὐρέος ἐπιστημονικοῦ κλάδου, ἀλλ' ἢ ἐπὶ ὠρισμένων θεμάτων, ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν μουσείων ἢ τοῦ μνημειακοῦ ἐν γένει βίου εἰλημμένων καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἐκάστοτε ὀριζομένων, ἀνακοίνωσις γνωμῶν καὶ συζητήσις περὶ αὐτῶν. Αἱ γνώμαι αὗται ἀπορρέουσαι ἐκ τῆς ἐφηρμοσμένης ἐπιστήμης ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν μουσείων καὶ ἐκ τῶν ἐκάστοτε προκυπτουσῶν ἀναγκῶν τελειότερας, ἢτοι ὠφελιμώτερας διὰ τὸ σύνολον διαμορφώσεως τῶν μουσειακῶν καὶ μνημειακῶν πραγμάτων, εἶναι προφανές ὅτι ἔχουσι ἐξαιρετικὴν σημασίαν πρὸς εὐδόωσιν τοῦ διεθνοῦς μουσειακοῦ κόσμου.

Διὰ τὴν τοιαύτην δὲ διαμόρφωσιν τῶν συνόδων τούτων δὲν ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς τὸ ὄνομα τῶν συνεδρίων, ἀλλὰ προτιμᾶται ὡς προσφύτερον τὸ ὄνομα τῶν διασκέψεων (conferences).

Ἡ φύσις τοῦ διεθνοῦς γραφείου τῶν μουσείων καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ὑπ' αὐτοῦ διοργανουμένων διασκέψεων καθιστῶσι ταύτας ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερούσας διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἢ ὅποια εἶναι χώρα ἔχουσα καὶ μνημεῖα σημαντικώτατα καὶ μουσεῖα ἀξιολογώτατα. Βεβαίως τὸ διεθνὲς γραφεῖον τῶν μουσείων δὲν ἀποβλέπει εἰς μόνα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀλλ' εἰς πᾶν παντὸς χρόνου ἱστορικὸν μνημεῖον, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κρατικὴν μέριμναν ἢ ὀφείλον νὰ ἀπολαύῃ τῆς προνοίας ταύτης. Παρὰ τὴν εὐρυτάτην ὅμως ταύτην ἔννοιαν τῆς ἀποστολῆς τοῦ γραφείου τῶν μουσείων, εἶναι πρόδηλον ὅτι ση-

μαντικήν θέσιν ἔχουν τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν του.

Εἰδικῶς ἡ διάσκεψις τῶν Ἀθηνῶν περιέλαβεν ὡς θέματα τῶν συζητήσεων αὐτῆς τὴν νομοθεσίαν τῶν διαφόρων κρατῶν τὴν σχετικὴν ἰδίαν πρὸς τὴν συντήρησιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μνημείων, τοὺς τρόπους τῆς συντηρήσεως καὶ ἀναστηλώσεως τῶν μνημείων τούτων μετὰ πασῶν τῶν σχετικῶν λεπτομερειῶν τεχνικῆς καὶ ἄλλης φύσεως, τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀμέσου καὶ ἐμμέσου περιβάλλοντος τῶν μνημείων, μεμονωμένων τε καὶ καθ' ὁμάδας, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν μνημείων ἀπὸ διαφόρων νεοπλασμάτων τοῦ ἀμέσου περιβάλλοντος, τὴν σημασίαν τῆς φυτείας ὡς στοιχείου αἰσθητικοῦ τοῦ περιβάλλοντος τῶν μνημείων. Προκειμένου περὶ μνημείων ἐν ἐνεργείᾳ ἐξητάσθη ὑπὸ τῆς διασκέψεως τὸ ζήτημα τῆς καταλληλοτέρας αὐτῶν χρησιμοποήσεως, ὥστε μῆτε κίνδυνοι νὰ γεννῶνται τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν μῆτε ἡ χρησιμοποίησις τῶν μνημείων τούτων νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἱστορικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν αὐτῶν χαρακτήρα.

Ἡ ἀνακοίνωσις τῶν διαφόρων προσφάτων νομοθετικῶν μέτρων πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης διεπίστωσε τὴν γενικὴν τάσιν, τὴν καθιεροῦσαν τὸ δικαίωμα τῆς ὀλότητος ἀπέναντι τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καλλιτεχνικῶν καὶ ἱστορικῶν μνημείων, μετὰ τοπικῶν τιῶν διαφορῶν, προερχομένων ἐκ τοῦ δυσκόλου ἀκόμη ἐκασταχοῦ συμβιβασμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων πρὸς τὸ δημόσιον δίκαιον.

Οἱ πρόσφατοι νόμοι καὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ Βελγίου ἔχουσιν ἀναπτύξει θαυμαστῶς τὴν πρόνοιαν περὶ τῶν ἱστορικῶν μνημείων, δὲν ἀρκοῦνται δὲ μόνον εἰς τὰ τεχνικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ φυσικά, ἧτοι τοπεῖα πάσης φύσεως, τὰ ὅποια ἔχουν ἀποβῆ ἰσχυρὰ χαρακτηριστικὰ χώρας τινός. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶχε νὰ διδαχθῆ πολλά καὶ νὰ περισώσῃ ἀκόμη περισσότερα. Ἐὰν πρό τιῶν ἐτῶν εἶχομεν τὸν σχετικὸν νόμον, δὲν θὰ ἐγεννᾶτο καὶ τὸ ζήτημα τῆς σωτηρίας τῆς μορφῆς τοῦ Λυκαβητιοῦ ἀπὸ τῆς ἀπειληθείσης τότε καταστροφῆς. Εἶναι ἐκτάκτως ἐπεῖγον, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν τακτοποιηθῆ νομοθετικῶς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἵνα περισω-

θῆ ὅ,τι ὑπελείφθη. Θὰ περιποιήση δὲ τιμὴν εἰς πᾶσαν Κυβέρνησιν ἢ σοβαρὰ νομοθετικὴ περὶ τοῦ πράγματος πρόνοια.

Τὸ εὐρύτατον τῶν τμημάτων ἦτο τὸ ἀσχοληθῆν περὶ τὴν συντήρησιν καὶ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἱστορικῶν μνημείων πάσης ἐποχῆς, διότι τὸ προσαχθῆν ἐπὶ μέρους ὑλικὸν ἦτο ἄφθονον, ἐπέτρεψε δὲ τὴν ἀσφαλεστέραν ὁπωσδήποτε συγκριτικὴν μελέτην καὶ τῶν νεωτέρων μεθόδων συντηρήσεως καὶ τῶν νεωτέρων τάσεων καὶ ὑγιῶν ἀντιλήψεων περὶ τῶν ἐπιτρεπομένων ὀρίων πάσης ὀρθῆς ἀναστήλωσεως. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ πολυαρίθμου τῶν τοιούτων ἐπὶ μέρους περιπτώσεων ἐν πάσῃ μνημειακῇ χώρᾳ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῦ χαρακτηῆρος τῶν διεθνῶν συγκεντρώσεων τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου τῶν Μουσείων, ὁ ὁποῖος, ὡς εἶδομεν, δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν σύγκλησιν συνεδρίων, ἀλλὰ διασκέψεων, θὰ ἦτο ἴσως προσφορότερον πρὸς πλήρωσιν τοῦ ἰδιαίτερου τούτου σκοποῦ, ἂν πᾶσαι αἱ προσιτὰ τοιαῦται μερικὰ περιπτώσεις συγκεντροῦντο ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ γενικῶν εἰσηγητῶν, ἐν ὑπομνήματι δὲ προσεφέροντο αἱ γενικῶς κρατοῦσαι τάσεις καὶ μέθοδοι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἕκαστον κεφάλαιον τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ζητημάτων, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ εὐρύτερα συζήτησις περὶ αὐτῶν. Ἄλλ' ἢ ρύθμισις τούτου εἶναι ἔργον τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου τῶν Μουσείων, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ κρίνη κατὰ πόσον ὁ τρόπος οὗτος εἶναι πάντοτε ἐφικτός.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ τμήμα τοῦτο ὑπῆρξε πλουσιώτατον, σημαντικωτάτην δὲ συμβολὴν παρέσχεν ἡ Ἑλλάς, ἡ ὁποία διὰ τῶν ἀναστηλώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ἐκτελέσει, κυριώτατα δὲ εἰς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπέδειξεν ὅτι οὐχὶ μόνον ἀπλῶς ἀσχολεῖται καὶ περὶ τὰ ἔργα ταῦτα, ἀλλ' ὅτι ἀσχολεῖται κατὰ τρόπον, ὅστις ἐπέσυρε τὴν γενικὴν τῶν ἀλλοδαπῶν ἐμπειρογνομόνων ἐπιδοκιμασίαν, ἀνεπιφυλάκτως ἐκδηλωθεῖσαν καὶ κατὰ τὰς τακτικὰς καὶ κατὰ τὴν ἔκτακτον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως συνεδρίαν. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐν τῇ ἀναστηλώσει ἀρχαίων μνημείων ὑπῆρξε πρόδρομος, τὸν ὁποῖον ὡς ὑπόδειγμα ἀκολουθοῦν σήμερον ἄλλα ἀρχαιολογικὰ ἔθνη μὴ φθονήσαντα ρητῶς νὰ μνημονεύσωσι τοῦτο. Εἶναι δὲ ἐνδεικτικὸν ὅτι πρὸς δῆλωσιν τῆς τοιαύτης προσε-

κτικῆς καὶ εὐλαβοῦς ἀνατοποθετήσεως τῶν ἀρχαίων τεμαχίων μετὰ φειδώλης χρήσεως νέων προσθηκῶν, καθιερώθη διὰ τῆς τελευταίας διασκέψεως ἡ διεθνῆς χρῆσις τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως ἀναστήλωσις (*anastylose, anastilosi*) πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἀνακαινίσεως (*restauration*), καθ' ἣν ὑπερμέτρως χρησιμοποιεῖται νέον ὑλικὸν καὶ ἐπιδιώκεται ἀνευλαβῶς ἡ ὀλικὴ μνημείου τινὸς ἀνοικοδόμησις, ἀφορμωμένη ἐκ περιορισμένου ἀριθμοῦ σωζομένων ἀρχαίων τεμαχίων. Διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν Ἑλλάδι ὑγιᾶ ταύτην μέθοδον τῶν ἀναστηλώσεων δὲν θὰ εἶναι ἐφικτὴ ἡ ὀλικὴ ἀνέγερσις τῆς νοτίας κιονοστοιχίας τοῦ Παρθενῶνος.

Ἐπὶ πᾶσι τούτοις ὀφείλεται δίκαιος ἔπαινος εἰς τοὺς οἰκονομικῶς συντελέσαντας πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἀναστηλωτικῶν ἔργων παρ' ἡμῖν, πρότερον μὲν τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, προσφάτως δὲ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὀμάδα Ἀμερικανῶν φιλαρχαίων καὶ ἰδίᾳ τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἑλλάς, χώρα κατ' ἔξοχὴν ἀρχαιολογικὴ καὶ μνημειακὴ, δὲν δύναται ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει νὰ λησμονήσῃ τὸν χαρακτῆρά της τοῦτον παρὰ τὴν ἀποστολὴν της ὡς συγχρόνου ἔθνους, οὐδὲ νὰ παραμελήσῃ τὸ καθήκον της πρὸς μεγάλας καὶ μικρὰς περιόδους τῆς ἰδίας αὐτῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἱστορίας, ἡ ὁποία κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν ἀπέβη διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης. Ἐν τῷ εὐρεῖ τούτῳ ἀρχαιολογικῷ καθήκοντι σπουδαῖον μέρος καταλαμβάνουσιν αἱ ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι τῶν ἀρχαίων καὶ ἄλλων ἀξίων τῆς στοργῆς ταύτης μνημείων, αἱ ὁποῖα κατὰ τὴν ὀρθὴν, ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἰδίᾳ τονισθεῖσαν, γνώμην ἀποτελοῦσι τὸ ἀναγκαῖον ἐπιστέγασμα πάσης ἀνασκαφικῆς ἐργασίας.

Ἰδιαίτερος ὡσαύτως ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ τέταρτον κεφάλαιον τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς διασκέψεως, τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ περιβάλλον τῶν μνημείων καὶ τὰ πρὸς τοῦτο συνδεόμενα ζητήματα, ἧτοι τὴν προστασίαν τῶν κρασιπέδων τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων, τὸν καθορισμὸν αἰσθητικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς δουλείας περὶ αὐτοῦς, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν μνημειακῶν συγκροτημάτων ἀπὸ νεωτέρων νεοπλασμάτων,

καὶ τέλος τὴν χρησιμοποίησιν τῆς φυτείας ὡς αἰσθητικοῦ καὶ διακοσμητικοῦ στοιχείου περὶ τὰ μεμονωμένα ἢ τὰ καθ' ὁμάδας μνημεῖα.

Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἔχομεν πολλὰ νὰ διδαχθῶμεν ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἡμῶν τόπων. Ἦδη ὁ πρῶτος ἡμῶν ἀρχαιολογικὸς νόμος ὀρθῶς καθώριζεν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἐγκατάστασις ἀσβεστοκαμίνων εἰς ἀκτῖνα τριακοσίων μέτρων ἀπὸ τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων, ἡ δὲ διάταξις ἐπαναλαμβάνεται ἔκτοτε εἰς πάντας τοὺς ἀκολουθήσαντας ἀρχαιολογικοὺς νόμους. Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο τῆς προστασίας τῶν ἀρχαιολογικῶν χώρων ἀπὸ τῶν κυριωτάτων τούτων νεωτέρων αἰτίων τῆς καταστροφῆς τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐδημιούργησε μὲν ζώνην τινὰ προστασίας καὶ σωτηρίας περὶ τοὺς ἀρχαιολογικοὺς τόπους, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετόν, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀναγκαίαν αἰσθητικὴν πρόνοιαν περὶ τοῦ περιβάλλοντος τῶν μνημείων.

Κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ νομοθεσίαι ἄλλων ἔθνων προήχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς πολὺ πληρέστερα μέτρα προνοίας ἢ κατασταλτικὰ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν περιοίκων, εἶναι δὲ ἐπιγεγνησῆ ἡ ἀνάγκη, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν ῥυθμισθῇ νομοθετικῶς τὸ ζήτημα μετὰ πάσης τῆς ἐπιβαλλομένης προσοχῆς.

Ὁ Ἰταλικὸς νόμος καθορίζει αὐστηρῶς περὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τὴν εὐστόχως καλουμένην ὑπ' αὐτοῦ *zona di rispetto*, ζώνην σεβασμοῦ. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Γαλλικὸς καὶ ὁ Ἀγγλικὸς καὶ ὁ Βελγικὸς νόμος καθορίζουσιν ὁμοίως ζῶνας προστασίας (*zones de protection*).

Αἱ ζῶναι αὗται ἀποβλέπουσιν οὐχὶ μόνον ὅπως προστατεύσωσι τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆς ὑλικῶς ἐπιζημίου ἐπεμβάσεως τῶν περιοίκων, ἀλλ' ὅπως ἐγκαταστήσωσι περὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα καὶ αὐστηρὰς αἰσθητικὰς δουλείας, ἄνευ τῶν ὁποίων ἐπέρχονται αἰσθητικαὶ συμφοραὶ εἰς τὰ μνημειακὰ συγκροτήματα, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἐντὸς τῶν πόλεων ἢ πλησίον αὐτῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περὶ τῶν τοπείων Γαλλικοῦ νόμου τοῦ 1930 (*loi des sites*), ἡ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν μνημείων Γαλλικὴ ἐπιτροπὴ καθώρισε π.χ. μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ κατασκευὴ καπνοδόχων ὀρατῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ δάσος ἐστραμμένης πλευρᾶς τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν εἰς ἀπόστασιν ὀκτὼ

χιλιομέτρων! Ἀπέναντι τῆς λεπτομερείας ταύτης τί θὰ ἡδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ ἀντεπιδείξωμεν πρὸς αἰσθητικὴν προστασίαν τοῦ μεγίστου μνημείου τῆς οἰκουμένης, τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, εἰς πολὺ μικροτέραν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν; Οὐδὲν ἔχομεν ἀκόμη νομοθέτημα πρὸς πρόληψιν αἰσθητικοῦ τινος ἀπευκταίου πέριξ τῶν ἱστορικῶν μνημείων.

Καὶ ἡ σημασία τῆς φυτείας ὡς αἰσθητικοῦ παράγοντος εἶναι ἀμέσως ἀντιληπτή, ὁ δὲ σχηματισμὸς φυτικοῦ πλαισίου περὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα μετὰ προσεκτικὴν ἐξέτασιν τῶν χρησιμοποιητέων εἰδῶν τῆς φυτείας οὕτως, ὥστε νὰ ἐξαίρωνται τὰ μνημεῖα χωρὶς νὰ καταπνίγωνται καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ πλησίον μελέτης, εἶναι καθῆκον στοιχειώδους αἰσθητικῆς στοργῆς πρὸς τὰ μνημεῖα.

Παράδειγμα ἀπὸν παρέχουσιν οἱ τόποι, ὅπου ἡ ἀγαθὴ φύσις ἄνευ ἐπεμβάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀφειδῶς ἐπλασίωσε τοὺς ἱεροὺς χώρους· ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὴν Ὀλυμπίαν. Πόσον ὠραιότερος θὰ ἦτο ὁ Κεραμεικὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἐὰν ἐπυκνοῦτο τὸ ὀρθῶς πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀρξάμενον ἐκ μέρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας φυτικὸν πλαίσιον. Περιτεύουν

Τὸ ἀνάκτορο τῶν Βερσαλλιῶν ποὺ ἀνακαινίστηκε πρόσφατα. Φωτογραφία ἀπὸ τὸ Διαδίκτυο.

περισσότερα παραδείγματα προκειμένου περί πράγματος, τοῦ ὁποίου ἡ σημασία εἶναι πρόδηλος, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐφαρμογή δὲν εἶναι σύντονος διὰ τὴν ἔλλειψιν νομοθετικῆς αὐτοῦ ὀργανώσεως καὶ οἰκονομικῆς βεβαίως ῥυθμίσεως.

Διὰ ταῦτα πάντα χρειάζεται, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰδικὸς νόμος ἀνάλογος πρὸς τὸν Ἰταλικόν, τὸν Γαλλικὸν καὶ τοὺς ἄλλους σχετικὸς ἄλλων ἐθνῶν, θὰ εἴμεθα δὲ εὐτυχεῖς ἂν ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἔστρεφε καὶ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ εὐεργετικὸν του ἐνδιαφέρον. Ἡ πράξις αὕτη θὰ ἦτο τὸ μεγαλύτερον κέρδος ἀπὸ τῆς Διασκέψεως τῶν Ἀθηνῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

Ἀκαδημαϊκὸς

Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ, 1872-1910. ΠΡΩΤΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

Στις 5 Φεβρουαρίου 2007, ημέρα Δευτέρα έγιναν από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κύριο Κάρολο Παπούλια τα έγκαίνια έκθεσης με τον έδω τίτλο. Τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας προσφώνησε ο Πρόεδρος της Έταιρείας Άκαδημαϊκός κ. Έπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος και κατόπιν έλαβε τον λόγο ο Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Συμβουλίου, ο οποίος εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Κάρολος Παπούλιας ἀκούει τὶς ἐξηγήσεις τῆς Συμβούλου κυρίας Ντόρας Βασιλικοῦ γιὰ τὴν ἔκθεση Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία στὶς Κυκλάδες, 1872-1910. Πρῶτες ἔρευνες.

«Ἡ ἔκθεση τὴν ὁποία μᾶς κάνετε τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ ἐγκαινιάσετε ἀπόψε ἀφορᾷ τὴν ἀρχαιολογία τῶν Κυκλάδων κατὰ τὸ διάστημα 1872-1910 καὶ περιγράφει εἰκονικῶς τὴ δράση καὶ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων, πρωτοπόρων στὴν ἔρευνα, ποὺ θεμελίωσαν τὴ μελέτη ἑνὸς ἄγνωστου ἕως τότε πολιτισμοῦ, τοῦ Κυκλαδικοῦ.

Τὸ 1872 ποὺ ἀρχίζει ἡ ἀναδρομὴ μας στὸ παρελθόν, τὴ σήμερα γιγάντια Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία τὴν ἀποτελοῦσε ἓνα ἄτομο μόνο, ὁ Γενικὸς Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Παναγιώτης Εὐστρατιάδης. Τὴν τότε μόλις 35 ἐτῶν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία τὴν ἀπάρτιζε τὸ Συμβούλιό της, στὸ ὁποῖο κυριαρχοῦσε ἡ προσωπικότητα τοῦ Γραμματέως Στεφάνου Κουμανοῦδη, καὶ τοῦ Προέδρου Φιλίππου Ἰωάννου. Εἶχε ὅμως ἡ Ἐταιρεία ἓνα πλῆθος ἐταίρων καὶ συνεργατῶν. Ὁ κυριότερος ἀρχαιολόγος συνεργάτης της τότε ἦταν ὁ Παναγιώτης Σταματάκης, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες μορφές τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ποὺ ἔχει μείνει ἄγνωστος σχεδὸν στοὺς νεώτερους καὶ παραγνωρισμένος. Ἀνατέθηκε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Συμβούλιο στὸν Σταματάκη νὰ πάει στὴ Δῆλο ἀντιπρόσωπος καὶ ἐπόπτης τῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ Δημοσίου τῶν ἀνασκαφῶν ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσει ἐκεῖ ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐχομε κύριε Πρόεδρε μέγα μνημειακὸ παρελθὸν ἀλλὰ ἔχομε καὶ τὴν ἀτυχία, ὡς μικρὴ σχετικῶς χώρα –καὶ τὰ χρόνια ἐκεῖνα πολὺ μικρὴ καὶ ὀλιγάνθρωπη–, ἔχομε τὴν ἀτυχία νὰ μὴν ἐπαρκοῦμε, ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν ἔρευνα καὶ τὴ μελέτη τοῦ μνημειακοῦ παρελθόντος μας. Ἄν σ' αὐτὰ προσθέσουμε καὶ κάποια οἰκονομικὴ δυσπραγία, τότε φαίνεται φυσικὸ, ποὺ ἀπὸ πολὺ νωρὶς τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος ἐμπιστεύτηκε καὶ σὲ ξένους τὴν ἀνασκαφὴ καὶ δημοσίευση σπουδαίων τόπων τῆς χώρας μας, ὅπως ἡ Δῆλος, οἱ Μυκῆνες, ἡ Ὀλυμπία, οἱ Δελφοί, ἡ Κνωσός, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Παναγιώτης Σταματάκης λοιπὸν ἐγκαινιάζει τὴ δράση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας στὶς Κυκλάδες, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴ Δῆλο, καὶ δὲν περιορίζεται στὴν ἀπλὴ ἐποπτεία τῶν ἐργασιῶν τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων ποὺ εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἐρευνοῦν τὸ ἱερὸ νησί, ἀλλὰ, ἀνήσυχος, προχωρεῖ καὶ σὲ δικές του ἔρευνες, κυρίως περισυλλογῆς ἀρχαίων, ἀντιγραφή ἐπιγρα-

φῶν στὴ Δῆλο, τὴ Ρήνεια καὶ τὴ Μύκονο. Ὅλα ὅσα εἶδε στὰ νησιά αὐτά, ὅσα μελέτησε, τὰ ἀναφέρει στὶς θαυμάσιες ἐκθέσεις του πρὸς τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας.

Τὴ δράση της στὰ τρία νησιά, Δῆλο, Ρήνεια, Μύκονο τὴν συνέχισε ἡ Ἑταιρεία μὲ τὸν Δημήτριο Σταυρόπουλλο, Ἐφορο τῶν Ἀρχαιοτήτων ποὺ χάθηκε πρόωρα. Ἡ σύντομη σταδιοδρομία του στεφανώνεται ἀπὸ μία μεγάλη ἱστορικὴ ἀνακάλυψη, τὴν εὔρεση, τὸ 1898, τοῦ ἀποθέτη ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι τὸ 426-425 π.Χ. εἶχαν συγκεντρώσει ὅλα τὰ λείψανα τῶν ταφῶν ποὺ εἶχαν γίνει στὴ Δῆλο ἕως τότε. Ὀνόμασα ἱστορικὴ τὴν ἀνακάλυψη, γιατί γιὰ τὴν κάθαρση αὐτῆ τοῦ νησιοῦ, τὴν ἀνακομιδὴ καὶ τὴ μεταφορὰ τῶν λειψάνων τῶν νεκρῶν ἀπὸ τὴ Δῆλο στὴ Ρήνεια μᾶς μιλά ὁ Θουκυδίδης (III, 104). Τὸ νησιὸ τὸ κατεῖχαν τότε οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι τὸ ἤθελαν καθαρὸ ἀπὸ μιάσματα, γιατί ἡ Δῆλος ἦταν ἀφιερωμένη στὴ δηλιακὴ τριάδα, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἄρτεμι καὶ τὴ Λητώ. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ βόθρου καθάρσεως στὴ Ρήνεια ἀπὸ τὸν Σταυρόπουλλο μᾶς ἔδωσε μεγάλη ποσότητα ἀρχαίων ἀγγείων, πολύτιμων γιὰ τὴ γνώση τῆς ἀρχαϊκῆς νησιωτικῆς κεραμεικῆς καὶ ἀγγειογραφίας.

Συνεργάτης τοῦ Σταυρόπουλλου γιὰ μιὰ δεκαετία ὑπῆρξε ὁ Δημοσθένης Πίππας, ὁ ὁποῖος, Ἐπιμελητὴς τῶν Ἀρχαιοτήτων στὴ Μύκονο καὶ στὶς Κυκλάδες ἀπὸ τὸ 1909 ἕως τὸ 1933 ἀποτελεῖ ξεχωριστὸ παράδειγμα τῶν μοναχικῶν ἀρχαιολόγων τῆς παλιᾶς ἐποχῆς ποὺ πάσχιζαν γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων, μακριὰ ἀπὸ τὸ Κέντρο, καὶ ταυτίζονται σήμερα στὴ συνείδησή μας μὲ τοὺς τόπους ὅπου ἔδρασαν, κάτι ὡς τὰ δαιμόνια.

Ἄλλη λησμονημένη μορφή τῆς ἀρχαιολογίας στὶς Κυκλάδες τὰ παλιὰ τὰ χρόνια εἶναι ὁ Κλῶν Στέφανος (1854-1915), γιατρὸς καὶ ἀνθρωπολόγος, μὲ σπουδὲς στὸ Παρίσι, ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ μουσείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εἶχε καὶ ἀδελφὸ καθηγητὴ τῆς Ἀναλυτικῆς Γεωμετρίας καὶ τῆς Ἀνώτερης Ἄλγεβρας ποὺ ὀνομαζόταν Κυπάρισσος. Ὅπως γνωρίζω ἀπὸ διηγήσεις συγχρόνων τους, τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἀδελφῶν, Κλῶν καὶ Κυπάρισσος ὑποδηλώνουν τὴν πρὸς τὴν φυτολογία ἀγάπη τοῦ πατέρα τους. Ὁ Κλῶν Στέφανος, φοιτητὴς ἀκόμη, μὲ μικρὸ βοήθημα ποὺ τοῦ

ἔδωσε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, συνέλεξε τὸ 1874 ἐπιγραφὲς τῆς Σύρου καὶ κυρίως ἀντέγραψε τὶς περίφημες ἐνθυμήσεις ποὺ βρίσκονταν καὶ βρίσκονται χαραγμένες στὰ βράχια τῆς ἀκρογιαλιᾶς, στὸν ὄρμο Γράμματα τοῦ νησιοῦ. Δεκαετίες ἀργότερα, μὲ κίνητρο κυρίως τὰ ἀνθρωπολογικὰ του ἐνδιαφέροντα ἔκανε ἀνασκαφές, γιὰ λογαριασμό τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας στὴ Νάξο, σὲ περισσότερα σημεῖα, κατὰ τὴν περίοδο 1903-1909, καὶ ἔφερε στὸ φῶς σημαντικὰ μνημεῖα.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ πρωτοπόρος στὴν ἔρευνα τῶν Κυκλάδων εἶναι ὁ πολὺς Χρῆστος Τσοῦντας, θεμελιωτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς προϊστορίας. Ἡ Ἀμοργὸς τὸ 1894, ἡ Πάρος τὸ 1897, ἡ Σίφνος τὸ 1898, ἡ Σύρος τὴν ἴδια χρονιά εἶναι τὰ νησιὰ ὅπου ὁ Χρῆστος Τσοῦντας ἔκανε συστηματικὲς καὶ ἐκτεταμένες ἀνασκαφές καὶ ἔφερε στὸ φῶς νεκροταφεῖα, οἰκισμοὺς καὶ ἀκροπόλεις. Στὸν Τσοῦντα χρωστᾶμε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς μεγάλες του ἀνακαλύψεις στὰ νησιὰ ποὺ μνημονεύτηκαν, καὶ τὴ συστηματικὴ μελέτη τῶν εὐρημάτων μὲ τὴν ὁποία, μὲ διαδοχικὲς δημοσιεύσεις του στὴν *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα* μᾶς ἔδωσε πρῶτος τὴν ἱστορικὴ εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ στὸν ὁποῖο ἀνήκαν τὰ εὐρήματά του. Ἐκεῖνος ὀνόμασε τὸν πολιτισμὸ τῶν νησιῶν Κυκλαδικό, διέκρινε καὶ περιέγραψε τὰ ἰδιότυπα στοιχεῖα ποὺ αὐτὸς εἶχε καὶ τὸν χρονολόγησε στὴν τρίτη χιλιετία π.Χ., χρονολόγησε ποὺ ἰσχύει καὶ σήμερα.

Ὁ Τσοῦντας ἔκανε καὶ ἄλλες μεγάλες ἐρευνες ὅπου ἀναδείχτηκε πρωτοπόρος στὶς Μυκῆνες μὲ τὴν ἔρευνα τῶν νεκροταφείων καὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ στὴ Θεσσαλία, στὸ Σέσκλο καὶ στὸ Διμήνι, ὅπου ἀποκάλυψε καὶ ἐρμήνευσε ἕναν ἄλλο πολιτισμὸ, τὸν νεολιθικό.

Ἡ ἔκθεσή μας λοιπὸν εἰκονογραφεῖ τὸ ἔργο καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας στὶς Κυκλάδες, ἀπὸ τὸ 1872 μὲ τὸν Παναγιώτη Σταματάκη ἕως τὸ 1910, χρονιά κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ φωτογράφιση τῶν μνημείων ὀρισμένων νησιῶν, τῆς Σύρου καὶ τῆς Δήλου. Τὸ 1910 εἶναι ἕνα συμβατικὸ ὄριο, γιὰτὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία συνέχισε καὶ συνεχίζει τὶς ἐρευνες στὰ νησιὰ καὶ ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 19οῦ καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ ἕως σήμερα ἔχουν γίνεи μεγά-

λες άνασκαφές και άνακαλύψεις. Μνημονεύω μόνο, ως την κορυφή, την άνασκαφή στη Θήρα από τον Σπύρο Μαρινάτο και με εύχαρίστηση άνακοινώνω ότι κατά το 2006 ξανάρχισε ή έρευνα της άκρόπολης της Χαλανδριανής στη Σύρο, που πρώτος έρεύνησε το 1898 ο Χρήστος Τσούντας και συνεχίζει τώρα ή Προϊσταμένη της Έφορείας των Άρχαιοτήτων Κυκλάδων κυρία Μαρίζα Μαρθάρη. Άνάμεσα στον Κλώνα Στέφανο και σ' εκείνην, σε διάστημα 110 σχεδόν χρόνων, παρεμβάλλονται ο Χρήστος Καρούζος, ο Νικόλαος Κοντολέων, ο Ίάκωβος Δραγάτης, ο Λίνος Πολίτης, ο Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, ο Άλέξανδρος Καμπίτογλου, ή Βαρβάρα Φιλιππάκη, ο Βασίλειος Λαμπρινουδάκης, ο Χρήστος Ντιούμας και ή Λίλα Μαραγκοῦ, που με τις άνασκαφές και τις δημοσιεύσεις τους κρατούν ζωντανή την παράδοση της έρευνας που αρχίζει με τις περισυλλογές στηλών και γλυπτών στα χρόνια του Κυβερνήτη Ίωάννου Καποδίστρια και συνεχίζονται με τον Ίωάννη Κοκκώνη, πρώτο ύποέφορο των νησιών στην περίοδο της Άντιβασιλείας και με τον πολῦ Λουδοβίκο Ross, πρωτοπόρο και αυτόν στην καλλιέργεια της έπιστήμης, όταν ή Έλλάδα μόλις είχε τερματίσει τον Άγώνα.

Στην Έλλάδα συνηθίζουμε να θεωρούμε το παρόν σαν κάτι που υπήρχε άνεκαθεν ενώ στην πραγματικότητα ό,τι συμβαίνει τώρα είναι ή τελευταία έκδήλωση μίας ιστορικής άλληλουχίας. Σε πολλούς άρέσει να αλλάζουν αυτό που υπάρχει με κάτι που νομίζουν καλύτερο. Πολλές φορές όμως το καλύτερο δημιουργεί μια καταστροφή· λ.χ. ένα νέο μεγάλο μουσείο καταστρέφει τη φυσική μορφή του τόπου όπου κτίζεται, ή προσβάλλει με τρόπο χυδαίο εκείνο που θεωρούμε ως πρωταρχικής σημασίας ή άκόμη άφανίζει συνειδητά ό,τι μās έμπιστεύτηκε το παρελθόν για να το φυλάξουμε νομίζοντάς μας ότι είμαστε ή συνέχειά του. Η Άρχαιολογική Έταιρεία δέν διαθέτει δύναμη και έξουσία για να επιβάλει τις δικές της, όρθές, άπόψεις για το παρελθόν. Μόνο λοιπόν με τις πνευματικές και έπιστημονικές ένέργειές της μπορεί να κάνει κάτι και σ' ένα περιορισμένο κύκλο άνθρώπων, που και αυτοί είναι άνίσχυροι. Η έκθεση που θα έγκαινιάσετε έχει αυτόν τον σκοπό. Να θυμίσει, σ' έναν τομέα της άρχαιολογίας μόνον, σε

ποιους οφείλουμε τὸ παρὸν καὶ νὰ ὑποδηλώσουμε τρόπους ἐνεργείας ποὺ φέρουν πρόοδο καὶ ὄχι ἀνούσια προβολή.

Ἡ ἔκθεση ποὺ θὰ δεῖτε γίνεται σὲ αἶθουσα ποὺ διαμορφώθηκε μὲ δαπάνη τοῦ Ἰδρύματος «Σταῦρος Νιάρχος» καὶ ἀποτελεῖ ἔργο ἐκλεκτῶν συνεργατῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Τῆς τεχνοκριτικῆς κυρίας Ἐφης Ἀνδρεάδη, ποὺ μᾶς συμπαραστέκεται καὶ μᾶς βοηθᾷ μὲ τὴν ἐπιστημοσύνη της νὰ βλέπουμε κι ἐμεῖς ὀρθότερα τὰ πράγματα τοῦ παρελθόντος, τῶν ἀρχιτεκτόνων κυρίων Βασίλη Σγούτα καὶ Δημήτρη Σγούτα, ποὺ συµμερίζονται τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐταιρείας καὶ τὴν συνδράμουν σὲ πολλοὺς τομεῖς καὶ τῆς ὑπεύθυνης τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐταιρείας κυρίας Ἰωάννας Νίνου, ποὺ μὲ τὴ γνώση

Ἡ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΚΘΕΣΗ

Γιὰ τὰ ἑκατὸν ἐβδομήντα χρόνια τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
(1837-2007)

Ἡ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΤΙΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ 1872 - 1910

Πρῶτες ἔρευνες

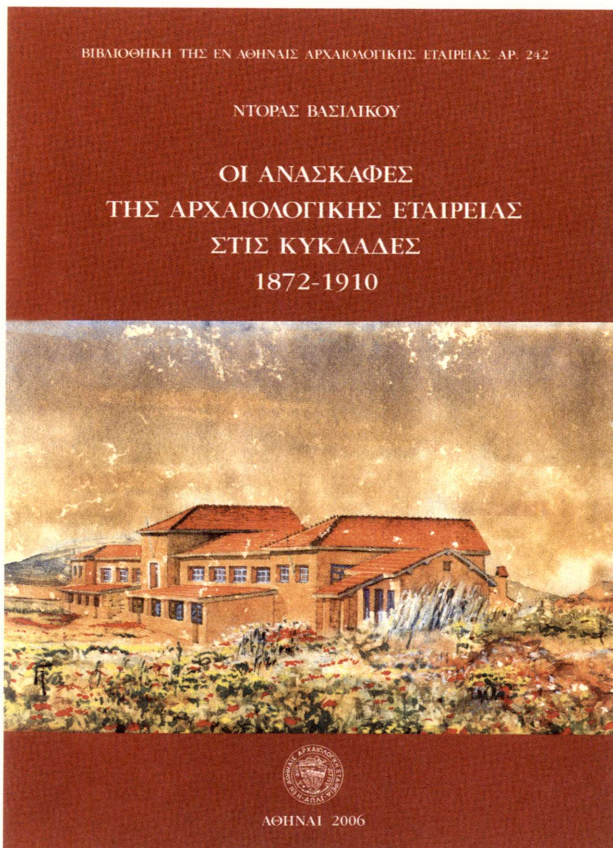
5 Φεβρουαρίου - 30 Ἀπριλίου 2007

ΑΘΗΝΑΙ 2007

της τοῦ παρελθόντος τῆς Ἐταιρείας εὐκολύνει τὴν ἔρευνα. Ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν συντονισμό τοῦ ὅλου ἔργου ἔδωσε στὴ ἔκθεση ἐπισημονικὴ ὑπόσταση μὲ τὸ εἰδικὰ γραμμένο βιβλίο της *Οἱ ἀνασκαφές τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας σὺς Κυκλάδες 1872-1910*, ποῦ θὰ ἀποτελεῖ πλέον πολύτιμη σελίδα τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία πρὶν ἀπὸ ἓνα μῆνα, σὺς 6 Ἰανουαρίου συμπλήρωσε 170 χρόνια βίου. Μὲ τὴν ἀποψινὴ ἔκθεση ὑπενθυμίζουμε τὸ ἔργο λίγων συνεργατῶν της καὶ δηλώνουμε συγχρόνως τὴν πρόθεσή μας νὰ συνεχίσουμε γιὰ τὰ χρόνια ποῦ ἔρχονται, πάντα μὲ νέο, σύγχρονο, πνεῦμα τὸ ἔργο μας τὸ παλαιό.

40 ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ

Ἡ 21^η Ἀπριλίου 1967 ὑπῆρξε τὸ τέρμα τοῦ δρόμου τῆς ἀναγέννησης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, ποῦ εἶχε ἀρχίσει τὸν Αὐγούστο τοῦ 1958 μὲ τὴν τοποθέτηση τοῦ Ἰωάννου Κ. Παπαδημητρίου ὡς Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τῆς ἀνάληψης ἀπὸ τὸν Παπαδημητρίου τῆς ἡγεσίας τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου τὸ ἔχω ἐκθέσει παλαιότερα¹. Ἡ ἐπιβολὴ τῆς δικτατορίας ἀφαίρεσε ἀπὸ τὸν Κλάδο τὴ φυσικὴ του ἡγεσία καὶ δημιούργησε ἀπογοήτευση στὰ μέλη του, τὰ ὁποῖα, ὅπως ὄλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν στερηθεῖ ξαφνικὰ τὴν ἐλευθερία νὰ ἐκφράζουν τὶς ἰδέες τους ἐλεύθερα.

Τὰ ἐπὶ χρόνια τοῦ καθεστώτος δημιούργησαν σὲ κάποιους ἀρχαιολόγους νέα νοοτροπία. Συγχρόνως ἡ ἐνίσχυση τοῦ Κλάδου μὲ νέα μέλη ἔπαψε νὰ γίνεται κατὰ τὸν καθιερωμένο, νόμιμο, τρόπο. Ἡ παρὰ τοὺς κανόνες εἴσοδος πολλῶν νέων προσώπων στὴν Ὑπηρεσία δημιούργησε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα βαθὺ διχασμὸ ποῦ ἐκδηλώθηκε κυρίως κατὰ τὰ μετὰ τὸ 1974 χρόνια. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ οἱ παλιὲς γενιὲς τῶν ἀρχαιολόγων ἀποσύρθηκαν καὶ τὴ διοίκηση τῶν πραγμάτων τὴν ἀνέλαβαν πρόσωπα χωρὶς κανένα σύνδεσμο μὲ τὸ πνεῦμα ποῦ κυριαρχοῦσε στὴν Ὑπηρεσία τὰ παλιότερα χρόνια, γιὰ τὴ 21^η Ἀπριλίου ὑπῆρξε καίρια, πνευματικὴ, τομὴ στὴν πορεία τῆς Ὑπηρεσίας. Τὰ τελευταῖα 40 χρόνια ἀκολουθεῖ διαφορετικὸ δρόμο ἀπὸ τὴν παλιότερη τῶν 123, ἕως τὸ 1967, χρόνων.

Ὁ Ἰωάννης Παπαδημητρίου ἔγινε Διευθυντὴς Ἀρχαιοτήτων μὲ τὴν ὁμόθυμη συγκατάθεση τοῦ Κλάδου. Ὅταν ἀνέλαβε τὴ Διεύθυνση ζήτησε ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Γεώργιο Βογιατζῆ νὰ καλέσει τοὺς Ἐφόρους τῶν Ἀρχαιοτήτων

1. *Δοκίμιο γιὰ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Νομοθεσία* (1982) 59-63, 204-205· *ΕΔΑΕ* 2, 1989, 17-20· *Ὁ Μέντωρ* 21, 1992, 117-120· *Ὁ Μέντωρ* 25, 1993, 45, 67-68· *Ἡ περιπέτεια τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας σὸν βίον τοῦ Χρήστου Καρούζου* (1995) 128-146· *Ἐπανος Ἰωάννου Κ. Παπαδημητρίου* (1997) 35-44.

στην Ἀθήνα γὰ νὰ τοὺς ἀνακοινωθεῖ ἡ νέα πορεία τῆς Ὑπηρεσίας.

Ἡ σύσκεψη ἔγινε καλοκαίρι ἀκόμη τοῦ 1958 στὸ παλιὸ κτήριο τοῦ Ὑπουργείου κοντὰ στὴ Μητρόπολη. Μετὰ τὸ τέλος τῆς τραβήχτηκε ἀναμνηστικὴ φωτογραφία τῆς ὁποίας μοῦ εἶχε δώσει ὁ Παπαδημητρίου ἓνα ἀντίτυπο. Ὑποθέτω ὅτι θὰ δόθηκαν οἱ φωτογραφίες καὶ στοὺς εἰκονιζόμενους καὶ κάπου λανθάνουν ἢ χάθηκαν. Δημοσιεύεται ἐδῶ ὡς ἀνάμνηση μιᾶς ἐποχῆς. Τὰ πρόσωπα ποὺ εἰκονίζονται στὴ φωτο-

Γραφεῖο Ὑπουργοῦ Παιδείας, καλοκαίρι τοῦ 1958. Εἰκονίζονται:
 1. Φοῖβος Σταυρόπουλος, 2. Μανόλης Χατζηδάκης, 3. Σέμνη Καρούζου,
 4. Γιάννης Μηλιάδης, 5. Ἰωάννα Κωνσταντίνου, 6. Νικόλαος Βερδελῆς,
 7. Εἰρήνη Βαρούχα, 8. Ἰωάννης Θερεψιάδης, 9. Ἰωάννης Παπαδημη-
 τρίου, 10. Ἰωάννης Κοντῆς, 11. Γεώργιος Βογιατζῆς, Ὑπουργὸς Παι-
 δείας, 12. Δημήτριος Πάλλας, 13. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος, 14. Φώτης
 Πέτσας, 15. Στυλιανὸς Πελεκανίδης, 16. Δημήτριος Λαζαρίδης, 17.
 Μάρκελλος Μιτσός, 18. Χρήστος Καροῦζος.

γραφία είναι οι Έφοροι μόνον που ύπηρετοῦσαν τὸ 1958, οἱ ἑξῆς: 1. Φοῖβος Σταυρόπουλος (1904-1972), 2. Μανόλης Χατζηδάκης (1909-1998), 3. Σέμνη Καρούζου (1897-1994), 4. Γιάννης Μηλιάδης (1895-1975), 5. Ἰωάννα Κωνσταντίνου (1907-1989), 6. Νικόλαος Βερδελῆς (1906-1966), 7. Εἰρήνη Βαρούχα (1898-1979), 8. Ἰωάννης Θρεψιάδης (1897-1962), 9. Ἰωάννης Παπαδημητρίου (1904-1963), 10. Ἰωάννης Κοντῆς (1910-1975), 11. Γεώργιος Βογιατζῆς, Ὑπουργὸς Παιδείας (1913-2003), 12. Δημήτριος Πάλλας (1907-1995), 13. Νικόλαος Ζαφειρόπουλος (1912-1996), 14. Φώτης Πέτσας (1918-2004), 15. Στυλιανὸς Πελεκανίδης (1909-1980), 16. Δημήτριος Λαζαρίδης (1917-1985), 17. Μάρκελλος Μιτσός (1908-1991), 18. Χρῆστος Καροῦζος (1901-1967).

Δὲν παρέστησαν στὴ συγκέντρωση ὁ Χαράλαμπος Μακάρωνας (1905-1977), ὁ Νικόλαος Πλάτων (1908-1992) καὶ ὁ Βασίλειος Καλλιπολίτης (1910-1983).

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

Αισθάνομαι ἄβολα μετὰ τόσους ειδικούς στήν τέχνη νὰ ὀμιλήσω γιὰ τὰ φιλμ καὶ τὰ βίντεο τῆς Λήδας Παπακωνσταντίνου, ὅπως αὐτὰ παρουσιάζονται στὰ Λουτρά Παράδεισος στή Θεσσαλονίκη¹. Θὰ προσπαθήσω ὥστόσο νὰ δώσω κάποια ἀπάντηση στοῦ ἐρώτημα: γιατί ἡ Λήδα Παπακωνσταντίνου ἐκθέτει μέσα σὲ μνημεῖο, σὲ ἓναν πολυφωνικὸ καὶ τόσο δύσκολο χῶρο;

Τὰ Λουτρά Παράδεισος κτίστηκαν τὸ 1444 ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν σουλτάνο Μουράτ Β΄ – ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Μπέη χαμάμ = τὸ Λουτρὸ τοῦ Μπέη – γιὰ νὰ τονώσει τὴ ζωὴ τῆς πόλεως, ποὺ εἶχε ὑποβιβασθεῖ μετὰ τὴ δραματικὴ ἄλωση τοῦ 1430 καὶ τὴν κατάλυση ὑπερχλιετοῦς βυζαντινῆς κυριαρχίας². Τὸ λουτρὸ ἰδρύθηκε στοῦ κέντρο τῆς πόλεως, πάνω στήν κεντρικὴ ὀδικὴ ἀρτηρία καὶ λειτουργοῦσε μὲ δύο πτέρυγες ταυτοχρόνως, ὡς ἀνδρικό καὶ ὡς γυναικεῖο, συνεχῶς ἕως τὸ 1972, ὅποτε καὶ ἐξαγοράσθηκε ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο. Ἐκτοτε ἔμεινε κλειστό καὶ σιγὰ σιγὰ μετατράπηκε σὲ ἀποθήκη ὑλικῶν. Ἡ παγωνιὰ ἀντικατέστησε τοὺς ὑδρατμούς, τὴ χαλάρωση, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου σὲ δέσμες ἀκτίνων ἀπὸ τοὺς φεγγίτες τῶν τρούλλων, τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς, τὸν διάχυτο ἐρωτισμό.

1. Λήδα Παπακωνσταντίνου, *Performance, Film, Video 1968-2004*, Λουτρά Παράδεισος, ἀπὸ 16 Νοεμβρίου ἕως 3 Δεκεμβρίου 2006, Μακεδονικὸ Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης – Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης μὲ τὴ στήριξη τῆς 9ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Θεσσαλονίκης. Προσφώνηση σὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου Λήδα Παπακωνσταντίνου, *Performance, Film, Video 1969-2004*, ἐκδόσεις Κύβος 2005, μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς Ἑλένης Σαρόγλου, Μακεδονικὸ Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης, 18 Νοεμβρίου 2006.

2. Ἰωάννου Ἀναγνώστου, *Διήγησις περὶ τῆς τελευταίας ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης*, εἰσαγωγὴ-κείμενο-μετάφραση-σχόλια Γιάννη Τσάρα, Θεσσαλονίκη 1958, κεφ. 21, σελ. 64. 19-22: *διηρπάγησαν γὰρ αἱ τοῦτων ἕλαι καὶ κίτμασιν ἄλλοις προσετέθησαν καινοτέροις καὶ μάλιστά γε τῶ νῦν ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως ὀρωμένῳ καὶ κοινῷ βαλανεῖῳ.*

Στὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1990 καὶ ἀφοῦ τὸ λουτρὸ δέχθηκε μετὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1978 ἐπισκευές, τὰ ὑλικά ἀπομακρύνθηκαν, οἱ δύο προθάλαμοι καὶ οἱ χώροι τοῦ ἀνδρικοῦ τμήματος καθαρίστηκαν καὶ τὸ λουτρὸ ἀνοίξε στὸ κοινὸ πρῶτα ὡς μνημεῖο καὶ ἐνίστε σὲ διαλέξεις, ἐκθέσεις, θεατρικὲς παραστάσεις καὶ μουσικὲς ἐκδηλώσεις. Τὸ λουτρὸ κρατήθηκε μακριὰ ἀπὸ ἐξωραϊστικὲς ἐπεμβάσεις, δηλαδή δὲν ἔγινε ὥραϊο. Δέχθηκε μόνον ἀναγκαῖες ἐπιδιορθώσεις καὶ ἡ κατάστασή του παγοποιήθηκε στὴ στιγμή τῆς ἐγκατάλειψής του.

Τὰ Λουτρὰ Παράδεισος (ἐσωτερικὸ) τῆς Θεσσαλονίκης σήμερα.

Δὲν ἄργησα νὰ καταλάβω ὅτι οἱ ὑδρατμοί, ἡ ζέστη καὶ ὁ ἐρωτισμὸς εἶχαν ἐμποτίσει τοὺς τοίχους τοῦ μνημείου καὶ μολονότι τὸ σύστημα θέρμανσης εἶχε ἀπὸ δεκαετίες πολλὲς νὰ λειτουργήσει ἀρκοῦσε ἢ παρουσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὀλίγον φῶς γιὰ τοὺς τοίχους νὰ ὀμιλήσουν.

Δὲν εἶναι περίεργο λοιπὸν ποὺ οἱ χῶροι αὐτοῦ τοῦ μνημείου εἶναι ιδιαίτερα ἀτμοσφαιρικοὶ καὶ ὡς ἐκ τούτου περιζήτητοι ἀπὸ τοὺς ἐπισκέπτες ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες. Οἱ χῶροι ὅμως τοῦ παλιοῦ λουτροῦ δὲν εἶναι αἶθουσες γκαλερί, ὅπου ἀναρτῶνται ἔργα, ἀλλὰ συχνά, πολὺ συχνά, ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος αὐτὰ νὰ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὸ μνημεῖο ὡς σώματα ξένα ἐὰν δὲν τὸ φροντίζουν ἢ ἐὰν δὲν ἔχουν τὴν καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα νὰ προκαλέσουν τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ νὰ συνομιλήσουν μαζί του· τὸ μνημεῖο εἶναι μνημεῖο, ἀκτινοβολεῖ τὴ δική του αὔρα, εἶναι αὐτάρκες καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη οὐδὲ κὰν διερμηνευτοῦ.

Τὰ Λουτρὰ Παράδεισος (ἐσωτερικὸ) τῆς Θεσσαλονίκης σήμερα.

Ἡ προβολὴ τῶν ἔργων (ὀλιγόλεπτα φιλμ καὶ βίντεο) τῆς Λήδας Παπακωνσταντίνου μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Ντένη Ζαχαρόπουλου ἀπ' εὐθείας στοὺς λεκιασμένους ἢ τοιχογραφημένους τοίχους τοῦ λουτροῦ προκαλοῦν μιὰ εὐχάριστη διάθεση. Πρῶτα - πρῶτα μπαίνουντας στὸν προθάλαμο τοῦ λουτροῦ οἱ ἀρχές: τὸ ἡμίφως μὲ 'κείνη τὴν σπαρالياσμένη βασιλικὴ κορώνα, γυμνὴ ἀπὸ κάθε δύναμη, ὁ ἦχος τῆς κινηματογραφικῆς μηχανῆς προβολῆς super 8 νὰ ἀντανακλᾶται στὸν ὑπερκεείμενο θόλο μὲ τὶς χτυπημένες ἀπὸ τὸν σεισμὸ τοιχογραφίες καὶ νὰ σὲ καθησυχάζει ὅτι αὐτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν εἶναι ζωὴ ἀλλὰ πλάσμα ζωῆς, καὶ 'κεῖ, δίπλα στὴν εἴσοδο, τὰ πορτραῖτα τῶν φίλων διαδέχονται ὡς καλωσόρισμα τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Μέσα ἀπὸ τὴ στενὴ εἴσοδο, τόσο στενὴ γιὰ νὰ μὴν ἐπιτρέπει τὴ ζέση τοῦ λουτροῦ νὰ ἐξέρχεται, σὰν ἀπὸ κλειδαρότρυπα, ἡ καθισμένη μπροστὰ στὸν καθρέφτη ὁμορφὴ γυναίκα μὲ τὴ βαθειὰ βυσινὴ μεταξωτὴ ρόμπα νὰ μακιγιᾶρεται καὶ νὰ ξεμακιγιᾶρεται, δηλαδὴ νὰ ντύνεται καὶ νὰ ξεντύνεται συνεχῶς. Στὸν ἐπόμενο περίκεντρο χῶρο τοῦ μέσου οἴκου οἱ ψίθυροι καὶ τὰ σφιχταγκαλιάσματα³ προβαλλόμενα σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πολύλοβα ἀψιδώματα τοῦ τοίχου ἔχουν στὸ κέντρο τους ἐστιασμένο ρομβοειδὲς κόσμημα τῆς τοιχογραφίας, τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται ἐδῶ ὡς ἡ μήτρα τῆς μήτρας. Στὸν ἐπόμενο μικρὸ θάλαμο πρὸ τοῦ ἔσω οἴκου τὸ κυοφορούμενο τῆς ἐγκύου γυναίκας, κάτι ποὺ ὡς λάβα ἠφαιστείου ἀναδεύεται, κάτι ποὺ ὡς νερὸ κελαρύζει, προβάλλεται καὶ μισοφαίνεται ὄχι ὡς θέμα ἀλλὰ ὡς χρῶμα καὶ ὡς κίνηση καὶ ἀπὸ τοὺς παραδιπλανοὺς θαλάμους μέσω μισάνοιχτων ἀνοιγμάτων ἐνδιάμεσων τοίχων.

Στὸν σταυρόσχημο κεντρικὸ χῶρο τοῦ ἔσω οἴκου μὲ τοὺς τροῦλλους καὶ μὲ τὰ γωνιακὰ διαμερίσματα μπαίνουντας, ἀπέναντι ἢ ὑπογραφὴ τῆς Λήδας σὲ διάφορες ἐκφράσεις⁴, στὸν ἓνα τροῦλλο τὸ στόμα τῆς γυναίκας ποὺ δαγκάνει τὸ πράσινο

3. The arrows are of Eros – Τὰ βέλη εἶναι τοῦ Ἔρωτα [1985].

4. Oh Godar. Celebrating Godar, self portrait – Δοξάζοντας τὸν Godar, αὐτοπροσωπογραφία [1969].

μῆλο⁵ – γιὰ ποιὸ λόγο ἄραγε; –, στὸν ἄλλο τρουῖλλο οἱ δύο μάσκες ποὺ ἀλληλομισοῦνται καὶ ἀλληλοερωτεύονται⁶. Τὰ πρόσωπα προβαλλόμενα στοὺς τρουῖλλους παραμορφώνονται ἐπιθυμητὰ ὄχι λόγω κάποιου καθρέφτη παραμορφωτικοῦ ἀλλὰ λόγω τῆς ὑπακοῆς των στὰ σχήματα τοῦ παλαιοῦ κτηρίου. Στὸ κέντρο τοῦ χώρου κάτω ἀπὸ τὸν κεντρικὸ τρουῖλλο, στὸν μαρμάρينو πάγκο ὅπου τόσα σώματα ἔχουν ξαπλώσει προβάλλεται τὸ γυμνὸ κορμὶ γυναίκας νὰ δέχεται τὶς περιποιήσεις(;) ποὺ τόσο τὸ σημαδεύουν, ἀπὸ τὰ χέρια ἑνὸς κουρσάρου τῆς ζωῆς ποὺ κρατεῖ μαχαίρι⁷.

Σὲ μικρὴ κόγχη τῆς νότιας κεραίας, οὔτε ἡμικυκλική, οὔτε τετράπλευρη ἀλλὰ τριγωνικὴ τοποθετεῖται τὸ ξετύλιγμα τοῦ λαβυρίνθου μέσα ἀπὸ τὰ ξανθὰ σγουρὰ μαλλιά γυναίκας καὶ ὅ,τι αὐτὸς κρύβει⁸. Στὸ νοτιοανατολικὸ γωνιαῖο διαμέρισμα ἢ ἀπόδραση τοῦ πρωτοπλάσματος μέσω κάποιας σχισμῆς τοῦ κουτιοῦ ποὺ τὸν προστάτευε, ἢ ἀπόδρασή του στὸν κόσμο ὅπου βρίσκει τὴν ἐλευθερία ἀλλὰ καὶ τὸν θάνατο⁹, στὸ βορειοανατολικὸ γωνιαῖο διαμέρισμα τὸ ψιθυριστὸ ἀργεντίνικο ταγκὸ τοῦ εὐτυχισμένου ἀνδρογύνου διδύμου¹⁰, μετὰ τὰ δῆθεν ὄχι καὶ τὰ ναὶ Ἐκείνης καὶ Ἐκείνου¹¹ στὴ δυτικὴ κεραία, καὶ τέλος κάτω ἀπὸ τοὺς διακοσμητικοὺς σταλακτίτες τοῦ βορειοδυτικοῦ γωνιαίου διαμερίσματος οἱ ἦχοι κάποιας ἀναχώρησης

5. Bite. A single action with a history – Μία καὶ μόνη πράξη μὲ ἱστορία [1970].

6. Do you love me. In another way – Μὲ ἄλλο τρόπο [1969].

7. Votive. A profoundly religious comment of unspecified dogma – Βαθύτατα θρησκευτικὸ σχόλιο ἀδιευκρινήστου δόγματος [1969].

8. Strip. The chronicle of an interrogation – Γδύσου. Τὸ χρονικὸ μᾶς ἀνάκρισης [2004].

9. Boxed. Regarding the space within and without – Σχετικὰ μὲ τὸ χῶρο, τὸν μέσα καὶ τὸν ἔξω [1970].

10. Genet's toaster. Hommage to Jean Genet – Ἡ τοσιέρα τοῦ Genet. Ἀφιέρωμα στὸν Jean Genet [1997].

11. They. About woman, man, and self – Ἀναφορικὰ μὲ τὴ γυναίκα, τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἑαυτό [1971].

καὶ τὰ σπαραχτικὰ δάκρυα τῆς πριγκήπισσας ποῦ σταλάζουν στὴ μαρμάρινη γούρνα τοῦ λουτροῦ.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἱστορίες τῆς Λήδας, ποῦ εἶναι εἰκαστικὰ ρουμπαγιὰ τελοῦνται ταυτοχρόνως μέσα στὸ λουτρό, μέσα στὸ ἡμίφως καὶ τὴ σιγαλιὰ τοῦ μνημείου, καὶ θὰ πρέπει νὰ τὶς ἀντιληφθεῖ ὁ ἐπισκέπτης ὡς ὀρχήστρα ἀπὸ διάφορα ὄργανα ποῦ ταυτοχρόνως παίζουν καὶ παράγουν μουσική. Κάτι παρόμοιο δὲν συμβαίνει ἄραγε καὶ στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς ἱστορημένης βυζαντινῆς ἐκκλησίας στὸ φῶς τῶν κεριῶν;

Μὲ τὴ σύντομη περιγραφή ἴσως ἀπάντησα κάπως στὸ ἐρώτημα ποῦ ἔθεσα προηγουμένως, ποιά ἢ σχέση τοῦ ἔργου τῆς Λήδας Παπακωνσταντίνου μὲ τὸ μνημεῖο καὶ τὸν χρόνο. Τὸ ἔργο τῆς δὲν ἀγνοεῖ τὸ μνημεῖο ἀλλὰ καταργώντας τὴ χρονικὴ ἀπόσταση ἀνάμεσά τους συνδιαλέγεται μαζί του· τοῦ δίνει τὴ ζωὴ του παρουσιάζοντας ὑπαινικτικὰ καὶ μὲ τρυφερότητα ἀνθρώπινες σχέσεις σὲ τόσες ἐκφάνσεις, καὶ δέχεται ἀπὸ αὐτὸ εὐγνωμόνως καὶ ἐνσωματώνει ὡς φόντιο τῶν εἰκόνων καὶ ὡς περίγυρο τὴν παλαιότητά του, τὴ σταθερότητα, τὶς ρωγμὲς καὶ τὶς σκιὲς ἀλλὰ καὶ τὶς φωνὲς ποῦ ἄφησε πάνω του ὁ χρόνος καὶ ἡ χρῆση.

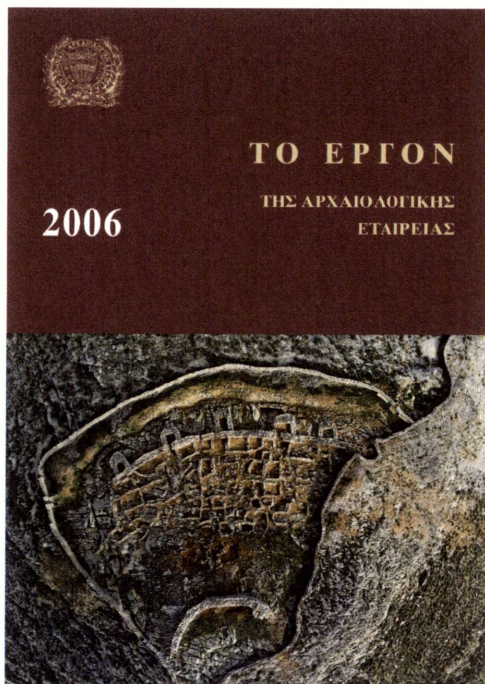
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ 2006

Στις 22 Ἀπριλίου ἔγινε στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ μεγάρου μας ἡ ἔκθεση τοῦ Ἔργου 2006 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, μὲ μεγάλη προσέλευση ἐταίρων καὶ φιλαρχαίων. Μετὰ τὴν ὁμιλία τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως διανεμήθηκε ὁ τόμος 53 τοῦ Ἔργου 2006. Ὅμως στὴ σελίδα 11 στίχος 3-4 ἀπὸ πάνω πρέπει νὰ ἀντικατασταθεῖ ἡ λέξη *Μεσοελλαδικοῦ* μὲ τὴν ὀρθὴ *Πρωτοελλαδικοῦ*. Τὸ λάθος ὀφείλεται στὸν συντάκτη τοῦ κειμένου Γενικὸ Γραμματέα τῆς Ἐταιρείας, ὁ ὁποῖος τὸ ἀποδίδει στὴν ἐπίδραση τοῦ δαίμονος τοῦ Μαραθῶνος!

Γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἐταιρείας δημοσιεύτηκαν σὲ ἀρκετὲς ἐφημερίδες εὐμενεῖς περιγραφὲς καὶ ἀποσπάσματα τῆς ὁμιλίας τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως. Σὲ μιὰ περίπτωση ὑπῆρξε ἀποδοκιμασία τῶν ἀπόψεών του, ἀλλὰ ὅπως φαίνεται «Ἡ μὲν φωνὴ φωνῆ Ἰακώβ, αἱ δὲ χεῖρες χεῖρες Ἡσαῦ» (*Γένεσις* 27, 22).

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΙΛΟΞΕΝΕΙ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Κατὰ τὸ διάστημα Ἰανουαρίου 2006-Μαΐου 2007, ἕξ αἰτίας τῶν γενικῶν ἐπισκευῶν τῆς Σιναίας Ἀκαδημίας γίνονταν σὶδὸ Μέγαρο τῆς Ἐταιρείας οἱ συνεδριάσεις τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τῆς Πέμπτης συνεδρίαζε σὶτὴ μικρὴ αἴθουσα ἢ Ὀλομέλεια καὶ τῆς Τρίτης γίνονταν σὶτὴ μεγάλη αἴθουσα οἱ Δημόσιες Συνεδρίες.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (Carte postale τοῦ 1916).

ΤΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 2006 μέχρι 18 Μαΐου 2007 ἔγιναν στὴ μικρὴ αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας οἱ συνεδρίες τοῦ Σεμιναρίου Μινωικῆς Ἀρχαιολογίας ποὺ διοργανῶνουν οἱ κύριοι Γιάννης Σακελλαράκης, Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἔ.τ., Λευτέρης Πλάτων, Λέκτωρ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀνδρέας Βλαχόπουλος, διδάκτωρ Ἀρχαιολογίας.

Τὰ Σεμινάρια ἔγιναν ἡμέρα Παρασκευή, τὸ ἀπόγευμα καὶ μίλησαν οἱ κυρίες καὶ κύριοι κατὰ σειρὰν ὡς ἑξῆς:

- 15.12.06. Δρ. Ἐλευθερία Τσακανίκα Θεοχάρη, Πολιτικὸς Μηχανικὸς Ε.Μ.Π., *Ἄδραμοι ρόλων τοῦ ξύλου σὶ ἀνακτορικῶν τύπων κτήρια τῆς Μινωικῆς Κρήτης.*

- 9.2.07. Δρ. Ἄννα Μιχαηλίδου, Διευθύντρια Ἐρευνῶν στὸ Κέντρο Ἑλληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἀρχαιότητος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, *Ἡ μέτρηση τοῦ βάρους στὸ Αἰγαῖο τῆς Ὑστερῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ – Τὰ ἐργαλεῖα μέτρησης καὶ ὁ ἄνθρωπος.*

- 2.3.07. Μεταξία Τσοποπούλου, Ἀρχαιολόγος, *Τὸ προανακτορικὸ νεκροταφεῖο τοῦ Πετρά Σητείας – Πρῶτες παρατηρήσεις.*

- 23.3.07. Καθηγητῆς Yuval Goren (Tel Aviv University), καθηγητῆς Διαμαντῆς Παναγιωτόπουλος (Πανεπιστήμιο τῆς Heidelberg), *The lords of the rings: An analytical approach to the riddle of the «Knossian replica rings».*

- 27.4.07. Δρ. Στέλλα Μανδαλάκη, *Ἡ ὄρχηση στὴ μινωικὴ κοινωνία.*

- 18.5.07. Καθηγητῆς Jeffrey Soles, *Did the Minoans belong to an ancestor-worshiping society?*

ΔΩΡΕΕΣ

Πρόσφεραν χρηματικά ποσά εις μνήμην Σταματίας Ξυλά: οί 'Α. καὶ Ζ. Πολυχρονιάδη, ἡ Κ. Μ. Πρωτόπαπα, ἡ Ρωξάνη Τομπροπούλου καὶ ἡ Matti Egon. Εἰς μνήμην 'Ηλία Κόλλια ἡ Μέλω Πωλογιώργη, εἰς μνήμην Μαίρης Οἰκονομάκου ἡ Κωνσταντίνα Τσάιμου καὶ εἰς μνήμην Θάλειας Λαζαρίδου ἡ Καλλιόπη Λαζαρίδου.

Ἐπὲρ τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας πρόσφεραν ὁ Γεώργιος Δάικος καὶ ἡ Ἑλληάνα Ραυτοπούλου.

Ὁ ἐταῖρος Παναγιώτης Βελισσαρίου († 27.8.2006) κληροδότησε στὴν Ἑταιρεία τὸ σπῆτι του στὸ Μοσχάτο μὲ τὸ περιεχόμενό του, ἔπιπλα, βιβλία καὶ τὸ προσωπικό του ἀρχεῖο.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ 22 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2007

Στην Ἀθήνα σήμερα, Κυριακή 22 Ἀπριλίου 2007, ὥρα 9.30 π.μ. ἔγινε στὴ μικρὴ αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Πανεπιστημίου 22, ἡ πρώτη Τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ἐταίρων τῆς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παραβρέθηκαν οἱ ἑξῆς:

1. Ἀλέξανδρος Γούναρης 2. Δημήτριος Κοζομπόλης 3. Μιλτιάδης Χατζόπουλος 4. Χαράλαμπος Γιαμαλάκης 5. Κωνσταντίνα Καζᾶ 6. Ἐλένη Παπασταύρου 7. Φώτιος Κατζούρος 8. Διονύσιος Μαυρόγιαννης 9. Μάκης Τσαπόγας 10. Ἔβη Τουλούπα 11. Ἀθηνᾶ Ἰακωβίδη 12. Σπύρος Ἰακωβίδης 13. Διονύσιος Μινώτος 14. Μάντω Οἰκονομίδου 15. Ἀλεξάνδρα Λοῖζου 16. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος 17. Χρῦσανθος Χρήστου 18. Ἑλληάννα Ραυτοπούλου 19. Παυλίνα Καραναστάση 20. Μέλπω Πωλογιῶργη 21. Χαράλαμπος Κριτζᾶς 22. Πηνελόπη Ἀγαλλοπούλου 23. Νικόλαος Γκιολῆς 24. Ντόρα Κόνσολα 25. Ἄννα Παπαμιχαῖλ 26. Θεόδωρος Ἀραβάνης 27. Καίτη Μποτοπούλου 28. Αἰκατερίνη Δημακοπούλου 29. Ἰωάννης Παπαποστόλου 30. Ἰωάννα Τσιριγώτη Δρακωτοῦ 31. Klaus Valtin von Eickstedt 32. Ἄννα Μανουηλίδου 33. Μαρία Παντελίδου 34. Παναγιώτα Σωτηρακοπούλου 35. Δημήτριος Κουτρούμπας 36. Μαρίζα Μαρθάρη 37. Ντόρα Βασιλικῶ 38. Ἐλένη Παπανικολάου 39. Μενέλαος Τουρτόγλου 40. Στέφανος Ἡμελλος 41. Ἡρακλῆς Δανιὴλ 42. Ἀλέξανδρος Μαζαράκης Αἰνιᾶν 43. Κωνσταντῖνος Ζάχος 44. Λίλα Μαραγκοῦ 45. Ἡλέκτρα Ἀνδρεάδη 46. Βασίλης Σγούτας 47. Ἰωάννης Πετρόχειλος 48. Ἄλκησις Χωρέμη 49. Ἐλένη Walter Καρύδη 50. Ἐλένη Κουνουπιώτου Μανωλέσσου 51. Εὐγενία Βικέλα 52. Κωνσταντίνα Πέππα Δελμούζου 53. Ἀγγελικὴ Ἀνδρειωμένου 54. Ἡὼς Τσοῦρτη 55. Βασίλειος Πετράκος 56. Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου 57. Πέτρος Καλλιγᾶς 58. Ἰορδάνης Δημακόπουλος 59. Βασίλειος Ἀραβαντινὸς 60. Ἀνδρέας Βλαχόπουλος 61. Μαρία Λαδᾶ Μινώτου 62. Βασιλικὴ Μαχαίρα.

Πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος, σύμ-

φωνα με τον Όργανισμό, πρότεινε την έκλογή ως μελών του Προεδρείου της Συνέλευσης, με φανερή ψηφοφορία, του κ. Σπυρίδωνος Ίακωβίδη ως Προέδρου, της κυρίας Μαρίζας Μαρθάρη ως Αντιπροέδρου, της κυρίας Εύγενίας Βικέλα ως Πρώτης Γραμματέως και της κυρίας Πηνελόπης Άγαλλοπούλου ως Δευτέρας Γραμματέως. Η πρόταση έγινε όμοφωνα δεκτή από τη Συνέλευση με ανάταση της χειρός. Το προεδρείο ανέλαβε καθήκοντα και ο Πρόεδρος εύχαρίστησε τους εταίρους για την έκλογή.

Μετά την ανάγνωση της ημερήσιας διάταξης ο Πρόεδρος της Συνέλευσης κήρυξε την έναρξη της μυστικής ψηφοφορίας για την έκλογή των πέντε μελών της Έλεγκτικής Επιτροπείας του 2007, και είπε ότι οι εταίροι δικαιούνται να διαγράψουν οιοδήποτε όνομα από τα αναγραφόμενα στο ένδεικτικό ψηφοδέλτιο, να το αντικαταστήσουν με άλλο όνομα εκ του καταλόγου των εταίρων ή να συνθέσουν νέο ψηφοδέλτιο.

Ός ψηφολέκτες όρίστηκαν με φανερή ψηφοφορία ή κυρία Ήλέκτρα Άνδρεάδη και ο κ. Άνδρέας Βλαχόπουλος.

Οί παρόντες εταίροι ψήφισαν με την ανάγνωση των ονομάτων τους κατά σειράν προσελεύσεως στη Συνέλευση. Άφου ψήφισαν ο Πρόεδρος κήρυξε τὸ πέρας της ψηφοφορίας και οί ψηφολέκτες αποσύρθηκαν για την καταμέτρηση τῶν ψήφων.

Στή συνέχεια ο Πρόεδρος της Συνέλευσης κάλεσε τὸν Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Έταιρείας να εκθέσει τὰ πεπραγμένα του έτους 2006. Ό Γενικός Γραμματεὺς είπε τὰ εξής:

«Φέτος, όπως ήδη γνωρίζετε, ή Έταιρεία γιορτάζει μία άτυπη επέτειο, τη συμπλήρωση τῶν 170 χρόνων της. Τὸ γεγονός αποτέλεσε θέμα όμιλίας σὲ δημόσια συνεδρία της Άκαδημίας, στις 23 Ίανουαρίου. Η επέτειος, πολὺ σπάνια για τὰ έλληνικά πράγματα, συνοδεύεται από τη βαθμιαία άνάκτηση της άκμης της Έταιρείας πὸ εἶχε ύποστει μείωση από τὰ όσα συνέβησαν κατά τὸ διάστημα 1999-2002. Σήμερα λοιπόν, όπως και πέρυσι κατά την Πρώτη Τακτική Συνέλευση, τὸ Συμβούλιο έχει λόγους να είναι εύχαριστημένο, πρώτα για την άνάρρωση τῶν οικονομικῶν μας και κατόπιν για την όλη

έπιστημονική πορεία της Έταιρείας. Λεπτομέρειες για τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο μας θὰ ἀκούσετε σὲ λίγο, κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Ἔργου 2006.

Ἡ χρονιά ποὺ πέρασε ἔχει ὅμως καὶ μία πλευρὰ ποὺ μᾶς λυπεῖ. Εἶναι ἡ ἀπώλεια ἀρκετῶν ἐταίρων. Κατὰ τὸ 2006 ἀπέθαναν, στὶς 10 Αὐγούστου ἡ Σταματία Ξυλᾶ δημιουργὸς σημαντικῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων, στὶς 27 τοῦ ἴδιου μήνα ὁ Παναγιώτης Βελισσαρίου, Λυκειάρχης καὶ Διευθυντὴς τοῦ Τμήματος τῶν Γενικῶν Ἀρχείων Τριπόλεως, στὶς 20 Σεπτεμβρίου ἡ Σύμβουλος Μαρία Οἰκονομάκου, ἀρχαιολόγος στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, στὶς 5 Νοεμβρίου ὁ καθηγητὴς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Λάββας.

Δὲν ξεχνᾶμε ὅτι κατὰ τὸ 2006 ἀπέθαναν ἀκόμη ὁ Pierre Amandry (21.2.06), καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας, Ἀκαδημαϊκὸς καὶ πρῶην Διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Δικαίου Ἰωάννης Τριανταφυλλόπουλος (23.3.06). Ἡ ἀπώλεια καὶ τῶν δύο μνημονεύτηκε κατὰ τὴν περυσινὴ Γενικὴ Συνέλευση.

Τὸν Ἰανουάριο τῆς χρονιάς τούτης ἀπέθαναν ὁ Ἐλπιδοφόρος Παπαντωνίου (6.1.07), ἱατρός, λόγιος καὶ ἱστορικός, ἰδίως τῆς πατρίδας του Κῶ, ἡ φιλόλογος Λυκειάρχης Θάλεια Λαζαρίδου (9.1.07), σύζυγος τοῦ ἀεμνήστου Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Ἀρχαιοτήτων Δημητρίου Λαζαρίδη, ὁ Ἐπίτιμος Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἠλίας Κόλλιας (9.1.07), ὁ παλαιὸς φροντιστὴς τῆς Αἰγυπτιακῆς Συλλογῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Νικόλαος Μπουφίδης (13.1.07) καὶ ἡ φιλόλογος καὶ φιλότεχνος Ἄννα Τακοπούλου (16.1.07). Τὸν Μάρτιο ἀπέθανε ἡ καθηγήτρια τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας Ἐλένη Κούκκου (5.3.07), γνωστὴ ἰδίως γιὰ τὰ περὶ Καποδιστριαίου συγγραμμάτα της.

Εὐχαρίστως σᾶς μνημονεύω ὅτι τὸ Συμβούλιο ἐξέλεξε ὡς Σύμβουλο σὲ ἀναπλήρωση τῆς ἀείμνηστης Μαίρης Οἰκονομάκου, τὸν σκηνοθέτη, καθηγητὴ καὶ Ἀκαδημαϊκὸ κύριο Σπύρο Εὐαγγελάτο.

Ἔρευνες καὶ ἀνασκαφές ἔγιναν κατὰ τὸ 2006 στὸ Τσέπι Μαραθῶνος ἀπὸ τὴν καθηγήτρια κυρία Μαρία Παντελίδου, στὴ Σκάλα Ὠρωποῦ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Ἀλέξανδρο Μαζα-

ράκη Αινιάνα, στις Μυκῆνες ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ κ. Σπύρο Ἰακωβίδη, στὴ Μεσσηνίη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Πέτρο Θέμελη, στὴν Ἰκλαίνα Μεσσηνίας ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Μιχάλη Κοσμοπούλο, στὸν Θέρμο Αἰτωλίας ἀπὸ τὸν Σύμβουλο καθηγητὴ κ. Ἰωάννη Παπαποστόλου, στὴ Χαλανδριανὴ Σύρου ἀπὸ τὴν Προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Κυκλάδων κυρία Μαρίζα Μαρθάρη, στὴν Ἀμοργὸ ἀπὸ τὴν καθηγήτρια κυρία Λίλα Μαραγκοῦ, στὴ Ζώμινθο τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς καθηγητὲς κυρίους Γιάννη Σακελλαράκη καὶ Διαμαντῆ Παναγιωτόπουλο καὶ στὴ Ζάκρο ἀπὸ τὸν Λέκτορα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Λευτέρη Πλάτωνα. Ἐκτενεῖς ἐκθέσεις γιὰ τὶς ἔρευνες αὐτὲς θὰ ἀκούσετε σὲ λίγο καὶ θὰ βρεῖτε στὸν τόμο τοῦ Ἔργου τοῦ 2006 ποὺ θὰ σᾶς δοθεῖ μετὰ τὴ Δημόσια Συνεδρία ποὺ θὰ ἀκολουθήσει.

Ἡ Σχολὴ Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης, τῆς ὁποίας τὴν ὀργάνωση καὶ ἐποπτεία ἔχει ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικὸς λειτούργησε μὲ μεγάλη προσέλευση μαθητῶν κατὰ τὴν περίοδο 2006-2007, μὲ θέμα «Ἀρχαιολογία καὶ Τέχνη τοῦ Βορείου καὶ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου». Δίδαξαν ἀρχαιολόγοι τῆς Ὑπηρεσίας καὶ καθηγητὲς τοῦ Πανεπιστημίου. Κατὰ τὴ νέα περίοδο 2007-2008 ὁ τίτλος τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων θὰ εἶναι «Ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὴ Δυτικὴ καὶ Κεντρικὴ Ἑλλάδα», καὶ θὰ διδάξουν ἐξέχοντες ἀρχαιολόγοι.

Ἐγιναν ἀκόμη καὶ τέσσερις ἐπιστημονικὲς ὁμιλίες ἀπὸ τὸν κ. André Lagonde καὶ τὶς κυρίες Μαρία Χριστίνα Τζάννες, Παυλίνα Καραναστάση καὶ Ὀλγα Παλαγγιᾶ.

Ἡ δημοσιευτικὴ μας δραστηριότητα κατὰ τὴ χρονιά ποὺ πέρασε δὲν ὑστέρησε τῶν προηγουμένων ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν βιβλίων ποὺ ἐκδόθηκαν καὶ τὴν ποιότητά τους. Πρῶτα-πρῶτα ἐκδόθηκαν τὸ Ἔργον τοῦ 2005, Ὁ Μέντωρ τοῦ 2006 καὶ τὰ Πρακτικὰ τοῦ 2004. Ἐκδόθηκαν ἀκόμη οἱ μονογραφίες τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σπύρου Ἰακωβίδη, Ἡ μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν στὰ ἀγγλικά. Τοῦ κ. Ἰακωβίδη ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία τὸ 2006 καὶ δεῦτερο βιβλίο μὲ τίτλο Ἀνασκαφὲς Μυκητῶν I. Ἡ βορειοδυτικὴ συνοικία. Εἶναι ὁ πρῶτος τόμος τῆς δημοσίευσης τῶν ἀνασκαφῶν του στὶς Μυκῆνες. Ἄλλα ἔργα ποὺ ἐκδόθηκαν εἶναι ἡ μονογραφία Ὁ Ζωγράφος τοῦ Θηοῦα.

Ἡ ἀττική ἀγγειογραφία στήν ἐποχή τῆς νεοσούσιατης ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας» τοῦ κ. Σταμάτη Φριτζίλα, τὸ Συμπλήρωμα τῶν ἐπιτημβίων μνημείων τῆς Ἀττικῆς (ΣΕΜΑ) τῆς κυρίας Βούλας Μπαρδάνη καὶ τοῦ κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου, μὲ τὴ συμβολὴ τοῦ ὀμιλοῦντος. Ἀκόμη ἐκδόθηκε στὰ ἀγγλικά τὸ βιβλίο τῆς κυρίας Ἐλενας Καρύδη *Walter Πῶς οἱ Αἰγυπτῆτες δημιούργησαν τὴν ταυτότητά τους*, καὶ ἐπανεκδόθηκε τὸ *Λεξικὸν ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν ὄρων* τῶν ἀειμνήστων Ἀναστασίου Ὀρλάνδου καὶ Ἰωάννου Τραυλοῦ.

Τὴν ἱστορία τῆς δράσης τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας στὶς Κυκλάδες ἐκθέτει ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ μὲ τὸ βιβλίο τῆς *Οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας στὶς Κυκλάδες. 1872-1910*.

Στὴν ἐπιστημονικὴ δράση τῆς Ἐταιρείας περιλαμβάνουμε καὶ τὴν οἰκονομικὴ ἀρωγὴ πρὸς ἔργα ἢ ἰδρύματα ἰδιαίτερης σημασίας γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι, παρὰ τὸ αὐστηρὸ πρόγραμμα οἰκονομιῶν ποὺ ἐφαρμόζουμε, δὲν παραλείψαμε νὰ ἐνισχύσουμε κατὰ τὸ 2006 τὴν παρασκευὴ τοῦ *Λεξικοῦ τῶν Κυρίων Ὀνομάτων τῆς Ὁξφόρδης*, ποὺ ἐκδίδει ὁ καθηγητὴς καὶ ἐταῖρος μας κ. Peter Fraser ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Βρετανικῆς Ἀκαδημίας, ὡς καὶ τὶς ἀδελφὲς ἐταιρεῖες Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν καὶ Λακωνικῶν Σπουδῶν ποὺ διευθύνουν οἱ ἀκάματοι Τάσος Γριτσόπουλος καὶ Δικαῖος Βαγιακάκος.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὴ χρονιά ποὺ πέρασε πλουτίστηκε μὲ 1266 τόμους ποὺ κτήθηκαν μὲ ἀγορές, ἀνταλλαγές καὶ δωρεές. Βιβλιοδετήθηκαν 587 τόμοι. Τὴ βιβλιοθήκη, τῆς ὁποίας ἡ χρῆση εἶναι ἐλεύθερη, χρησιμοποίησαν 2227 μελετητές.

Κατὰ τὴν περυσινὴ χρονιά, τὸν Μάιο ἔγινε καὶ ἡ καθιερωμένη πώληση βιβλίων ἀπὸ τὰ ἀποθέματά μας γιὰ τὴν ὁποία ἐνημερώνεστε ἐγκαίρως μὲ εἰδικὸ ἔντυπο. Ἡ πώληση ἦταν ἐπιτυχής, διατέθηκαν πολλὰ ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά μας σὲ εἰδικές τιμὲς καὶ ἐπίσης πολλὰ βιβλία ἀπὸ τὶς δωρεές ποὺ γίνονται κατὰ καιροὺς στὴν Ἐταιρεία. Ἄν νομίζετε ὅτι ἔχετε βιβλία ποὺ σᾶς περισσεύουν, νὰ τὰ προσφέρετε στὴν Ἐταιρεία, ἢ ὁποία θὰ κρατήσει γιὰ τὴ βιβλιοθήκη ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα. Τὴν βιβλιογορὰ ὀργανώνει καὶ διευθύνει ἡ Σύμβουλος κυρία Βασιλικοῦ.

Τὸ Ἀρχεῖο μας χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ πλῆθος ἐρευνητῶν, στοὺς ὁποίους παρέχεται κάθε βοήθεια καὶ διευκόλυνση. Πρέπει ὅμως ὅλοι νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψη τους, ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ Ἀρχείου διέπεται ἀπὸ κανόνες ποὺ σκοπὸ ἔχουν τὴ διατήρησή του καὶ τὴν προστασία του. Δὲν πρέπει νὰ φαίνεται παράξενο ἢ ἀντιδραστικὸ ὅταν ἀρνούμεθα τὴ χορήγηση ἀφθόνων φωτοτυπιῶν ἐγγράφων ἢ σχεδίων ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται γιὰ λόγους προστασίας τοῦ ὑλικοῦ νὰ φωτοτυπηθοῦν. Τὸ Ἀρχεῖο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιγράφεται καὶ νὰ διανέμεται. Πολλὲς τοπικὲς ἢ εἰδικὲς Ὑπηρεσίαι ἔχουν ἀπαίτηση νὰ ἀποκτοῦν τμήματα ὁλόκληρα τοῦ Ἀρχείου.

Ἐδῶ εἶναι τὸ σημεῖο ὅπου πρέπει νὰ μνημονευθεῖ καὶ μία σημαντικὴ δωρεὰ ποὺ ἔγινε πρὸς τὴν Ἑταιρεία. Ὁ ἀείμνηστος ἐταῖρος μας Παναγιώτης Βελισσαρίου, ποὺ πέθανε στὶς 27 Αὐγούστου 2006, κληροδότησε στὴν Ἑταιρεία διώροφη οἰκία στὸ Μοσχάτο μὲ ὅλο τὸ περιεχόμενό της, ἔπιπλα, βιβλία καὶ ἐπιστημονικὸ ἀρχεῖο. Τέτοιου εἴδους δωρεὲς δὲν εἶναι συχνές, δηλαδὴ εἶναι σπάνιες. Ἡ Ἑταιρεία σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοῦ δωρητῆ θὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὴν ἐνοικίαση τοῦ σπιτιοῦ γιὰ τὴν ἔκδοση βιβλίων καὶ τὴν ἐνίσχυση ἐπιστημονικῶν μελετῶν.

Κάπως καθυστερημένα, ἀλλὰ γιὰ λόγους ποὺ ὀφείλονται σὲ γεγονότα τοῦ πρόσφατου παρελθόντος, ἡ Ἑταιρεία ἀνέλαβε τὴν παρουσίαση τοῦ μακρότατου καὶ μεγάλου ἔργου της στὸν ἠλεκτρονικὸ κόσμο. Μὲ χρηματοδότηση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως, διὰ τῆς *Κοινωνίας τῆς Πληροφορίας*, ἀρχίσαμε τὴν ἠλεκτρονικὴ δημοσίευση τῶν ἀνασκαφῶν μας μὲ παράλληλη εἰκονογράφηση τῶν κειμένων μὲ τὶς φωτογραφίες καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἀρχείου μας. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι μεγάλο καὶ διάφορο ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς σελίδας μας στὸ Internet. Συντάσσεται ἀπὸ ὁμάδα νέων ἐπιστημόνων καὶ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα μεταφράζονται στὰ ἀγγλικά καὶ τὰ γερμανικά. Τὸ ὅλο ἔργο ὀνομάζεται «Ψηφιοποίηση καὶ διάθεση τοῦ ἔργου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς πρώτης φάσης εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ παρουσίαση μεμονωμένων μνημείων ἢ ὁλοκλήρων ἀνασκαφῶν ποὺ συνοδεύονται ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀνέκδοτες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φωτογραφίες, καὶ ἀπὸ σχέδια.

Γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου μας αὐτοῦ, ποὺ ἀφορᾷ πρὸς τὸ παρὸν τὴν Ἀττικὴ καὶ τὴν Πελοπόννησο δημιουργεῖται δικτυακὴ πύλη (Portal) τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας μέσω τῆς ὁποίας τὰ κείμενα, οἱ φωτογραφίες καὶ τὰ σχέδια θὰ εἶναι προσιτὰ στὸ κοινό.

Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἑταιρείας βελτιώθηκαν ἀκόμη περισσότερο, γιὰτὶ νοικιάστηκαν καὶ ἄλλοι ὄροφοι στὸ μέγαρό μας τῆς λεωφόρου Συγγροῦ. Ὅπως πολλὲς φορές ἔχει εἰπωθεῖ ἐδῶ μέσα, ἐπιδίωξη τοῦ Συμβουλίου εἶναι νὰ καταστεῖ ἡ Ἑταιρεία ἐντελῶς ἀνεξάρτητη καὶ νὰ μὴν ἐξαρτᾶται ἡ συνέχιση τῆς δραστηριότητάς της καὶ ἡ ἐκτέλεση τοῦ ἔργου της ἀπὸ τὶς πολιτικὲς ἀλλαγὲς ἢ τὶς ἐκάστοτε κυβερνητικὲς προτεραιότητες ἢ, ἀκόμη, ἀπὸ τὶς συμπάθειες ἢ τὶς ἀντιπάθειες τῶν ποικίλων ἀρχαιολογικῶν ἢ παρααρχαιολογικῶν κύκλων.

Τὴν ἀκριβῆ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Ἑταιρείας θὰ τὴν πληροφορηθεῖτε ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ἔκθεση ποὺ ἀκολουθεῖ, καὶ ἡ ὁποία, ὅπως πάντα, θὰ δημοσιευθεῖ στὸ τεῦχος τοῦ Ἰουνίου τοῦ *Μέντορος*.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἔκθεσης τῶν πεπραγμένων ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ἔδωσε τὸν λόγο στοὺς ἐταίρους γιὰ ἐρωτήσεις καὶ σχόλια. Ἐλαβαν διαδοχικῶς τὸν λόγο ἡ κυρία Ἀνδρειωμένου καὶ ἡ κυρία Δελμούζου.

Ἡ κυρία Ἀνδρειωμένου εἶπε, ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ Καλογεροπούλου, ἂν καὶ παλαιὸ μέλος τῆς Ἑταιρείας, κληροδότησε τὴν περιουσία της στὴν «Ἑταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ». Ἀκόμη συνάδελφοι ἀρχαιολόγοι κάνουν δωρεὰς σὲ Ξένες Ἀρχαιολογικὲς Σχολές. Θὰ πρέπει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία νὰ μνημονεύει τοὺς δωρητὲς, ὅσους προσφέρουν ἄνω τῶν 50.000 € καὶ νὰ χαράσσεται τὸ ὄνομά τους στὴ στήλη τῶν εὐεργετῶν ὥστε νὰ δημιουργεῖται κίνητρο γιὰ δωρεὰς. Ὑπενθύμισε ἀκόμη ὅτι ἔχει δωρήσει στὴν Ἑταιρεία τὸ ἰσόγειο οἰκίας ἐκ δύο δωμάτων στὴ Νέα Φιλαδέλφεια, ἡ ὁποία μένει κλειστή, καὶ ὅτι θὰ ἠθέλε νὰ κληροδοτήσῃ στὴν Ἑταιρεία καὶ ἄλλα ἀκίνητα.

Ἡ κυρία Δελμούζου ὁμίλησε καὶ αὐτὴ γιὰ τὸ κληροδοτήμα τῆς Ἀθηνᾶς Καλογεροπούλου πρὸς τὴν «Ἑταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» καὶ εἶπε ὅτι ἡ περιουσία της δὲν ξέφυγε τυχαῖα, ἐφ'

ὅσον ἡ Ἑταιρεία παραμένει ἐσωστρεφῆς, χωρὶς στοργὴ πρὸς τὰ μέλη της ποὺ διανύουν τὴν τρίτη ἡλικία. Ὑπῆρχε γιὰ ἔτη ἡ ὑπόσχεση ὅτι, ὅταν θὰ ὑπάρχει οἰκονομικὴ εὐρωστία, ἡ Ἑταιρεία θὰ συνέντευξε τὰ μέλη σὲ ἀνάγκες τους, θὰ δινόταν λ.χ. χρηματικὸ ποσὸν γιὰ φωτογραφίες. Ἐπίσης, ἡ Ἑταιρεία ὀφείλει νὰ δίδει στὰ μέλη της, τιμῆς ἕνεκεν, δωρεὰν ἐκδόσεις της, ὅπως π.χ. τὴν *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα*. Στὴ συνέχεια, ἡ κυρία Δελμούζου ἀναφέρθηκε σὲ ἄλλα θέματα ὅπως, ὅτι ἡ Ἑταιρεία πρέπει νὰ ἐνεργήσει γιὰ νέο μουσεῖο στὴ Βραυρώνα, ἀφοῦ ὅλα τὰ ἀρχαῖα συνωστίζονται στὸ ὑπάρχον Μουσεῖο Βραυρώνας, τὸ ὁποῖο κλείνει ἕως τὸ τέλος τοῦ 2008. Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ μάλιστα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδώσει στὸ τέλος τοῦ 2008 τοὺς δύο τόμους τοῦ ἔργου της συγχρόνως, ὅπως ἔχει ζητήσει ὁ Γενικὸς Γραμματέας. Θὰ πρέπει νὰ προηγηθεῖ ἐκδοτικὰ ὁ πρῶτος τόμος· στὸν δεύτερο, ἐξάλλου, συμπεριλαμβάνονται πενήντα πέτρες χωρὶς ἀριθμοὺς εὐρετηρίου, τοὺς ὁποίους ἡ ἴδια πρόσθεσε ἀναγράφοντάς τους μὲ μελάνι, ἡ δὲ κυρία Ράμμου ἔχει ἐπιληφθεῖ τοῦ θέματος. Τέλος, ἀναρωτήθηκε, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ περάσει τὸ ἔργο της γιὰ τὶς ἐπιγραφὰς στὸ Διαδίκτυο.

Τὸν λόγο ἔλαβε ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς, ὁ ὁποῖος ἔδωσε ἐξηγήσεις, διαδοχικῶς, καὶ στὶς δύο ἐταίρους:

Στὴν κυρία Ἀνδρειωμένου εἶπε ὅτι ἡ ἀείμνηστη Ἀθηνᾶ Καλογεροπούλου ἔκρινε ὅτι τὴν περιουσία της ἔπρεπε νὰ τὴν ἀφήσει στὴν «Ἑταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ». Δὲν ἐξετάζουμε τὴν πράξη της, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴ θέλησή της. Ἡ «Ἑταιρεία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ», ἀπὸ τὰ παλαιότερα κοινωφελῆ ἰδρύματα στὴν Ἑλλάδα, θὰ κάνει τὴν ἀριστη χρῆση τῆς δωρεᾶς. Ὡς πρὸς τοὺς ἀρχαιολόγους ποὺ προβαίνουν σὲ δωρεὰς πρὸς τὶς Ξένες Σχολές ἀντὶ πρὸς τὴν Ἑταιρεία εἶναι πάλι προσωπικὸ τὸ ζήτημα, θέμα ἐκλεκτικῶν συγγενειῶν. Ἴσως οἱ δωρητὲς πιστεύουν ὅτι ἡ δωρεὰ τους θὰ χρησιμοποιηθεῖ καλύτερα ἀπὸ μιὰ ξένη Σχολὴ παρὰ ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία ἢ εἶναι ζήτημα προσωπικῆς εὐγνώμοσύνης γιὰ ὅσα ἡ Ξένη Σχολὴ τοὺς προσέφερε.

Γιὰ τὸ ὅτι τὸ σπίτι τῆς Νέας Φιλαδέλφειας μένει κλειστό, τοῦτο ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη ὀρθοδόξων ἀρχαιολόγων τῆς ΝΑ Εὐρώπης καὶ τῆς Ρωσίας. Ὑποδείχτηκε στὴν κυρία Ἀνδρειωμένου ποιὸς εἶναι πλέον σήμερα ὁ καλύτερος τρόπος χρήσης τοῦ σπιτιοῦ. Σχετικῶς διευκρινίζεται ὅτι στὴ στήλη τῶν εὐεργετῶν δὲν ἀναγράφονται οἱ δωρητές, οἱ ὁποῖοι τιμῶνται μὲ ἄλλο τρόπο, ἀλλὰ οἱ εὐεργέτες. Ἄν πρόκειται νὰ προσφέρει καὶ ἄλλα ἢ κυρία Ἀνδρειωμένου μὲ διαθήκη, τὸ Συμβούλιο θὰ ἀποφασίσει δικαίως καὶ ὀρθῶς, ἀλλὰ στὴν πρέπουσα στιγμή. Ὅποσδήποτε εἶναι πολὺ καλὰ στὴν ὑγεία της, καὶ εἶναι πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ διαθήκη της. Ὡς πρὸς τὰ κληροδοτήματα πρὸς τὴν Ἐταιρεία εἶναι γεγονός, ὅτι τὰ ἀρχαῖα δὲν συγκινοῦν τὸν κόσμο, δὲν εἶναι τόσο στὴν καρδιά τῶν Ἑλλήνων, γι' αὐτὸ ἡ Ἐταιρεία δὲν ἐλκύει δωρεές.

Στὴν κυρία Δελμούζου: Ἄν μὲ τὸν ὄρο ἐσωστρεφῆς, πολὺ τῆς μόδας τελευταῖα, ἐννοεῖται ὅτι ἡ Ἐταιρεία κάνει τὴ δουλειά της, τὴν ἐπιστημονικὴ, καὶ ὄχι κοσμικὴς ἐλαφρότητες, τότε εἶναι ἐσωστρεφῆς. Ἐπίσης ἡ Ἐταιρεία ἐνίσχυει, ὅταν χρειάζεται, ὅλες τὶς ἡλικίες τῶν ἀρχαιολόγων καὶ κυρίως τὴν πρώτη ἡλικία, ὅπως τώρα μὲ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Φριτζίλα. Ὡς πρὸς τὶς ἐπιγραφὲς τῆς Βραυρῶνος, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι καὶ τόσο πολλές, ἡ κυρία Δελμούζου εἶχε τὴ δυνατότητα ἀπὸ τὸ 1959 νὰ τὶς μελετήσῃ. Ἐπὶ 35 χρόνια, ὡς Διευθύντρια τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου εἶχε τὶς ἐπιγραφὲς τῆς Βραυρῶνος στὸ γραφεῖο της καί, ὅσο γνωρίζω, τὶς φωτογράφησε ἀπὸ λαπλῶς καὶ τὶς ἀντέγραψε μὲ κάθε ἀνεση, χωρὶς μετακινήσεις καὶ ἔξοδα. Ἄλλωστε ἔλαβε ἐνίσχυση χρηματικὴ ἀπὸ τὸ ἀμερικανικὸ ἴδρυμα Shelby White-Leon Levy, ὅπως ἀναφέρεται στὴν ἰστοσελίδα του.

Τὸ βιβλίο μὲ τὶς ἐπιγραφὲς τῆς Βραυρῶνος ἡ Ἐταιρεία θὰ τὸ δημοσιεύσῃ ἐφ' ὅσον κατατεθεῖ τὸ χειρόγραφο. Ὑπενθυμίζεται ὅτι εἶναι ἡ τρίτη ἐτήσια Συνέλευση στὴν ὁποία γίνεται ὁ ἴδιος λόγος, δηλαδὴ ὅτι θὰ κατατεθεῖ ὁ πρῶτος καὶ μετὰ ὁ δεύτερος τόμος τῶν ἐπιγραφῶν καὶ δὲν κατατίθεται κανένας. Περιμένουμε! (βλ. *Ὁ Μέντωρ* 74-75, 2005, 103· 79, 2006, 71). Ἡλεκτρονικὴ δημοσίευση τοῦ ἔργου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀφοῦ δὲν ἔχουμε ἀκόμη τὴ χάρτινη.

Ὡς πρὸς τὴν παροχὴν δωρεὰν τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς εἶπε ὅτι ἡ Ἑταιρεία παρέχει τὰ δημοσιεύματά της δωρεὰν σὲ κάθε Ἕλληνα καὶ ξένο ἀρχαιολόγο ποῦ τὰ ζητάει. Δὲν διανέμονται γενικῶς, γιατί οἱ ἀρχαιολόγοι τοῦ Κλάδου ὑπερβαίνουν τοὺς 600 ἢ 700 καὶ τὰ δημοσιεύματά μας τυπώνονται σὲ 500 ἀντίτυπα.

Τέλος, ἡ ἐπισκευὴ τοῦ Μουσείου Βραυρῶνος γιὰ τὴν ὁποία διαμαρτύρεται ἡ κυρία Δελμούζου ἀποτελεῖ ὑπόθεση τῆς Ὑπηρεσίας στῆς ὁποίας τὶς ἀρμοδιότητες ἡ Ἑταιρεία δὲν ἔχει δικαίωμα, οὔτε λόγο, νὰ ἐπεμβαίνει.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης εὐχαρίστησε γιὰ τὴν ἔκθεση τῶν πεπραγμένων καὶ κάλεσε τὸν ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας κ. Στέφανο Ἡμελλο νὰ διαβάσει τὴν ἔκθεση τῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὸ 2006.

ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΤΟΣ 2006

Σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 31 καὶ 32 τοῦ Ὄργανοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία συντάσσει ἔκθεση περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχείρισης τοῦ λήξαντος ἔτους, τὴν ὁποία καὶ ὑποβάλλει πρὸς τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἑταίρων.

Κατὰ τὸ ἀρθρο 17 τοῦ Ὄργανοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἡ τήρηση τῶν λογιστικῶν βιβλίων γίνεται κατὰ τὸ διπλογραφικὸ σύστημα μὲ μηχανογραφικὸ τρόπο. Τὰ λογιστικὰ βιβλία ποῦ τηρήθηκαν μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιο Ταμείου, 2. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιο Διαφόρων Πράξεων, 3. Συγκεντρωτικὸ Ἡμερολόγιο, 4. Συγκεντρωτικὸ Καθολικόν, 5. Καρτέλες κατὰ λογαριασμὸ Γενικοῦ Καθολικοῦ ἀναλυτικά, 6. Βιβλίον ἐγγραφῶν Ἰσολογισμοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 2006 ἐκδόθηκαν τὰ ἑξῆς παραστατικά:

1. Γραμμάτια εἴσπραξης ἀρ. 1-499.
2. Χρηματικὰ ἐντάλματα ἀρ. 1-598.
3. Δελτία συμψηφιστικῆς πράξης ἀρ. 1-1.235
4. Τιμολόγια - δελτία ἀποστολῆς (μηχανογραφημένα) ἀρ. 786-993.
5. Τιμολόγια - δελτία ἀποστολῆς (χειρόγραφα) ἀρ. 31-42.
6. Δελτία ἀποστολῆς (μηχανογραφημένα) ἀρ. 519-607.
7. Δελτία ἀποστολῆς (χειρόγραφα) ἀρ. 1522-1530.
8. Ἀποδείξεις αὐτοπαράδοσης ἀρ. 443-523.
9. Δελτία Λιανικῆς Ζ1 ἀπὸ τὴν Ταμειακὴ, ἀρ. Δελτίου ἀναφορᾶς 117-289.
10. Πιστωτικὰ τιμολόγια (μηχανογραφημένα) ἀρ. 25-26.
11. Πιστωτικὰ τιμολόγια (χειρόγραφα) ἀρ. 10-11.
12. Τιμολόγια (μηχανογραφημένα) ἀρ. 40-58.
13. Δελτία ἐπιστροφῆς λιανικῆς πωλήσεως (χειρόγραφα), ἀρ. 10-14.
14. Ἀποδείξεις λιανικῆς πωλήσεως χειρόγραφες ἀρ. 72-100.
15. Ἀκυρωτικὰ σημειώματα μηχ. ἀρ. 54-64.

Βάσει τῶν καταχωρήσεων ποὺ ἔγιναν στὰ ἀνωτέρω λογιστικὰ βιβλία συντάχθηκε στὶς 31.12.2006 ὁ Ἴσολογισμὸς Περιουσιακῆς Κατάστασης καὶ ὁ Πίνακας Ἀποτελεσμάτων Χρήσης 2006. Οἱ ἀντίστοιχοι πίνακες ἐπισυνάπτονται στὸ τέλος τῆς ἔκθεσης. Παρατίθενται στὴ συνέχεια ὀρισμένα σχόλια καὶ παρατηρήσεις ὡς πρὸς τοὺς λογαριασμοὺς:

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

1. ΓΗΠΕΔΑ: Ἐμφανίζεται ἡ ἀξία τῶν οἰκοπέδων κυριότητος τῆς Α.Ε. σύμφωνα μὲ τὶς ἀντικειμενικὲς ἀξίες τῆς 31-12-2006, ἡ ὁποία ἀνέρχεται σὲ 18.302.521,45 €. Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν ἔγινε ἀπὸ τὴ συμβολαιογράφου κυρία Τριανταφύλλη Μπολιώτη Καπερώνη.
2. ΚΤΙΡΙΑ: Τὰ κτίρια κυριότητος τῆς Α.Ε., ἐξαιρέσει τοῦ νεόδμητου κτιρίου τῆς Λ. Συγγροῦ, ἀπεικονίζονται στὸν Ἴσολο-

- γισμὸ μὲ λογιστικὸ ἰσότιμο 15,84 € χάριν μνείας, λόγω τῆς πλήρους ἀπόσβεσης τῆς ἀξίας τους κατὰ τὸ παρελθόν.
3. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΤΙΡΙΩΝ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τοῦ ἀκινήτου ἐπὶ τῆς λεωφόρου Ἀλεξάνδρας 105, τὸ ὁποῖο ἀγοράστηκε ἀπὸ τὴν Α.Ε. τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1996, ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τοῦ ἀνακαινισθέντος διαμερίσματος τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλκμάνος 16, ἐπίσης ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τοῦ κόστους διαμορφώσεως τῆς αἴθουσας ἐκθέσεων τοῦ ἀ' ὑπογείου τοῦ Μεγάρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.
  4. ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ: Τὸ ἔτος 2006 ἀγοράσθηκε μηχανολογικὸς ἐξοπλισμὸς 5.117,00 € γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἔργου «Ψηφιοποίηση καὶ διάθεση τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας». Οἱ ἐγκαταστάσεις κλιματισμοῦ τοῦ Μεγάρου τῆς Α.Ε. ἔχουν πλήρως ἀποσβεσθεῖ καὶ ἐμφανίζονται μὲ λογιστικὸ ἰσότιμο 0.01 € .
  5. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ: Εἰς τὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τῆς δίκυκλης μηχανῆς ἡ ὁποία ἀγοράστηκε τὸ ἔτος 2000.
  6. ΑΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΥΠΟ ΕΚΤΕΛΕΣΗ - ΚΤΙΡΙΟΥ Λ. ΣΥΓΓΡΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΥ Α.Ε.: Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς περιλαμβάνει ἀμοιβὲς ἀρχιτεκτόνων καὶ συνεργατῶν τους σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέρσεως τοῦ κτιρίου στὴ Λ. Συγγροῦ, δαπάνες πρόσθετων ἐργασιῶν γιὰ τὴν κατασκευὴ αὐτοῦ ἐπιπλέον τῆς ἀντιπαροχῆς. Τὸ ἔτος 2006 ἐδόθη τὸ ποσὸ τῶν 72.952,17 € γιὰ τὴν κατασκευὴ νέας εἰσόδου τοῦ κτιρίου τῆς Α.Ε. τῆς Λεωφ. Συγγροῦ. Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς ἐπίσης περιλαμβάνει καὶ τὸ ποσὸ τῶν € 18.373,56 ποῦ ἀφορᾷ τὴν ἀναβάθμιση, ἐπισκευὴ καὶ διαρρύθμιση τοῦ Μεγάρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.
  7. ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τῶν παλαιότερων ἐπιπλων καὶ σκευῶν, καθὼς καὶ τὸ ποσὸ τὸ ὁποῖο διατέθηκε τὸ ἔτος 2006. Τὸ ἔτος αὐτὸ διατέθηκαν 22.147,10 € γιὰ τὴν προμήθεια ἐπιπλων καὶ λοιποῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν Γραφείων τῆς Α.Ε., καὶ γιὰ τὴν προμήθεια ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, καθὼς καὶ τηλεπικοινωνιακοῦ ἐξοπλισμοῦ

- 21.526,32 €. Επίσης για τις ανάγκες του έργου «Ψηφιοποίηση καὶ Διάθεση τοῦ Ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας» ἀγοράσθηκαν ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὲς ἀξίας 35.914,20 € καὶ ἐξοπλισμὸς τηλεπικοινωνιῶν 2.856,00 €.
8. ΒΙΒΛΙΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται τὸ ἀναπόσβεστο ὑπόλοιπο τῶν ἐκτὸς συναλλαγῆς βιβλίων.
  9. ΒΙΒΛΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ: Γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθήκης κατὰ τὸ ἔτος 2006 διατέθηκαν 59.864,02 €. Τὸ ποσὸ αὐτὸ ἀφορᾷ τόσο τὴν ἀγορὰ βιβλίων ἀπὸ τὸ Ἐσωτερικὸ καὶ τὸ Ἐξωτερικὸ ὅσο καὶ τὰ βιβλιοδετικά.
  10. ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀξία τοῦ ὑπολοίπου τῶν πρὸς πώληση βιβλίων τῆς Α.Ε. σὲ τιμὴ κόστους, βάσει τῆς ἀξίας τοῦ χαρτιοῦ καὶ τῶν ἐξόδων γιὰ στοιχειοθεσία, ἐκτύπωση καὶ βιβλιοδεσία. Ἡ ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τῆς Α.Ε. τὸ ἔτος 2006 ἀπορροφησε τὸ ποσὸ τῶν 174.459,97 €.
  11. ΒΙΒΛΙΑ ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ: Τὸ ποσὸ τῶν 33.735,88 € ἀπεικονίζει τὴν ἀξία τῶν βιβλίων τῶν ὁποίων δὲν εἶχε ὀλοκληρωθεῖ ἡ ἐκτύπωση κατὰ τὴν 31.12.2006.
  12. ΠΕΛΑΤΕΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἀπεικονίζεται ἡ ἀπαίτηση τῆς Α.Ε. ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν βιβλίων στὸ Ἐξωτερικὸ καὶ τὸ Ἐσωτερικὸ.
  13. ΧΡΕΩΣΤΕΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἀπεικονίζονται οἱ ἀπαιτήσεις τῆς Α.Ε. κατὰ τὴν 31.12.2006, ἀπὸ προκαταβολὲς ποῦ εἶχαν χορηγηθεῖ σὲ διάφορους γιὰ τὰ «Ἔργα», γιὰ τὴν ἐκτέλεση διαφόρων ἐργασιῶν, τὴν ἀπαίτηση ἀπὸ εἰσπραξὴ μισθωμάτων.
  14. ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ: Τὰ διάφορα χρεόγραφα τοῦ χαρτοφυλακίου τῆς Α.Ε. τὴν 31.12.2006 ἀνέρχονται σὲ 2.174.909,13 €. Τὸ σύνολο τῶν μετοχῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας εἶναι 250.000 μετοχὲς τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος ΑΕ, 87.136 τεμάχια μετοχὲς τῆς Τράπεζας Πειραιῶς ΑΕ, 10.311 μετοχὲς τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος ΑΕ, 22 μετοχὲς τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀποτίμηση τῶν μετοχῶν αὐτῶν ἔγινε σύμφωνα μὲ τις κείμενες διατάξεις δηλαδὴ στὴ χαμηλότερη τιμὴ μεταξὺ τιμῆς κτήσεως καὶ τρέχουσας. Τὸ ἔτος 2006 ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

έκανε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προκειμένου νὰ φθάσει τὰ 250.000 τεμ. ποὺ ἔχει σήμερα ἀγόρασε τεμ. 8.124 μὲ προνομιακὴ τιμὴ 22,11 ΕΥΡΩ ἑκάστη μετοχὴ.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία προκειμένου νὰ φθάσει 22 τεμ. μετοχῶν τῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος ἀγόρασε τὸ ὑπόλοιπο ποσοστὸ μιᾶς μετοχῆς 0,6666667 ἀξίας € 70,23.

Ἡ Τράπεζα Πειραιῶς μᾶς ἔδωσε δωρεὰν μετοχὲς τεμ. 17.427 οἱ ὁποῖες ἐγράφησαν εἰς τὰ λογιστικὰ μας βιβλία μὲ ἀξία € 4,77 ἑκάστη μετοχὴ (ὄνομ. ἀξία).

Τὰ 30 τεμάχια μετοχῶν ΕΗΣ ἰδιοκτησίας τῆς ΑΕ μετατράπηκαν σὲ 16 τεμ. μετοχῶν Καζίνο Πόρτο Καρρᾶς Α.Ε. τὰ ὁποῖα ἐνεγράφησαν εἰς τὰ λογιστικὰ μας βιβλία μὲ ἀξία 4 €.

15. ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ: Στὴν ὁμάδα αὐτὴ τῶν λογαριασμῶν ἀναγράφονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο Ταμείου τῆς 31.12.2006, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν ταμειυτηρίου ὄψεως καὶ προθεσμιακῶν καταθέσεων τῆς Α.Ε. σὲ διάφορες Τράπεζες. Τὸ ὕψος τῶν διαθεσίμων τῆς 31.12.2006 ἀνέρχεται σὲ 15.129.345,16 €.
16. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸ ἀναγράφονται τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα θὰ εἰσπραχθοῦν τὸ ἔτος 2007.

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ἀπεικονίζει τὴν καθαρὴ περιουσία τῆς Α.Ε. κατὰ τὴ 31.12.2006, ὅπως αὐτὴ προκύπτει ἂν ἀπὸ τὸ Σύνολο τοῦ Ἐνεργητικοῦ € 39.447.642,15 ἀφαιρέσουμε τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα ἀποθεματικά € 35.102.578,12. Τὸ κεφάλαιο τῆς 31.12.2006 ἀνέρχεται σὲ 4.345.064,03 €.
2. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΔΙΑΦΟΡῶΝ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΧΡΕΟΓΡΑΦῶΝ: Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀναπροσαρμογὴ καὶ τὴν τακτοποίηση τῆς ἀξίας τῶν χρεογράφων κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 2006. Προορισμὸς εἶναι ἡ κάλυψη ζημιῶν ἀπὸ ἐνδεχόμενὴ μεταβολὴ τῆς τιμῆς τους κατὰ τὴν ἐξόφληση. Τὸ ἔτος 2006 ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς

- προσυζητήθηκε με τὸ ποσὸ τῶν 83,126,79 € ἐκ τῆς ἀξίας τῶν δωρεὰν μετοχῶν τεμ. 17.427 ποὺ ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν Τράπεζα Πειραιῶς καὶ μειώθηκε κατὰ 3,81 € ἀπὸ τὴν μετατροπὴ τῶν 30 τεμ. μετοχῶν ΕΗΣ ἰδιοκτησίας μας.
3. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΠΟ ΠΩΛΗΣΗ ΑΚΙΝΗΤΩΝ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν περιλαμβάνεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς τιμῆς πώλησης ἀκινήτων μας καὶ τῆς ἐγγεγραμμένης στὰ βιβλία τῆς Ἑταιρείας ἀξίας τῶν ἀκινήτων αὐτῶν.
  4. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΠΟ ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΓΗΠΕΔΩΝ-ΟΙΚΟΠΕΔΩΝ: Τὸ ποσὸ τῶν ΕΥΡΩ 17.909.272,60 δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἐξομοίωση τῶν λογιστικῶν ἀξιῶν μὲ τὶς ἀντικειμενικὲς ἀξίες ποὺ ἰσχύουν τὴν 31/12/2006, βάσει τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν κυρίας Τριανταφύλλης Μπολιώτη Καπερώνη. Σημειώτεον ὅτι ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ Παθητικοῦ ἂν ἀφαιρέσουμε τὶς ὑποχρεώσεις, αὐτὸ ποὺ ἀπομένει εἶναι ἡ καθαρὴ θέση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.
  5. ΠΙΣΤΩΤΕΣ: Στὴν ὁμάδα αὐτὴ τῶν λογαριασμῶν ἐμφανίζονται οἱ ὑποχρεώσεις τῆς Α.Ε. πρὸς τὸ Δημόσιο ἀπὸ παρακρατηθέντες φόρους, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ΦΕΠ (φόρου εἰσοδήματος περιουσίας), ἀποδοτέους ἐντὸς τοῦ 2007, ἀπὸ κρατήσεις ὑπὲρ ΙΚΑ μηνὸς Δεκεμβρίου καὶ Δώρου Χριστουγέννων 2006, ἀποδοτέες τὸ 2007, καὶ ἀπὸ εἰσπραχθεῖσες ἐγγυήσεις ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστῆς ἀκινήτων μας.
  6. ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἀπεικονίζεται ἡ ὑποχρέωση τῆς Α.Ε. σὲ διάφορους προμηθευτές.
  7. ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ: Στὴν ὁμάδα αὐτὴ τῶν λογαριασμῶν ἀπεικονίζονται τὰ ὑπόλοιπα τῶν διαφόρων πιστώσεων ποὺ χορηγήθηκαν ἀπὸ τὸ Δημόσιο καὶ ἀπὸ ἄλλους φορεῖς στὴν Α.Ε. γιὰ τὴ χρηματοδότηση διαφόρων μεγάλων ἔργων.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ. Μὲ τοὺς λογαριασμοὺς αὐτοὺς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἄμεση πληροφόρηση τοῦ ὕψους τῶν δαπανῶν ἀνὰ ὑποέργο τοῦ ἔργου «Ψηφιοποίηση καὶ Διάθεση τοῦ Ἔργου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας». Οἱ δαπάνες τοῦ προγράμματος ἐμπεριέχονται στὰ ἔξοδα τῶν ἀποτελεσμάτων χρήσεως.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		19.616.596,40
Γήπεδα	18.302.521,45	
Κτίρια Ἀποσβεσμένα	15,84	
Κτίρια-Ἐγκαταστάσεις κτιρίων	603.159,27	
Μηχανολογικὸς ἔξοπλισμὸς	5.117,01	
Μεταφορικὰ μέσα	1.063,67	
Ἄκιν/σεις ὑπὸ ἐκτέλεση - Κτιρίου Λ. Συγγροῦ	478.486,57	
Ἐπιπλα καὶ λοιπὸς ἔξοπλισμὸς	157.564,46	
Βιβλία ἀποθέματος (ἐκτὸς συναλλαγῆς)	8.804,11	
Βιβλία Βιβλιοθήκης	<u>59.864,02</u>	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		
ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ		1.918.193,42
Βιβλία πρὸς διάθεση (βιβλία ἀπογραφῆς)	1.709.997,57	
Βιβλία πρὸς διάθεση ἔκδοσης 2006	174.459,97	
Βιβλία ὑπὸ ἔκδοση	<u>33.735,88</u>	
ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ		532.893,00
Πελάτες	11.598,10	
Χρεῶστες	<u>521.294,90</u>	
ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ		2.174.909,13
ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ		15.129.345,16
Ταμείο	26.373,67	
Καταθέσεις ταμειυτ. καὶ προθεσμίας	<u>15.102.971,49</u>	
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓ. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		75.705,04
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		<u><u>39.447.642,15</u></u>
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ		
Διάφοροι λογ/σμοὶ πληροφοριῶν χρεωστικοὶ		343.969,56

ΕΤΑΙΡΕΙΑ

31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2006

ΠΑΘΗΤΙΚΟ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ		
Υφιστάμενο κατά την 31.12.2006		4.345.064,03
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ		20.106.460,77
Διαφορά αποτίμησης χρεογράφων	709.184,67	
Αποθεματικό από πώληση ακινήτου	1.488.003,50	
Αποθεματικό από αναπροσαρμογή άντικειμενικής αξίας γηπ.-οίκ.	<u>17.909.272,60</u>	
ΠΙΣΤΩΤΕΣ		225.418,53
Υποχρεώσεις από φόρους και τέλη	69.015,64	
Ασφαλιστικοί οργανισμοί - ΙΚΑ	49.199,98	
Πιστωτές διάφοροι	<u>107.202,91</u>	
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ		92.052,14
ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ		14.678.646,68
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ		<u>39.447.642,15</u>
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ		
Διάφοροι λογ/σμοί πληροφοριών χρεωστικοί		343.969,56

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΕΞΟΔΑ		
ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΣΚΟΠΟΥ		140.114,01
Πρόγραμμα άνασκαφών	16.000,00	
Πρόγραμμα Δημοσιεύσεων	16.444,43	
Ψηφιοποίηση και Διάθεση Έργου τής ΑΕ	25.230,03	
Άξιοποίηση Άρχείου	12.799,63	
Ξεώνες	837,34	
Σχολή Διδασκαλίας Ιστορίας τής Τέχνης	13.703,76	
Δωρεάν διατεθεισες εκδόσεις	23.620,82	
Οικονομικές ενισχύσεις έπιστημονικού σκοπού	<u>31.478,00</u>	
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ		1.660.759,52
Άποδοχές προσωπικού (έπιστημ. και διοικητ.)	582.028,68	
Άποθ. Έργου Ψηφ. και Διαθ. Έργου ΑΕ	174.226,37	
Έργοδοτικές εισφορές	160.172,82	
Έργ. Εισφ. Έργου Ψηφ. και Διαθ. Έργου ΑΕ	48.816,21	
Άποσβέσεις	119.577,44	
Φόροι και τέλη	9.457,00	
Δαπάνες άκινήτων	84.845,21	
Τμήμα Κύπρου	10.124,90	
Γενικά έξοδα	<u>471.510,89</u>	
Υπόλοιπο πρὸς εξίσωση		119.874,48
ΣΥΝΟΛΟ		<u><u>1.920.748,01</u></u>

Άθηναι,

Ό Πρόεδρος
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Π. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ό Γενικός Γραμματέας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΛΟΓΙΣΤΗ

Έκθεση επί των Οικονομικών Καταστάσεων. Ελέγξαμε τις ανωτέρω Οικονομικές Καταστάσεις της ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ που αποτελούνται από τον ισολογισμό τής 31^{ης} Δεκεμβρίου 2006 και την κατάσταση αποτελεσμάτων τής χρήσεως που έληξε την ημερομηνία αυτή.

Ευθύνη Διοίκησης για τις Οικονομικές Καταστάσεις. Η Διοίκηση τής εταιρείας έχει την ευθύνη για την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση αυτών των Οικονομικών Καταστάσεων σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία. Η ευθύνη αυτή περιλαμβάνει σχεδιασμό, εφαρμογή και διατήρηση συστήματος εσωτερικού ελέγχου σχετικά με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση οικονομικών καταστάσεων, απαλλαγμένων από ουσιώδη ανακρίβεια, που οφείλεται σε απάτη ή λάθος. Η ευθύνη αυτή περιλαμβάνει επίσης την επιλογή και εφαρμογή κατάλληλων λογιστικών πολιτικών και την διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων που είναι λογικές για τις περιστάσεις.

Ευθύνη Ελεγκτή. Δική μας ευθύνη είναι η έκφραση γνώμης επί αυτών των Οικονομικών Καταστάσεων, με βάση τον έλεγχό μας. Διενεργήσαμε τον έλεγχο σύμφωνα με τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα, που είναι εναρμονισμένα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα. Τα Πρότυπα αυτά απαιτούν τη συμμόρφωσή μας με τους κανόνες δεοντολογίας και τον σχεδιασμό και διενέργεια του ελέγχου μας με σκοπό την εύλογη διασφάλιση ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη ανακρίβεια. Ο έλεγχος περιλαμβάνει τη διενέργεια διαδικασιών για την συγκέντρωση ελεγκτικών τεκμηρίων, σχετικά με τα ποσά και τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις. Οι διαδικασίες επιλέγονται κατά την κρίση του ελεγκτή και περιλαμβάνουν την εκτίμηση του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων, λόγω απάτης ή λάθους. Για την εκτίμηση του κινδύνου αυτού ο ελεγκτής λαμβάνει υπόψη το σύστημα εσωτερικού ελέγχου σχετικά

ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΧΡΗΣΕΩΣ 2006

ΕΣΟΔΑ	
Μισθώματα ακινήτων	440.239,95
Μισθώματα αίθουσών διαλέξεων - δεξιώσεων	5.930,00
Σχολή Διδασκαλίας Ίστορίας τής Τέχνης	28.810,00
Δωρεές διαφόρων	15.460,00
Έπιχορηγήσεις κρατικές	67.200,00
Έπιχορηγήσεις ΥΠΠΟ για Ψηφιοποίηση και Διάθεση τής ΑΕ	259.600,00
Έπιχορηγήσεις από ΟΠΑΠ/ΛΟΤΤΟ	-
Έπιχορηγήσεις - Δωρεές Τμήματος Κύπρου	-
Συνδρομές Έταίρων	7.220,00
Τόκοι προθεσμιακών καταθέσεων	70.752,01
Τόκοι καταθέσεων λογαριασμών ταμειυτηρίου	4.339,33
Τόκοι χορηγημένων δανείων	380,20
Έσοδα κληροδοτημάτων	16.000,00
Μερίσματα Τραπέζης Πειραιώς	62.738,02
Μερίσματα μετοχών Ε.Τ.Ε.	241.876,00
Μερίσματα μετοχών Τραπέζης τής Ελλάδος	52,80
Μερίσματα μετοχών Α.Τ.Ε.	1.237,32
Καθαρά έσοδα πώλησης βιβλίων	59.652,58
Διάφορα έσοδα	639.259,80
ΣΥΝΟΛΟ	<u>1.920.748,01</u>

31 Δεκεμβρίου 2006

'Η Προϊσταμένη του Λογιστηρίου
ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΑΖΑΚΗ

με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, με σκοπό τον σχεδιασμό ελεγκτικών διαδικασιών για τις περιπτώσεις και όχι για την έκφραση γνώμης επί της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας. Ο έλεγχος περιλαμβάνει επίσης την αξιολόγηση της καταλληλότητας των λογιστικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση, καθώς και αξιολόγηση της συνολικής παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων. Πιστεύουμε ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουμε συγκεντρώσει είναι επαρκή και κατάλληλα για τη θεμελίωση της γνώμης μας. Ελήφθησαν επίσης υπόψη και οι διατάξεις του Οργανισμού και του Οικονομικού Κανονισμού της εταιρείας.

Γνώμη. Κατά τη γνώμη μας, οι ανωτέρω Οικονομικές Καταστάσεις παρουσιάζουν εύλογα από κάθε ουσιώδη άποψη την οικονομική κατάσταση της Εταιρείας κατά την 31 Δεκεμβρίου 2006 και την χρηματοοικονομική της επίδοση για την χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία.

Αναφορά επί άλλων νομικών και κανονιστικών θεμάτων. Σχετική αναλυτική έκθεση ελέγχου επί των ανωτέρω οικονομικών καταστάσεων θα διαβιβασθεί στην Διοίκηση της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

'Αθήνα, 12 'Απριλίου 2007

BDO ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ Α.Ε.

Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές

Η Ορκωτός Ελεγκτής-Λογιστής

ΜΑΡΙΑ Γ. ΚΟΥΤΣΑΝΟΥ
Α.Μ. ΣΟΕΛ 16031

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2006

ΕΣΟΔΑ. Τὰ πάσης φύσεως ἔσοδα τῆς Α.Ε. κατὰ τὸ ἔτος 2006 ἀνῆλθαν σὲ 1.920.748,01 ΕΥΡΩ. Στὸ ποσὸ αὐτὸ περιλαμβάνονται καὶ 1.464,12 ΕΥΡΩ ποῦ ἀντιστοιχοῦν σὲ δεδουλευμένους τόκους προθεσμιακῶν καταθέσεων μὴ εἰσπραχθέντας τὸ 2006 καὶ εἰσπρακτέους τὸ ἐπόμενο ἔτος κατὰ τὴν ἐξόφληση τῶν διαφορῶν τίτλων. Συνεπῶς τὰ πραγματικὰ εἰσπρακτέα ἔσοδα ἀνῆλθαν σὲ 1.919.283,89 ΕΥΡΩ.

ΕΞΟΔΑ. Τὰ πάσης φύσεως ἔξοδα (δαπάνες) τῆς Α.Ε. διακρίνονται σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: στὶς δαπάνες ἐκπλήρωσης τοῦ σκοποῦ τῆς Α.Ε. καὶ στὶς λειτουργικὰς δαπάνες. Οἱ δαπάνες (ἔξοδα) ἔτους 2006 ἀνῆλθαν σὲ 1.800.873,53 ΕΥΡΩ.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Εὐχαρίστως γνωστοποιοῦμε στοὺς ἐταίρους ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τὸν ὁποῖο διενεργήσαμε, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐφαρμόζει μὲ σταθερότητα καὶ συνέπεια συνετὴ πολιτικὴ ὡς πρὸς τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Ἰδρύματος, τὴ διεξαγωγὴ τῶν ἀνασκαφῶν, τὴν αὐξηση τῶν δημοσιευμάτων, τὸν πλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἀρχείου καὶ τὴν ἐκπόνηση μεγάλων ἀρχαιολογικῶν καὶ ἀρχαιογνωστικῶν ἔργων. Στὸ ἔργο αὐτὸ συμπαρίσταται τὸ προσωπικὸ τῆς Ἑταιρείας μὲ γνώση, ἰκανότητες καὶ προθυμία. Πολύτιμη ὑπῆρξε ἡ βοήθεια τῆς Ὁρκωτοῦ Ἐλεγκτῆ στὴ διεξαγωγὴ τῆς οἰκονομικῆς διαχείρισης.

ΠΡΟΤΑΣΗ: Ἀπὸ τὸν ἔλεγχο ποῦ διεξήχθη ἐπιβεβαιώθηκαν τὰ ἀναφερόμενα στὸν Ἰσολογισμὸ ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὀρθότητα καὶ ἀκρίβεια στὴν τήρηση τῶν βιβλίων καὶ στοιχείων. Οἱ δαπάνες ποῦ ἔγιναν συνοδεύονται ἀπὸ πλήρη καὶ νόμιμα δικαιολογητικὰ καὶ εἶναι μέσα στὰ ὅρια τῶν πιστώσεων τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Δὲν διαπιστώθηκε καμιά παράλειψη, ἀνωμαλία ἢ διαχειριστικὴ ἀταξία καὶ προ-

τείνουμε την απαλλαγή του Διοικητικού Συμβουλίου από κάθε ευθύνη.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΟΥΝΑΡΗΣ – ΦΑΝΟΥΡΙΑ ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ –
 ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΗΜΕΛΛΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΖΟΜΠΟΛΗΣ –
 ΜΑΡΙΝΑ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης ἐρώτησε τοὺς ἐταίρους, ἐὰν θὰ ἤθελαν νὰ σχολιάσουν τὰ πορίσματα τοῦ Ἴσολογισμοῦ τοῦ 2006. Ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος ἔλαβε τὸν λόγο καὶ διευκρίνησε ὅτι ὁ Ἴσολογισμὸς ἀποδίδει ὑπόλοιπο εἰς μεταφορὰν, τὸ ὁποῖο ὀφείλεται στὸ ὅτι τὰ ἔσοδα προέρχονται ἀπὸ πώληση μετοχῶν. Τὰ χρήματα ἀπὸ τὴν πώληση χρησιμοποιήθηκαν γιὰ κάλυψη ἐξόδων. Προβλέπει ὅμως, ὅτι γιὰ τὸ 2007 τὰ μισθώματα ἐκ τῶν ἐνοικίων τοῦ πρόσφατα ἀνεγερθέντος κτηρίου τῆς Λεωφόρου Συγγροῦ θὰ ἀύξηθουν ἀπὸ 440.000 σὲ 700.000 ΕΥΡΩ ἢ δὲ κρατικὴ ἐπιχορήγηση θὰ εἶναι 180.000 ΕΥΡΩ ἀντὶ 67.200 (ἤδη ἔχουν ἐκταμιευθεῖ). Ἐπομένως, κατέληξε, τὸ τέλος τοῦ 2007 θὰ ὑπάρχει ὑπόλοιπο εἰς μεταφορὰν καὶ συνεπῶς πλήρης ἐξυγίανση τῶν οἰκονομικῶν τῆς Ἐταιρείας.

Ἡ κυρία Ἀνδρειωμένου ἔθεσε ἐκ νέου τὸ ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς τῶν δωρητῶν, καὶ ἀναφερόμενη στὸν ἀείμνηστο Παναγιώτη Βελισσαρίου, ὑπέδειξε νὰ συμπεριληφθεῖ ἓνας κοινὸς θνητὸς σὲ βασιλεῖς καὶ ὑπουργούς. Λαμβάνοντας τὸν λόγο ὁ κύριος Κριτζᾶς ὑπενθύμισε τὸ παράδειγμα τῆς Πινακοθήκης, ὅπου ὑπάρχει διαφοροποίηση τῶν δωρητῶν ἀπὸ τοὺς εὐεργέτες. Ἀνάλογα θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχει στὴν Ἐπιτροπεία παράλληλη στήλη γιὰ τοὺς δωρητὲς βιβλίων καὶ ἀρχαίων. Τὸ θέμα ἔκλεισε ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης, ἀποφαινόμενος ὅτι ἀρμόδιο εἶναι τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο νὰ ἀποφασίσει περὶ τοῦ πρακτείου.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης ἀνακοίνωσε τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς νέας Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, καθὼς καὶ τὸν

άρθμο τῶν ψήφων ποὺ ἔλαβε ὁ καθένας. Ψήφισαν 62· ἔλαβον: Ἀλέξανδρος Γούναρης 61, Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου 61, Δημήτριος Κοζομπόλης 59, Φανουρία Δακορώνια 58, Στέφανος Ἡμελλος 58, Ἀγγελικὴ Ἀνδρειωμένου 1.

Ἐπειδὴ εἶχε ἐξαντληθεῖ ἡ Ἡμερήσια Διάταξη ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ζήτησε ἀπὸ τοὺς ἐταίρους νὰ εἰποῦν ἂν ἀπαλλάσσεται τὸ Συμβούλιο ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς διαχείρισης τοῦ 2005. Ἡ Συνέλευση μὲ ἀνάταση τῶν χειρῶν ἀπήλλαξε ὁμόφωνα τὸ Συμβούλιο ἀπὸ κάθε εὐθύνη γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ 2006. Ὁ Πρόεδρος εὐχαρίστησε τοὺς ἐταίρους γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴ συμμετοχὴ τους στὴ συνεδρία καὶ κήρυξε τὴ λήξη τῆς.

Ὁ Πρόεδρος
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Ἡ Ἀντιπρόεδρος
ΜΑΡΙΖΑ ΜΑΡΘΑΡΗ

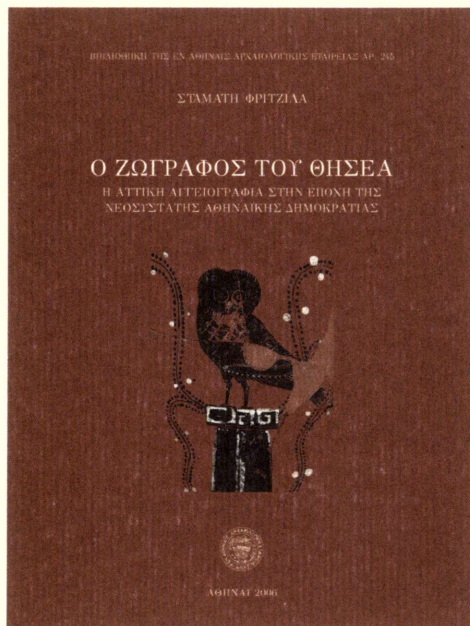
Ἡ Α΄ Γραμματεὺς
ΕΥΓΕΝΙΑ ΒΙΚΕΛΑ

Ἡ Β΄ Γραμματεὺς
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΑΓΑΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΣΤΑΜΑΤΗ ΦΡΙΤΖΙΛΑ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ

Η ΑΤΤΙΚΗ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ
ΝΕΟΣΥΣΤΑΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

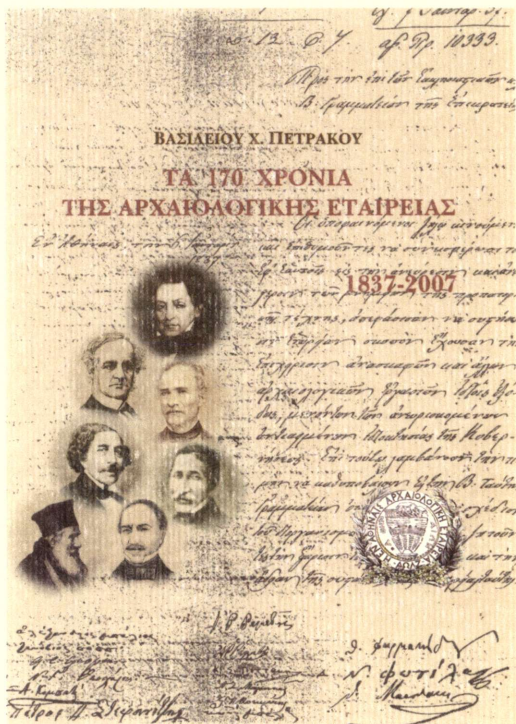
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- I. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ (505-495 π.Χ.). 1. Σκύφοι. 2. Όμφαλωτές φιάλες. 3. Οινόχοδες. 4. Κύλικες. 5. Σκυφοειδής κύλικα. 6. Λεκάνη. 7. Όλιπσκη.
- II. ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ (495-490 π.Χ.). 1. Ύδριες (κάλπιδες). 2. Πελικές. 3. Αμφορείς. 4. Λήκυθοι. 5. Οινόχοδες. 6. Όλπες. 7. Πινάκιο.
- III. ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ (490-480 π.Χ.). 1. Λήκυθοι. 2. Οινόχοδες. 3. Λουτροφόροι. 4. “Υπόστατα”. 5. Κύλικες. 6. Πελικές. 7. Ύδριες (κάλπιδες). 8. Κύαθοι. 9. Άλφαστρα.
- IV. ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ, ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΧΕΔΙΑΣΗΣ. 1. Η χάραξη καὶ ἡ ἀπόδοση τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν. 2. Τὰ ἐνδύματα. 3. Οἱ θεατές. 4. Τὸ χρῶμα. 5. Ὁ χῶρος. 6. Ὁ χρόνος.
- V. ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ. 1. Γραπτές ἐπιγραφές. 2. Ἐγχάρακτες ἐπιγραφές.
- VI. Η ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ ΚΑΙ Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ. 1. Ἐξάπλωση. 2. Χρονολόγηση.
- VII. Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΤΟΥ ΘΗΣΕΑ. 1. Ὁ Ζωγράφος τοῦ Κροκοτωῦ. 2. Ὁ Ζωγράφος τῆς Φιλαδέλφειας 5481. 3. Ὁ Ζωγράφος τοῦ Ροντιέν 1000. 4. Ὁ Ζωγράφος τῆς Βασιλείας. 5. Ὁ Ζωγράφος τῆς Ἀθηῆς.
- ΕΠΙΛΟΓΟΣ. ΑΓΓΑΙΚΗ ΠΕΙΡΑΨΗ. ΓΕΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΓΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΕΣ. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΕΩΝ. ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΑΡΙΘΜΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΜΕ ΒΛ, ΑΒΝ, ΡΑΡΑΛΙ-ΡΟΜΕΝΑ. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ. ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΣΧΕΔΙΩΝ.

Σχήμα 28×21 ἐκ.

Διατίθεται στην Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ
ΤΑ 170 ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
1837-2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Τὰ 170 χρόνια της 'Αρχαιολογικής 'Εταιρείας
- Έξηγήσεις
- Πίνακας ονομάτων
Με έγχρωμες εικόνες

Σχήμα 17×24 έκ.

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 'Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • archetai@otenet.gr • www.archetai.gr
'Αποστέλλεται επίσης επί αντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.